

Tarisznyarások dékánja

Interjú Kabdebó Lóránttal

(Horváth Zita) **Kérlek, mesélj egy kicsit a származásodról, szülői házról, szüle-
idről!**

(Kabdebó Lóránt) Miskolcnak mondom magam, bár Gyöngyösön nőttem fel, szü-
leim egyetlen, későn született gyermekeként. Őseim örmény származású magyarok
voltak. Már Szamosújvár régebbi, Salamon-templomának donátorai között is feltű-
nik a Kabdebók neve. Nagypám Vasasszentiványt volt jegyző, ott élt a családi
birtokon. Apám harminchat hónap frontszolgálat után Budapesten szerzett mérnöki
diplomát, majd Gyöngyösre költözött, ahol a városi közműveknél kapott állást. Az
ő nevéhez fűződik a Trianon után elveszített Tátra-Fátra és az erdélyi havasok hiá-
nyában felfedezett Mátra víz- és villanyellátása és a Mátra-vasút megindítása. A
városok függetlenségének megszűntével Gyöngyösről 1949-ben előbb Egerbe,
majd Miskolcra helyezték az elektromos szolgáltatás fokozatos központosításával,
és így kerültem én is 1951-ben Miskolcra, ott is érettségiztem.

– Kezdd, fiam, Miklós öregapjánál a történetet! – gimnáziumi történelemtaná-
rom, Bándi Géza mindig így fogott mondanivalójába, a *Toldit* megidézve: tudniil-
lik minden ered valamiből. A családom úgy tudta, a hagyományt folytatva mérnök
leszek, de Pápay Sándor tanár úr hatására (aki valaha a debreceni egyetemen Kará-
csony Sándor, a nagy magyar pedagógus tanítványa és estéli Ady-szemináriu-
mának hallgatója volt, utóbb pedig dékánuságom idején az irodalom szak leglátoga-
tottabb oktatója lett) érettségi előtt rájöttem, irodalommal szeretnék foglalkozni. A
miskolci antikváriumban tanárommal egymás elől vásároltuk meg a nyugatos köl-
tőket, fordításaikat. A valahai református és katolikus gimnáziumok összevonásá-
ból keletkezett iskola tanári karánál egy ifjúságnak sem kívánok rosszabbat, jobbat
meg el se tudok képzelni. A Földes Gimnázium ifjúsági könyvtára Bándi Géza és
Pápay Sándor vonzáskörében az elit iskolája lett az iskolán belül. Ne felejtsük el, a
legvadabb „ötvenes években” is az orvos mindig is doktor úr, a tanár pedig tanár úr
maradt. Az órán pedig – ha pechére valamilyen személyes bosszú okán fel nem
jelentették – azt taníthatott, amit csak akart. (Példát? Még aki párttag, alkoholista
és cinikus volt, az is így hívta ki az állampolgári jogokból a diákot felelni az órán:
Na, hazudj valamit! S a legbutább tanuló is tudta, miről kérdezik.) A könyvtárban
pedig kézbe vehettük Kassák, Kodolányi, Németh László műveit, ünnep lett Tamá-
si Áron újrajelentkezése, és hát téma volt a teljes Ady, magyarságával, istenes ver-
seivel egyetemben. A történelemről tanultakat pedig a Nagy Marczali és a Hóman-
Szekfű alapján ellenőriztük (ez a szokásom beidegzetten mindmáig megmaradt!).
Az angolt pedig szüleim jóvoltából a Szabó Lőrincsel is kapcsolatot tartó Csorba

Zoltán tanár úrtól tanultuk utóbb orvosná lett osztálytársammal, aki majdan világra segítette Tamás és Gyuri fiaimat egy évtized múltán. A felvételre is ő készítette fel, az *Óda a nyugati szélhez* című Shelley-óda értelmezésével.

A svájci világbajnokság berni záró veresége másnapján felvételiztem. Majd az ELTE magyar–történelem szakának elvégzése után több mint egy évtizedig középiskolában tanítottam, közben a *Napjaink* irodalmi folyóirat alapításában és szerkesztésében vettem részt. Büszke vagyok arra, hogy Tandori Dezső, Oravecz Imre első versei itthon nálunk jelentek meg először, Ágh István *Harangszó a tengerészért* című oratóriuma, valamint Ratkó József *Halott halottaim* rapszodikus nemzedéki számvetése úgyszintén. Húsz évet a Petőfi Irodalmi Múzeumban dolgoztam, ahhoz az időszakhoz négy interjúkötet fűződik: *A háborúnak vége lett*, *A műhely titkai*, *Sorsfordító pillanatok* és az *Elvesztett otthonok*, valamint három terjedelmes opusz: Szentkuthy Miklós *Frivolitások és hitvallások*, Határ Győző háromkötetes *Életút (Oly jó követni emberélet!, Minden hajó hazám, Partra vetett bálna)* és Orbán Ottó most befejezett, *Szín pompás ostrom lángoló házakkal* című, magnetofonbeszélgetés alapján szerkesztett és stilizált életműinterjú-könyve. Kritikusként először írtam Esterházy Péter *Fancsikó és Pintájáról*, és a *Hrabal* könyvét máig az író emelkedő szintje igazolójának érzem, de Szilágyi István *Kő hull apadó kútba* című regényéről is elsőként jelent meg kritikám Magyarországon, Tandorinak a verebket lovakra felváltó regényében, a *Döblingi befutóban* megjelenése pillanatában, 1992-ben a rendszerváltás poétikai megragadását ünnepeltem, melyet Párizsból azonnal telefonon nyugtázott szerzője, és még majd nyolcvan évesen is tudok újabb művekért rajongani, lelkesen üdvözöltem Száraz Miklós György *Lovak a ködben* című regényének megújuló második kiadását, és szinte a szerzővel együtt izgultam legújabb regénye, az *Apám darabokban* című számvetésének optimális megoldásaiért. 1988-tól a PIM-mel párhuzamosan, majd végleges váltással Pécssett tanítottam, és az ottani sikeres tanszékvezetéstől vettem búcsút, amikor visszahívtak 1993-ban Miskolcra, hogy szervezzem meg a bölcsészkart, melynek én lettem az első dékánja.

(H. Z.) Miért választottad ezt a pályát?

(K. L.) Apám azt szerette volna, ha folytatom szakmáját, én is mérnök leszek. Amikor gimnazista koromban megnyertem irodalomból az országos tanulmányi versenyt, megkérdeztem: nagyon megbántanám-e, ha mégis irodalommal foglalkoznék. Mire ő a maga természetességével válaszolta: a Kabdebó név nagyra becsült az ő szakmájában. Az irodalmárok között ő senkit nem ismer, magam erejére számíthatok csak. Ám tegyem, ha ehhez van kedvem. Én vállaltam, akkor még nem gondoltam, hogy nemzetemnek kellő alázattal egy klasszikus költő életművét tárom fel, publikálva annak teljes szövegüniverzumát. Egy klasszikus életművet sikerült egy életpálya során befogadtatnom. Mellőzéseknek, támadásoknak kitéve magamat. De a szakma és az írók társadalma hitelét, becsülését kiváltva. Nehéz évtizedek alatt, az apámtól Gyöngyösön tanult emberi magatartást követve.

(H. Z.) Mi vezetett a kutatási témád felé?

(K. L.) 1958 szeptemberében pályakezdő magyar–történelem szakos tanárként érkeztem vissza Miskolcra, a városba, ahol négy évvel korábban érettségiztem. A Közgazdasági Technikum Ipari Tagozatán és a mellé rendelt Zenegimnáziumban kezdtem tanítani. Az ősz első figyelemre méltó rendezvényére, előadásra Szabó Lőrincről – az újságban olvashattam róla – elhívtam érettségi előtt álló osztályomat. De ott legyetek ám! A kezdő tanárnak – általában a fiatal tanároknak – még van hitelük a majdnem korosztályához tartozó diákok körében. Vasárnap, a meghirdetett időben a Déryné utcai Nevelők Házának kapuján kis cédula fogadott: Jankovich Ferenc előadása Szabó Lőrincről betegség miatt elmarad. Naiv emberek voltunk, elhittük az üzenetet. Ma is hinném, ha pár év múlva Benedek Miklós – egyébként baráti állandó vitapartner – az *Észak-Magyarország* szerkesztőségének folyosóján utánam nem kiabálja: alig tudtuk letiltani a Jankovich előadását, és akkor most te kezdted el újra forszírozni Szabó Lőrinc miskolci emlékezetét. Egy kör bezárult ezzel.

Különben egyszer láthattam, véletlenül Szabó Lőrincet. 1957 tavaszán Shakespeare szonettjeiről tartott előadást a költő a Múzeum utcai Kossuth Klubban, kora délután. Az előadás után hosszú sor kígyózott, dedikáltatták köteteiket. Az akkor még egyetemistának máris megvolt otthon az új kiadású kötet, talán előző nap vehettem meg, de nem hoztam magammal. Emlékül csak a magas, hajlott, megtört ember pontos beszédét és sírással küszködő felolvasását hozhattam magammal. Legközelebb már csak a temetésére mehettem. Vártam, hogy az akkori legnagyobbak, Illyés vagy Németh László fognak beszélni, de csalódásomra Mihályfi Ernő és Fodor József érdektelen emlékezését hallhattam. Fülemben Fodor József furcsa kiejtésű megszólítása maradt: „Szabóóó Lőrinc.” Ezt retorikusan többször ismételte. Mint a család titkaiba akkor még be nem avatott, nem tudhattam, hogy a hivatalos szertartás előtt Joó Sándor pasaréti református lelkész és Illyés Gyula beszéltek a legszűkebb baráti körnek. Emlékül a temetésről csak egy tekintetet hoztam magammal, a sír másik oldalán álló Németh László tekintetével kapcsolódhattam össze egy pillanatra. A nagy író kreolra sült arcában a világoskék szem messze világított és találkozhatott vele az én rajongó, kíváncsi-fürkész nézése. (Ezt még elmondhattam majd később Miskolcon Németh Lászlónak személyesen is, majd a Nagyklára temetésén Ella néninek is, Németh László özvegyének.)

Pesti egyetemista bölcsészdiákként 1956 őszén Miskolcon, a Villanyrendőrnél lévő könyvesboltban vettem meg az Illyés Gyula bevezette Szabó Lőrinc *Válogatott versei* immár gyorsan elkészült második kiadását, szép napsütéses időben, amikor szüleimmel a Halottak napját mentünk ünnepelni a Mindszenti temetőbe. Mert hiába voltam pesti bölcsész, hiába lehettem az egyetlen számot megért Tiszta szívvel folyóirat szerkesztőbizottsági tagja és szerzője is (itt jelent meg első írásom, egy esszé Illyés Gyula *Kézfogások* és Juhász Ferenc *Virágok hatalma* című kötetéről), kimaradtam a forradalomból. De hát éppen ekkor nyílt lehetőségem meglátogatni nagyanyámat Erdélyben. A szünidőben ugyanis – ókortörténésznek készülve

– pályázati dolgozatot írtam az Augustus-kori költészetéről. 1956. október 23-án este még Marosvásárhelyt szerettem volna meghallgatni a rádióközvetítést a budapesti Zeneakadémiáról, a Carlo Zecchi-koncertet, amelyre bérletem is volt. De a rádió nem közvetítette. Már semmit nem közvetített. Előbb a Gerő-beszéd szólalt meg („ezt nem fogják tűrni az egyetemisták” – fűztem hozzá), majd kommentár nélkül zene, zene, zene. De nem hangverseny. Másnap reggel nagynéném azzal ébresztett: Budapesten kitört a forradalom, lövöldöznek az utcán. A délutáni vonatra szolt a visszajegyünk, apám a visszatérés mellett döntött. Pestre nem, de Miskolcra – sok átszállás: Békéscsaba, Nyíregyháza, Szerencs után – hazaértünk. Október 25-én délután. Azzal a személyvonattal, amellyel vizsgákra szoktam előző napokon utazni, ez a vonat Miskolcra 15 órakor indul rendes körülmények között tovább. Most egy számomra ismeretlen világba érkeztem. Barátaim Pesten részesei lehetnek a forradalomnak. Nálam Miskolcon utóbb csak futólag jelentek meg. Nem voltam nyilvántartva a szereplők között, rövid menedéket jelenthetett a menekülőknek a miskolci selyemréti lakásunk (Pesti barátaim is meglátogattak, több napot is nálunk töltöttek, ki tudja miért, valamint apám mérnök kollegáinak fiai a miskolci egyetemről menekülőben nálunk szálltak meg, az egyik anyám nagy rémületére gépfegyverét is magával hozta, a másik, az egyetemi idegennyelvi adás szervezője, sebesüléséből a kórházból szökve az én bakancsomban utazott haza Szombathelyre, majd utána egyenesen Svájcba. Közülük Román Karcsi barátom ma Székesfehérvár díszpolgára, akkor minden „ünnepen” keresett budapesti internált).

1958-ban, frissen diplomázott tanárként (akkor még négy év volt a bölcsészet) első órámat Illyés Gyula *Bartók* című versével kezdtem: „»Hangzavart«? – Azt! Ha nekik az”... és természetesnek vettem, hogy a magyar irodalom egyik klasszikus nagyságát, az akkor már halott Szabó Lőrincet is tanítsam.

Szabó Lőrinc 1945-ös *Naplójában* emlegeti: a náci Németországban Goethe neve titkos jelszóvá vált, a rá hivatkozókat mintegy benső szövetségbe kötötte össze. Ez volt a helyzet Miskolcon is, amikor visszaérkeztem tanárnak Szabó Lőrinc nevével.

Szabó Lőrinc hatvanadik születésnapján –1960-ban – már az *Északmagyarországon* írtam méltató cikket, mellékelve a *Tücsökműze Mi még?* című versét: „Szép volt a vágy, hogy Semmi Sem Elég!”. És megrendeztem a TIT Értelmiségi Klubjában az emlékeztet, amelyen Koczás Sándor egyetemi tanárom és barátom tartotta a méltatást. Az est áttörést jelentett Miskolcon, bárha „figyelő szemek” és „fülek” jelentek meg a közönség soraiban. Még élete végén is emlegette Koczás Sándor a miskolci csapdát, a sokkhatást, amely érte: amikor indult a terembe, emlékező előadását megtartani, a TIT ügybuzgó, kitűnő szervezőképességű titkára, Kárpáti Zoltán akkor súgta fülébe: „vigyázz, minden szavadra figyelnek”. Ezzel az akkori irodalompolitikai taktikázás egy megszorító záradékot ki is kényszerített. A „Miskolc büszke lehet nagy fiára” szöveg után az előadó széttekintett, majd így vágta ki magát: „és sajnálhatja, hogy nem lehetett még nagyobb.”

Ugyanakkor Miskolc főideológusa, valahai tanárom és ekkor szakfelügyelőm, Gyárfás Imre kézzel írott levélben kérte a költő özvegyét, hogy bocsásson a *Borso-di Szemle* rendelkezésére még kiadatlan verseket („Tisztelt Nagyságos Asszo-

nyom!” – kezdte a levelet, megjegyezve, ő ismeri az illemt és a jó modort). Kapunk is három verset, mindhárom nemsokára az *Összegyűjtött versek* című kötet *Valami szép* című ciklusában is megjelent: *Öregedés* (1944), *Rabság* (1945 után, talán Ábrahámhegyen, Bernáth Auréliéknál), *Meglepetések* (1956. október 16. körül). A *Rabság* című vers 1948-ban, valóban Bernáthéknál keletkezett. De a *Meglepetések* számomra valahogy – nem csak most, utána gondolva – valamilyen befejezetlenség érzetét keltette. Emlékeztetett a világháború alatt írott elkeseredett-groteszk versekre, amelyek a pusztulás ellenében keresték az élet értelmét.

A valódi meglepetést az okozta, amikor a Szabó Lőrinc hagyatékban, a kiadatlan versek között megtaláltam az 1956-os forradalomról szóló teljes ciklus fogalmazványát és autográf ceruzairású javítással ellátott gépiratát. Hogyan jelezsem az utókor számára, hogy itt egy kész versciklus rejtőzik? Monográfiámban ezt írtam róla: „Szabó Lőrinc költőként – a nagy versciklusait készítő elfoglaltsága mellett is – megpróbálja alkalmi versekkel követni a történelmet. Az 1960-as *Összegyűjtött verseiben* *Meglepetések* címen szereplő költemény az időben utolsó olyan alkotása, amely egyedi darabként ismert, és eredetileg nem valamely ciklikus alkotás részeként keletkezett. Erről, az október közepéről datálódó versről még idézett rádiónyilatkozatában is említést tesz: »– Mikor írt legutóbb eredeti verset? – Múlt vasárnap. – Hogyan és miről? – Véletlenül. Az élet szép és rút meglepetéseiről.« A vers maga befejezetlenségnek tűnik, és a költő fogalmazványai ezt igazolják is. Az utóbb az *Összegyűjtött verseiben* közölt cím ugyanis egy tervezett ciklust is jelez, az események érzelmi krónikáját készült követni.” Ezt követően jegyzetben így jeleztem tovább: „Ennek a tervezett ciklusnak lett volna első darabja az utóbb *Meglepetések* címen, önálló versként közölt, eredetileg *Gyanútlan vers október 15-én* című versötlet. Az *Összegyűjtött versei* ugyan »október 16 körül«-t említ, és az interjúban emlegetett vasárnap 14-ére esett, mégis fogadjuk el a költő címbe is emelt dátumozását a vers végső kidolgozási idejeként. A további verscímei: *Egy hét múlva* és *December közepe*.” Így rejtettük filológiai problémába a ciklus létéről szóló híradást kötetem szerkesztőjével, Réz Pállal, akinek szintén átadtam megőrzésre a vers xerox-másolatát.

Nyilvánosan a versről először csak a Borsod-Miskolciak Baráti Körében, a pesti Vigadóban, egy találkozáson beszéltem, ott fel is olvastam a ciklust, majd pedig a *Magyar Nemzet*ben publikáltam, 1990. január 31-én, *Egy fiókba zárt versciklus* című cikk kíséretében, könyvben pedig a *Vers és valóság* második kötetében, a kiadatlan versek zárásaként, 1990-ben.

Meglepetések ciklus-címmel az 1956-os forradalmi eseményeket követi. Benne mindkét, nemzeti költőként kialakított hangnemét – az ódait és a kétségbeesetten ironikust – még egyszer megszólaltatja. A kezdő torzkép a múlt látomása (*Gyanútlan vers október 15-én*), a folytatás a forradalmat és szabadságharcot ünnepli (*Egy hét múlva*), a zárás a keserű *December közepét* idézi fel, miután „Budapest köré / vashernyók gyűrűje szorult”. A forradalom pillanatában Miskolc, Szabó Lőrinc szülővárosa az Illyés-házaspár jelenlétében ünnepelte a költőt. A ciklusnak a *Szózatot* felidéző, ódai beszédmódban írott részletében – a kézirat tanúsága szerint –

Illyés-fogalmazta szöveg is helyet kap: „És nem volt többé szégyen az, / hogy a magyar nép fia vagy.”. A két költő közösen üdvözli a nemzet önmagára találását:

Szabadság, itt hordozta hős
zászlaidat az ifjuság!
S a sírt, melyből nép lép ki, már
ámulva nézte a világ.

Tíz nap szabadság? Tizenegy!
Csók, szívre, minden pillanat!
És nem volt többé szégyen az,
hogy a magyar nép fia vagy.

Tíz nap szabadság? Tizenegy!
Terv forrt; gyúlt, égett minden agy.
Lombikban feszült a jövőnk.
S temettük a halottakat.

A hatvanas évek Szabó Lőrinc emlékezetének diadalútját jelentette Miskolcon. Hivatkozva 1957-es Kossuth-díjára, nem tagadhatták meg a helyi elismerést. Az 1960-as, Sőtér István utószavával megjelent *Ősszegyűjtött versei* után két portréban is klasszikus nagyságrendű költőként méltattam a költőt, a *Napjaink* induló évfolyamában a novemberi számban, valamint a *Borsodi Szemlében*. Kordos László, a Városi Könyvtár igazgatójaként a *Borsod-Miskolci Füzetek* sorozatot *Szabó Lőrinc a lázadás kezdetén (Kalibán)* című füzetemmel – későbbi monográfiám egyik fejezetével – indította, és elérte, hogy a könyvtárat Szabó Lőrincről nevezhesse el. Ritka meghívó került a kezembe, amikor Fazekas Csaba könyvéhez szedtem össze dokumentumokat: a Városi Könyvtár pont 1962. október hó 22-én – mintha napra-évfordulóra invitálna – Szabó Lőrinc-emlékestre hívta meg az érdeklődőket; az előadást én tartottam, közreműködött Ruzinkó Mária és Némethy Ferenc, az utóbbi akkor a város vezető színésze volt.

A nagy rehabilitáló Szabó Lőrinc műsor, *Tücsökzene – Szabó Lőrincről* 1965. április 23-án zajlott a diósgyőri Vasas Művelődési Otthonban, amelyen Szabó Lőrincét mindkét gyermeke (Kisklára és Lóci) is elkísérte, Kisklára a költő verseiből adott elő. Dokumentumait és a Böröcz Józseffel – a művelődési ház művészeti vezetőjével, a kitűnő koreográfussal – közösen szervezett est anyagát Fazekas Csaba említett könyvének lektorálása idején találtam meg levelezésem gyűjteményében, és bocsátottam rendelkezésére könyve kiegészítésére.

Amikor a családot a Vörösmarty utcán (a valahai Új világ utcán) vittük keresztül az autóval, megmutattuk a még álló szerény szülőházat, és reményemet fejeztem ki, hogy nemsokára emléktáblával ékesítjük a helyet. Amikor a vendégeket a vonatra feltettük, visszafelé is ugyanezen az úton haladva, Kordos László mosolyogva jegyezte meg nekem: „nem hiszem, hogy ezen a házon emléktábla lesz. Tudod, hogy hívják az épületet? Körülszaros. Rossz hírű kocsma működött benne

egy időben.” Különben is az úgynevezett „pisilde utcák” bontásakor a szülőházat sem lehetett megmenteni, magam akkor már távol éltem, megkértem hát Kovács Ferencné Irénkét, hogy diákjaival figyeljék a bontás eseményeit, örökítsék meg mozzanatait. Az elküldött fényképeket azóta Porkoláb Tibor muzeológus barátomnak adtam múzeumi elhelyezésre, az utca névtáblája és a ház számtáblája könyvtáram ékessége. A szülőház helyén épült az a kéttannyelvű általános iskola, amelyet a költőről neveztek el, emléktáblával láttak el, és a mellette vezető utat Szabó Lőrincről nevezték el. Ennek az avatása kedves emlékem: videofelvétel őrzi, amint a zsúfolt tornateremben a kisgyermekek majd egy órát hallgatták mocsanatlan figyelemmel mesélésemet, amelyet a *Szun Vu Kung lázadása* című vers gondolatainak továbbszövéseként vezettem eléjük.

Egy költészetnap műsoron a versek Lócijával jelentünk meg a Herman Ottó Gimnázium régi épületében, Kovács Márta igazgatónő meghívására. Ott szavaztatta meg Lóci – lábdobogással, hogy rengett bele a zárda régi épülete – a diákokat, hogy két évente tartsanak szavalóversenyt. Szabó Lőrinc ne egy könyv, de a fiatalok kedvenc, élő olvasmánya legyen. Magam pedig javasoltam, hogy ne mindig én tartsak előadást a költőről, hanem fiatal kutatók seregszemléje legyen egyben ez a biennálé.

Bár ha már Szabó Lőrinc általános iskola is működött Miskolcon, a város akkori vezetése elhatározta, hogy az új gimnáziumot az Avason a költőről nevezi el. Ennek bevezetése lett volna Varga Imre nagyszerű Szabó Lőrinc-szobrának avatása. Az avató beszédre felkérő levélben a Művelődési Osztály vezetője ezt írja: „Miskolc megyei Város Tanácsa régi adósságát kívánja törleszteni azzal, hogy városunk nagy szülöttjének Szabó Lőrincnek szobrot állít 1988. március 28-án 14 órakor a róla elnevezendő Avasi Gimnázium előtti téren.” Sajnos a gimnázium névadására mind a mai napig nem került sor.

Mindezt összefoglalva beszéltem el az ezredfordulón, amikor végre az 1956-os Szabó Lőrinc-estre emlékeztető emléktábla avatásán szabadon elmondhattam, mit jelentett a város honpolgárainak a zsarnokság éveiben Szabó Lőrincre emlékezni.¹

¹ Miskolc város ünneplő honpolgárai, kedves barátaim!

A pillanatban, amikor városunk polgármestere leleplezte az 1956. október 23-i irodalmi est emléktábláját, ezzel az ünnepi aktussal teljesedett ki itt, Miskolcon a rendszerváltás folyamata.

Mert az a valahai tisztelgő összejövétel, amelyen a korszak elismerten két legnagyobb költője, Szabó Lőrinc és Illyés Gyula megjelent, a történelem véletlene folytán nemcsak Miskolc nagy fiát köszöntötte, hanem egybeesett azzal a történelmi pillanattal, amikor a magyar nemzet a huszadik században ismét kinyilvánította a szabadság és függetlenség iránti vágyát. Miskolc egy klasszikus költőt ünnepelt, az ország pedig megkezdte forradalmát és szabadságharcát, amelynek mindaddig legmaradandóbb irodalmi emlékét éppen Szabó Lőrinc *Meglepetések* című versciklusában alkotta meg.

Szabó Lőrinc személye és az '56-os forradalom emléke a város honpolgárainak tudatában összefonódott. Szabó Lőrincről beszélni itt évtizedekig egyet jelentett a forradalomra való emlékezéssel. Már nyomdában van a könyv, amely az Egyetem Bölcsészettudományi Karának és a Bíbor Kiadónak ajándéka Miskolc honpolgárai számára: Fazekas Csaba kollegám megszólaltatta a forradalmi nap még élő résztvevőit, és összegyűjtötte ennek a nagyszerű eseménynek és utóéletének doku-

(H. Z.) A kutatási területed kiválasztása hogyan alakult?

(K. L.) Szabó Lőrinc Miskolc eddigi legnagyobb szülőtte. Költészetével foglalkozva, hihetem, megmaradtam nehéz időkben tisztességes embernek. Szabó Lőrinc nemzeti klasszikusként, világirodalmilag is értékelhető jelenségként egy életre mértéket jelentett számomra, életműve eligazíthatott a költészet igazi értéket jelentő teljesítményei között.

A költészet szerencsés esetben nemzedékenként akár több klasszikus teljesítménnyel is gazdagodhat, és egy-egy ilyen nagyságrendű alkotó után megváltozik a költészeletről kialakított vélekedésünk. Az első világháborút követő időszak kezdetén két, világirodalmi mértékkel is mérhető nagyság pályája indult. Szabó Lőrincé és a nála pár évvel fiatalabb József Attiláé. Pályájuk össze is hajlott, a fiatalabb szövegszerűen kívülről felmondta idősebb társa kötetének verseit: vitatkozott vele, gondolatban át is írta, valójában továbbgondolta. Kettejük teljesítménye mára, az utókor és a kutatás szemében összemunkál.

Szabó Lőrinc 1957. október 3-án délután három óra előtt öt perccel halt meg. Ezt követően hamar, 1960-ban megjelent *Összegyűjtött verseinek* reprezentatív kötete Sötér István akadémikus előszavával, Szabolcsi Miklós intézeti osztályvezető cenzori-lektori jóváhagyásával. Filológiaiilag könnyű feladat volt: az ostrom előtt a költő összeállította 1943-ra versei definitív kötetét. Azt követte az életrajzi életösszegezés, a *Tücsökzene* két kiadása (1947, 1957), *A huszonhatodik év* (1957) és az 1956-os *Válogatott versei* számára összeállított új kötet, a *Valami szép* már önálló, bővebb változatával kiadásra készen állt. Az akkor kényszerű politikai kihagyásokat pedig a család összegépelte, és a barátoknak a kötetel együtt juttatta el. A költő élete végére megjelenendő volt az általa összeállított fordításgyűjtemény, az *Örök Barátaink*. Halála évtizedes évfordulójára Simon István összeválogatott-vágott egy esszékötetet, mely gondolatébresztő lehetett, de nem lehet a szöveghűség mintapéldája. Ezt a kötetet Steinert Ágota újította meg, példás filológiai apparátussal újabb évtized múltán (1984). Intézeti tervmunkaként Rába György példásan színvonalas kismonográfiája, Lászlóffy Aladár nagyszerű megsejtésekkel teljes kolozsvári disszertációja és Steinert Ágota egyetemi doktori értekezéséül benyújtott és megjelentetett, az 1932-es *Te meg a világ* kötetel záruló pályaképe jelentet-

mentumait. A tiltások és a mégis megszólaló művek sorozatát. Az irodalom és a nemzeti emlékezet feltámadását.

1956. október 23-ának e házban megrendezett irodalmi összejövetele véletlenül forrott össze a forradalommal. De utóbb az események összeforrtak az emlékezetben. Ritkán adódik a történelemben, hogy költészet és történelem, irodalom és forradalom ilyen direkt módon találkozik össze. Valaha egy szintén vidéki katonaezred, a Marseilles-iek alkalmi dalából született meg a világszabadság indulója és a francia nemzet máig érvényes himnusza. Nemzetünk történetében pedig az 1848-as márciusi napra emlékezünk áhítattal, Petőfi *Nemzeti dalának*, a Pilvax fiataljainak – szintén véletlen – találkozására a történelmi pillanattal. 1956. október 23-án az irodalom és nemzeti sors ilyen találkozásának lehettek szemtanúi a miskolci est előkészítői, résztvevői és az onnan kariatikus érzéssel távozó. Büszkék lehetnek rá, akik mindezt megérhették. Hadd köszöntsem tisztelettel a közöttünk megjelenő szemtanúkat!

te a költő irodalomtörténeti bemutatását. Két megszállott rádiós (Fodor Ilona és Tertinszky Edit) pedig összegyűjtötte a költő barátainak emlékezéseit. Legfeljebb ehhez társult volna a *Vers és valóság*, a költő versmagyarázatait tartalmazó emlékezés, amelyet Illyés Gyula felesége, Kozmutza Flóra asszony áldozatos munkával segítette a költőnek elkészíteni, és őrzött – a költő rendelkezése szerint – Szabó Lőrincné halála utánig. Ennyi lenne ma az ismert Szabó Lőrinc szövegegyüttes. Csakhogy...

Szabolcsi Miklós kiváló minőségérettől vezérelve hatalmi szóval megvásároltatta az MTA Könyvtára Kézirattárával a példásan gondozott hagyaték nagy részét, és bizonyítandó ennek szükségét, majd – ismervén a *Napjainkban* és a *Borsodi Szemlében* publikált Szabó Lőrinc-esszémét – rám bízta a költői pályakép feldolgozását. „Kabdebó elvtárs, maga most írt egy jó portrét Szabó Lőrincről, válassza költészetét kandidátusi témának!” – mondta az intézet modern kori „fura ura”. „De hiszen ő egy nagy költő, én meg csak egy kezdő vagyok.” „Nem baj, senki nem fog mostanában róla nagy terjedelmű feldolgozásra vállalkozni.” Eldöntetett. Hogy negyvenéves koromra háromkötetes monográfiát készíthettem, ahhoz pedig Illés Endre, a Szépirodalmi Könyvkiadó igazgatójának nagyvonalú kiadói biztatása kellett. (Emlékszem, a New York-ház hátsó teherliftjében egy alkalommal együtt utaztunk, ő ezt a pillanatnyi együttlétet is felhasználta arra, hogy számon kérjen: rég jelentkeztél nálam, csak nem vagy hűtlen a kiadónkhoz?) Időnként beledöbbenek, milyen szerencsém volt taknyos kölyökként a század magyar irodalmának egyik legnagyobb költőjével „találkozni”.

Ha mindaddig a maga spontaneitásával alakult a Szabó Lőrinc-életmű publikálása, 1962-től kezdődően tudatosan kezdtem a Szabó Lőrinc szövegüniverzum feltárását és publikálását. Áldását munkámra Németh László adta: két levelében is hangsúlyozta a feladat fontosságát, nemzeti értéként kezelését: „Látom, hogy Szabó Lőrincsel foglalkozol. Ő is egyike azoknak, akiket szép csendesen ki akarnak iktatni a köz-emlékezetből. Nehéz, de szép feladat e könnyelmű feledés s bünnös feledtetés ellen dolgozni.” (1966. november 17.); „Örülök annak is, hogy Szabó L.-könyved halad ...hiszem, hogy a társadalmilag hálátlan téma ebben az esetben is nagy szellemi s mesterségbeli gazdagodással fog járni: hisz a kritikus pályája a tehetsége mellett elsősorban a szegődésétől függ – hogy mire teszi fel magát.” (1967. szeptember 15.; lásd: *Németh László élete levelekben*, II. kötet, 1042, III. kötet, 170)

A költő életrajzát – annak minden, kortársai, volt barátai által vitatott mozzanataival együtt – a háromkötetes nagymonográfiám, majd a *Szabó Lőrinc „pere”* (2000) című esettanulmányom dolgozta fel. Az életrajz kiegészítése Horányi Károly könyvnyi terjedelmű tanulmánya az *ItK*-ban, mely az újabb szemléletű nemzedékek figyelő szemével dolgozza fel a költő sok vitát kiváltott közéleti szereplését. A Miskolci Egyetem Szabó Lőrinc Kutatóhelyének kiadványsorozataként a németországi kapcsolatainak értelmezését adó levelezéskiadvánnyal indítottam: egyik elsőként végzett doktoranduszunk, Kiss Noémi, a konstanzi egyetem ösztöndíjasaként sajtó alá rendezte és jegyzetelte egy alapvető tanulmány kíséretében a Karl Rothéval való levelezését (*Ki Carl Rothe? Szabó Lőrinc és Carl Rothe kap-*

csolatának irodalmi térképe). A kötet nemzetközi visszhangot is kiváltott, Bécsben átigazítva megjelentették (2002).²

Mivel Szabó Lőrinc esetében a nők életrajzi-poétikai kapcsolódását a magam részéről az életrajz és a poétika szerves részének tartottam, hosszas „családi-diplomáciai” tárgyalások után megjelentettük a háborús sérülések után megmaradt Szabó Lőrinc–Korzáti Erzsébet levelezést, *A huszonhatodik év szerelmi gyászszonettjeinek teljes dokumentáltságával* valahai doktoranduszom, Lengyel Tóth Krisztina társaságában. A költő utolsó versciklusának, a *Káprázatnak* poétikáját és életrajzi háttérének egy lehetséges magyarozatát *Titkok egy élet/műben* címmel pedig magam írtam meg (2010). A monográfiákkal párhuzamosan létrehoztam a *Napló, levelek, cikkek* kötetet 1974-ben, amely önéletrajzi írásokkal és naplókval együtt teljes életrajzot szimulált. Ezt kiegészítendő az *Érlelő diákevek* című kötetben a pályakezdés átfogó dokumentálását adom a debreceni gimnáziumi évektől első versének a *Nyugatban* való megjelenéséig. Két kötetben összeállítottam a feleségével volt levelezésüket, ehhez társul a költőnek Horányi Károly által sajtó alá rendezett levelezése Kodolányival és Bernáth Auréllal. Az életrajz kiegészítője még a *Szabó Lőrinc Füzetekben* doktoranduszom, Tóth Mariann sajtó alá rendezésével megjelent *Szabó Lőrinc környezetének naplói* kötet, benne a feleség naplójegyzeteinek teljessége és a költő halálát leíró emlékezések. Doktoranduszomként Bisztrai Farkas Judit pedig a legendás nyomdatulajdonos, bibliofil kiadó, majd pedig a költőt támogató baráti politikus nagyapja és Szabó Lőrinc kapcsolatát dokumentált nagyszerű PhD-dolgozatban tárta fel. Ezekhez társul a költő OTKA segítségével feltárt külföldi tartózkodásainak dokumentálása: Curkovics-Major Franciska összefoglaló könyve (*Szabó Lőrinc kelet-adriai utazásai*, 2010) és emléktábla Dubrovnikban, Abbáziában és Korčula szigetén; két olasz–osztrák utazással (1924, 1925) és az 1933-as csehszlovákiai út feldolgozásával Rutkai Balázs készülő PhD-disszertációja adós. Egy füzet készült még a Titi-tónál végzett fordítói munkálkodás nyaráról (*Szabó Lőrinc németországi utazásai. Fekete-erdő és Ulm*, 2004, az ulmi toronymászása, melyet a németországi Schneider Alfréd kutatott ki számunkra, azóta vándorlegendává vált, már a Duna Televízió egyik műsorában is visszaköszönt). Az életrajz dokumentáltsága szükségeli a rengeteg gyorsírásos jegyzet megfejtését, ellenőrzését és további fejtését. Lipa Tímea doktoranduszi éveiben OTKA és Széchenyi terv keretében megtanulta a Szabó Lőrinc által használt és 1920 óta nem oktatott gyorsírást Schelken Pálmától, akinek halála óta ő ennek, a Tóth Árpádra és Kosztolányira is érvényes írásfajtának az egyetlen hazai szakértője. És még egy sajátos darabját is létrehoztuk a *Szabó Lőrinc Könyvek* sorozatnak: Bernáth Aurél felesége, a költő orvosa megőrizte a vele kapcsolatos teljes doku-

² (<http://www.kakanien.ac.at/beitr/materialien/UReber1>. Seite 1-32 20 |04 | PDF másolatos példánya [Edition des Briefwechsels {1942–1949} zwischen Carl Rothe und Lőrinc Szabó. Es handelt sich nun um die zweite und verbesserte Auflage. Kommentar und Analyse von Noémi Kiss: „Wer ist Carl Rothe? Eine literarische Kartographie der Begegnung zwischen Lőrinc Szabó und Carl Rothe“. http://www.kakanien-revisited.at/beitr/fallstudie/NKiss_1.pdf letöltés: 2016. 05. 21.], valamint a levelek Nagy Csilla PhD magyar nyelvű fordításában megtalálhatóak a <http://krk.szabolorinc.hu> weblapon is!)

mentációt, és ezt évtizedekig elemista kori, azóta is legjobb barátom, Dr. Szabolcsi István kórházigazgatói tevékenysége idején félretette, nem dolgozta fel, egyetemünk főorvos asszonya, Felszeghi Sára két kiadást is megért, nagyszerű PhD-dolgozatot készített belőle, melyet mindkét szakma (az orvosi és a filológusi is) azóta forrásértékűen nagyra tart.

A költő életpályájának dokumentálásán túl kezdetektől feladatombul tűztem ki, hogy a Szabó Lőrinc *szövegüniverzum* publikálását a kritikai kiadást közvetlenül megelőző szintig juttassam el. Ezt végül is az *Osiris Klasszikusok* sorozat megjelenésével sikerült beteljesíteni. Hiteles szövegeket, a szükséges jegyzetekkel ellátva, pontosan adatoltan publikálunk. Két kiadást megért az összes versét tartalmazó kettős kötet, megjelent felújítva jegyzetapparátusában a műfordításait általa összeállított válogatás, az *Örök Barátaink*, a versmagyarázatait egybefogó *Vers és valóság* és *Bizalmas adatok és megjegyzések*, valamint a prózakötetek: *Emlékezések és publicisztikai írások*, a már szinte kritikai jelleggel közreadott *Vallomások* és a 2013 könyvnapjára megjelent *Irodalmi tanulmányok, előadások, kritikák*. Ezekben a szövegkiadásokban nőtt kiváló textológussá a doktorandusz Kemény Aranka, valamint a sokoldalú kutató, Horányi Károly.

A műfordító Szabó Lőrinc pályájának feldolgozása a Miskolci Egyetem irodalomtudományi doktori iskolájában kiemelten szereplő feladattá vált. Kontor István a német versfordításokról védte meg elsőik között PhD-dolgozatát, nemsokára őt követte Szele Bálintnak a Shakespeare-fordító Szabó Lőrincről készített könyve és annak PhD-védése, valamint ebbéli munkásságának kiegészítése a mai Shakespeare-fordítók megszólaltatása egy kötetben a költő fordításairól. Barna László pedig sok publikáció után most állítja össze PhD-dolgozatát a költő prózai német fordításairól.

A kutatások egybedolgozásával évtizede építjük OTKA-támogatással Horányi Károly és Sajó Tamás munkálkodásával az érdeklődő olvasók és a kutatók számára a Szabó Lőrinc dokumentumokat vizsgálat-közelbe hozó, a Miskolci Egyetem Szabó Lőrinc Kutatóhelyének és az MTA Könyvtára Kézirattárának közös Szabó Lőrinc-weblapját: **rk.szabolorinc.hu**. néven – mely az összes verskötetet, és egyenként a Szabó Lőrinc-versek összes variánsának digitális megjelenítését és adatolását adja, valamint a képekkel dokumentált életrajzot.

A kutatásról idézzek egy külföldi véleményt! A londoni emigrációban élt Cs. Szabó László az amszterdami Mikes Kelemen kör számára – úgymond: a nyugati írók főhajtásaként a hazai teljesítmények előtt – javaslatot fogalmazva, a párizsi *Irodalmi Újságban* véleményét nyilvánosan is publikálva (Párizs, 1984. 2. sz. 17–18.), 1983-ban éppen a Szabó Lőrinc-kutatás – az időben még egyszemélyes – teljesítményének ítélte a kör emlékplakettjét. Akkor a plakettet és adománylevelét a határon átcsempészve lehetett csak ebbe a hazába juttatni. „Megdöbentő a magyarok mulasztása. A két Nyugat nemzedékből egyetlen nagy költő van megváltva: csupán Szabó Lőrincnek van három kötetes életrajza, testes kötetek, teljes és viszonylag végleges a szó nyugati értelmében, *une biographie définitive*, ahogy a franciák mondják. K. L. a szerzője.” De hasonlót írt itthon is, a *Kortársban* (1981. 4. 647–651) Sótér István *Szabó Lőrinc és összegzője* címmel.

És hol nem tűnt fel példázatként ennek eredményeként Szabó Lőrinc szövege? *A másik Magyarország hangja* kötetben olvasható a *Dokumentumok az Írószövetség 1986-os közgyűléséről* közzétett kötetben Hubay Miklós elnöki referátumában: „Csak megismételhetjük, amit Szabó Lőrinc mondott az írói szabadság védelmében egykor, egy lillafüredi írótalálkozón – ott még tapsolt neki a miniszterelnök is, de a *Magyar Csillagból* már kidobatta a cenzúra: »A magyar regény, a kitűnő vers, az igazi dráma egyéni mű, és szinte érthetetlen ünnep, dísz, ragyogás, alkotójának és nemzetének az életében. Nem kell, nem szabad hozzányúlni...« Kánonba emelve ezzel az oly sokáig mellőzött Szabó Lőrincet, szövegével már a rendszerváltás előkészítésébe beleszólva (Antológia Kiadó, Lakitelek, 2016, 53).

Másik visszaigazolás a rendszerváltás pillanatában érkezett, amikor egy – akkor politikai szerepet is vállalt – filozófus ekként vélekedett Szabó Lőrinc műveinek megjelentetéséről: „K.L. – aki már a *Napló, levelek, cikkek* 1974-es kiadásával és azóta a *Harminchat év* lenyűgöző leveleskönyvének, a *Bírákhoz és barátokhoz* megdöbbentő vallomásainak sajtó alá rendezésével óriási szívességet tett minden magyar irodalombarátnak – tavaly megmutatta az olvasóközönségnek, hogyan változtathatja meg egy filológus az irodalomtörténetet.” (Tamás Gáspár Miklós: A rendszerváltás zimankója [Szabó Lőrinc: *Bírákhoz és barátokhoz*, Vers és valóság]. *Élet és Irodalom*, 1991. április 5.)

Ezek az alap kutatásokon épülhet és vele párhuzamosan alakul szerencsésen a poétika „kanonizációs” folyamata. Elindítója a Kulcsár Szabó Ernővel szervezett pécsi és miskolci egyetemi konferencia-sorozatunk, mely az irodalomtudományban megalapozta a rendszerváltást. *Új főszereplő a rendszerváltás utáni irodalomtörténeti kánonban: Szabó Lőrinc* – írhattam egy visszatekintő kötetben (*Súlyok és hangsúlyok: Írások az utóbbi két évtized magyar irodalmáról [1889–2009]*, Napkút, 2009). Nagydoktori értekezésem valójában Szabó Lőrinc poétikájának monográfiája („A magyar költészet az én nyelvemen beszél.” *A kései Nyugat-líra összegződése Szabó Lőrinc költészetében*. Argumentum, 1992, Irodalomtörténeti füzetek), amely két kiadást is megért. És mostanra készült el, 2015-ben jelent meg a Szabó Lőrinc metafizikáját átgondoló tanulmánykötetem a Ráció Kiadónál. Ezekhez kapcsolódtak az *Irodalomtörténet* és a *Literatura* folyóiratok általunk szerkesztett ciklusai, ahol tudósaink mai nemzedéke nőtt fel. Itt formálódott az újabb generáció kiemelkedő alakja, Kulcsár-Szabó Zoltán, immár egy újabb szempontú Szabó Lőrinc-monográfia megalkotója, és Lőrinc Csongor, berlini professzor, alapvető Szabó Lőrinc-tanulmányok szerzője. Ott indult Bednancs Gábor, két Szabó Lőrincről szóló kötetemnek is szerkesztője, és Bengi László, az egyik legértőbb elemző kritikusom. Meg Menyhért Anna, aki tanszéke munkatársa volt, az *Utánolvasó* tanulmányköteteink szerkesztője-szervezője, akivel utóbb jól össze is vesszünk, melyről ő egy egészen jó verset is írt. A Miskolci Egyetem Doktoriskolájában született meg aztán PhD-dolgozatként Nagy Csilla poétikai dolgozata, amely József Attila és Szabó Lőrinc versalkotó szemléletének továbbgondolása, a „tragic joy” jegyében, mintegy előkészítéseként legutolsó könyvem, a *Nyílik a lélek* 2015-ös összegezésének.

Mindennek a tudománytörténeti jelentőségű iskolának az összemunkálásaként Szabó Lőrinc az irodalomtudomány hazai rendszerváltozásában főszereplőként jelenhetett meg. Hála a sorozatos OTKA-támogatottságnak, szövegüniverzumának nagy részével jelen van a művelt nagyközönség és az irodalomtörténet tudatában.

(H. Z.) Említetted, Szabó Lőrinc külföldi népszerűsítését is te szervezted, emléktáblákkal ékesítetted a helyeket, ahol a költő megfordult. Merre jártatok emléktábla-avatón?

(K. L.) Az emléktáblákon ott szerepel a Miskolci Egyetem Szabó Lőrinc Kutatóhelye. Szülőföldjét, a magam munkásságát és a költő életművének kanonizálását szolgáltuk ezzel. „Emléktábla-mániám” fiatal tanár koromból datálódik. Pedagógus szervezéssel autóbusszal körbeutaztuk az akkori Csehszlovákiát. Büszkén találtam meg Goethe, Beethoven és más nagyságok ott jártat megőrkítő táblák mellett Arany János karlsbadi tartózkodásának jelölését. Sőt a padot is mutogatták, ahol sétái közben megpihent. Ezért vettem örömmel, amikor a dékáni szobámban megszólalt a telefonom (akkor már elsők között nekem is volt mobilom), és Schneider Alfréd – azóta szinte mindennapos e-mail-kapcsolatos barátunk – Titiseeből keresett meg. Erdélyből szász származása révén családotul kerültek a Fekete Erdő vidékére, és Szabó Lőrinc nyomait kereste. Olvasott róla. Ő maga könyvelő volt, mégis az idők során az egyik legjobb Szabó Lőrinc-ismerővé képezte ki magát. Ebből lett az első külföldi emléktábla-avatásunk. Gyuri fiamék vittek ki az ünnepségre.

Titiseeben, 2002. június 8-án délelőtt 11 órakor kezdődött az avatási ünnepség. Az emléktáblát, Policsányi István szobrászművész alkotását Martin Lindler úr, Titisee-Neustadt polgármestere társaságában lepleztük le. Ünnepelte ezt a stuttgarti Magyar Kultúrintézet igazgatója, a müncheni magyar konzul, Titisee-Neustadt polgármestere és a szálloda igazgatója (Marcus Baars úr). Ott voltak a Szabó Lőrinc iskolalánc képviselői, és a Szabó Lőrinc-Alapítvány kurátorai is. A megemlékezést a Freiburgi Magyarok Baráti Köre kezdeményezte (az ünnepség egyik szónoka Dr. Könczöl Antal, a kör akkori elnöke volt), és a Miskolci Egyetem Szabó Lőrinc kutatóhelye készítette elő. Egyszerre volt magyar nemzeti ünnep és a két nép rangos kulturális kapcsolatának számbavétele. A magyar ifjúság üdvözlét Kabdebó Fanni, a budapesti Szabó Lőrinc Kéttannyelvű Általános Iskola és Gimnázium harmadik osztályos hallgatója hozta el, aki a költő *Ima a gyermekekért* című versét mondta el a világmindenségben védettségre vágyó gyermek bizakodó reménykedésével. Az eseményről a Duna Televízió *Határok felett* című műsorában számolt be június 10-én, hétfőn este, a műsort Balogh Júlia szerkesztette.

Avatóbeszéd Titiseeben

„Úgy látszik, hogy »poésie pure« felfogásomat ma, jobb és bal, legalábbis ami ebből az én személyemet illeti, értené és méltányolná. Hat héten belül három költői díjat is kaptam a legkülönbözőbb oldalokról, egy-, három- és nyolcezer pengőt. Anélkül hogy a kisujjamat is megmozdítottam volna” („Es scheint, als ob meine ‚Poésie pure‘ Auffassung man jetzt, rechts und links, wenigstens was sich davon auf meine Person bezieht, verstehen und billigen würde. Ich bekam auch drei Dichterpreise in sechs Wochen, von verschiedensten Seiten, 1-3- und 8 Tausen Pengös. Ohne den Finger zu rühren“) – írja a háború viharában német barátjának ide a szomszédba, a Boden-tó partjára, Überlingenbe küldött levelében a költő Szabó Lőrinc. Ez a textus mottója lehet *a költő* sorsának: életének és utóéletének. Költészete – pártoktól és hatalmi rendszerektől függetlenül – elismerten a magyar költészet klasszikus értéke. A huszadik század közepén, a két világháború által meghatározott történelmi korszakban a magyar irodalomban olyan költői ikerpár működött a líra gazdagításán, akik értéke azóta is változatlanul meghatározó nagyságai a magyar költészetnek, és egyben részesei a kortárs világirodalomnak is. József Attila és Szabó Lőrinc. Abba a világirodalmi vonulatba tartoznak, amelynek meghatározó nevei a német Rilke és Gottfried Benn, az ír Yeats, az angol–amerikai T. S. Eliot és az amerikai Ezra Pound. Különböznek természetesen egymástól, de ki is egészítik egymás költészetét, összeműködnek abban a polifóniában, amely a huszadik századi emberiség hozzájárulását jelenti a világirodalom teljességéhez. A személyiség szabadságharcának, önmeghatározásának, védekezésének nagymesterei voltak ők, a sokszoros világégés és az emberség megalázásának korszakában. Szabó Lőrinc a boldogság és boldogtalanság végleteit végiggondoló lírájával erőt ad a létezés terheinek elviseléséhez. Kézen fog és biztat a megpróbáltatások idején, gyászolja a veszteséget és kidalolja az öröm pillanatait. Az ember szenvedéseit ellenpontozó műalkotás diadalmas létrehozója. Élete az emberi sors és az alkotás egymást kiegészítő és egymást vigasztaló példája. Mint ahogy egyik naplójegyzetében ezt a művészetért, az alkotásért való élés emberfeletti elszántságát ő maga rögzítette:

„Feleségem szerint szörnyeteg vagyok, érthetetlen ember. Testem vacak, szívem egészen hitvány, alig reszket, lelkem gyenge és ájult, a szellemem azonban, vagy annak is valami kis központi része, magva, pusztíthatatlan: ez tartott, ez fogott, ez irányít! *Ez írta a verseimet is*, a mostaniakat – háznagyságú kinoktól dagadó fejemmel teljesen más természetű, hangulatú, gondolati tartalmú, semmiképpen nem aktuális témákat dolgozott fel, mintha semmi sem volna velem!! Csakugyan ijesztő tulajdonképpen. Vagy őrült vagyok, gyerek vagyok?”

Szabó Lőrinc a magyar irodalom egyik legjelentősebb költője 1900. március 31-én született Miskolcon, 1957. október 3-án halt meg Budapesten. Tisztelője a világirodalom nagyjainak, kiváló fordítója Villon, Shakespeare, Goethe, Baudelaire műveinek. Igazi európai szellem és a magyar–német kulturális kapcsolatok híve. Többször járt Németországban, és elismeréssel írt az általa meglátogatott városokról. Titisee-re 1938. július 25-én érkezett, itt nyaralt és dolgozott augusztus 10-ig. Itt fordította az – éppen most új épületébe költözött – budapesti Nemzeti Színház számára Shakespeare egyik vígjátékát, és Kleist *Amphitryon* című keserű komédiáját. A tájat két versében és egy esszéjében is megörökítette. Itt tartózkodásának helyszíneit Schneider Alfréd barátom kitűnő filológiai tehetséggel kutatta ki a számunkra. A Titisee-Hotelben (illetve ennek egy melléképületében) lakott. A szálloda helyén a mostani Maritim Titisee-Hotel áll. Ennek a falára kerül az itt tartózkodását megörökítő emléktábla.

A Kelet-Adriai három emléktábla Ćurković-Major Franciska, a Zágrábi Egyetem Bölcsészettudományi Karának Hungarológiai Tanszéke docensének kutatásaihoz és ügybuzgalmához, és a Miskolci Egyetem irodalomtudományi doktoriskolájában megvédett már említett disszertációjához kapcsolódik.

Az első avatás műsorára 2004. szeptember 24-én 19 órakor az abbáziai (opati-jai) Hotel Imperial szálló rotundájában került sor. Az ünnepség védnöke a Magyar Köztársaság zágrábi nagykövete volt. A házigazda nevében köszöntőt mondott Jasna Dorčić-Sanković, az abbáziai Turisztikai Közösség elnöke, a Hotel Imperial nevében Mirjana Mogorović, a Liburnija Szállodák Igazgatóságának elnöke. Az ünnepséget Ranko Vlatković, Abbázia polgármestere nyitotta meg. Köszöntőt mondott Mohai László, a Magyar Köztársaság zágrábi nagykövete, Dr. Milka Jauk-Pinhak, a Zágrábi Egyetem Hungarológiai Tanszékének vezetője. Részt vettek a Szabó Lőrinc iskolalánc képviselői és a Szabó Lőrinc-Alapítvány kurátorai is. A bemutatott Szabó Lőrinc versek: *Hörpentő*, *Dsuang Dszi álma*, *Ősz az Adrián* (előadták a budapesti Szabó Lőrinc két tannyelvű általános iskola és gimnázium diákjai és tanára: Kabdebó Laura, Kabdebó Fanni, Ujvári László). Az emléktábla Policsányi István alkotása. A fénykép 2013-ben készült, Gyuri fiamékkal az olaszországi Bibionében nyaraltunk, hazafelé egy nagy kunkorral ellenőrző látogatást tettünk az emléktáblánál, ahol éppen a fiumei magyar kolónia friss koszorúját csodálhattuk.

Szabó Lőrincsel Abbáziában

„Még soha ilyen jól nem éltem ennyi ideig” – írja Szabó Lőrinc Abbáziából. Mindeddig, de ezt követően is élete nem állott másból, mint kapkodásból, szerkesztőségi és műfordítói robotból, összekuszálódott szerelmi és személyi kapcsolatokból. A költő, akit álmában is Franz Marc festményeire emlékeztető farkasok riogatnak – hetven évvel ezelőtt, 1934 nyárutóján, szeptember 17. és 27. között itt e helyt találkozhatott a „nyugodt csodával”: a természettel. Magával a tengerrel.

Kedvesének ilyen – nála ritkán kibuggyanó lelkes – szavakkal számol be a pihenés közben látható környezetről, innen a Hotel Regina Elena – ma Hotel Imperial – negyedik emeleti teraszáról nyíló kilátásról: „Hadd beszéljek arról, ami a legjobb itt, a tengerről: úgyszólván csak azt látom az erkély keretében; jobbra és balra és előre. Az egész Quarnero sötétkék, köröskörül a hegyek és szigetek világoskéken ködlenek, fölöttük még világosabb, majdnem fehér az ég. A víz folyton borzong, összevissza reszket, s ez a reszketés a nap felé olyan, mint egy földre költözött csillagos ég.” És az éjszakában: „Éjjel is kinéztem az erkélyről a tengerre. Akkor is ragyogott az élő, fekete massa, sütött a hold, az égen a csillagok, a fiumei parton a lámpák hunyorogtak, pont úgy, ahogy a moziban vagy a versekben.”

Versben pedig hozzát teszi: „ez a nagy fény meggyógyított.” És szeretné megköszönni „hogy élek, hogy ember vagyok”.

Kelet-Adria mindig is álmai világát jelentette, ha tehette, családját is, feleségét és kislányát, Klárát, majd utóbb fiát, Lócit is errefelé hozza magával. Egy fiumei gazdasági konferencia gondolatait szemlélteti az egyik legjelentősebb magyar avantgárd-vers, az *Óda a genovai kikötőhöz*: innen pár kilométerre tanulja a kereskedelem-behálózta világ érzékelését. A globalizáció tényét, 1925-ben! És itt írja majd egyik legnagyobb versét 1937-ben, a *Beszélgetés a tengerrel* címűt, amely az esendő ember és a végtelen természet fenségének párbeszédét fogja egyetlen látványba. Az itteni tenger-élményekkel töltöttek fel a költő a létezésről készített látomásai megalkotásához. Egy olyan költő emlékét idézzük ide közénk, aki az ember személyes létezését egy életen keresztül igyekezett egybefogni az embert környező természeti világgal. Emlékezzünk minderre egy olyan helyen, ahol a szárazföld, a tenger, az ég napfényes és éjszakai csodái összetalálkoznak, hogy létezésünk gyönyörteli pillanatait jelképezzék.

A költő maga mögött hagyta az otthon bonyodalmaival, hangsúlyozta, hogy csak pihenni, pihenni akar. Mégis maradt ideje, hogy kisebb kalandba is keveredjen. Évtizedek múlva is emlékezik minderre: „Ekkor ismerkedtem meg hotelemben B. Magda nevű barátnőmmel, aki most Londonban él, és okosan és közepesen ragaszkodik – gondolom én – hozzám.”

Mindezt pedig kiegészíti, az itt töltött napok értékét megemeli költészetében: újabb tematikával gazdagodik. Leveleiben mind feleségének, mind kedvesének külön-külön beszámol elmélyüléséről a buddhista irodalomban. Sőt korábban eltávozott barátnőjének is utána küldi itt keletkezett, utóbb híressé vált, egyik keleti témájú költeményét. Nagyszerű versek sorjájának ezt követően e témából is költészetében.

Ifjúkoromban jóleső érzéssel láttam Karlovy Varyban Goethe emléktáblája mellett az Arany Jánosra emlékeztető feliratot. Éppen ezért jelent számomra nagy eseményt, hogy az egyik legjelentősebb magyar lírikusnak két évvel ezelőtt Titiseeben állíthattunk emléktáblát, és most itt, Abbáziában helyezhetjük el a németországi emlékezés testvérét, Policsányi István alkotását, amely egy magyar költő jelenlétére emlékezteti ezentúl e város látogatóit. Ahogy a Titi tó partján is kellett ügyszerető helybéli lakos, aki megtalálta az emlékezés lehetőségét, ugyanúgy a mostani emléktáblának is megvan a személyes előtörténete. Kiss Gy. Csaba professzor kollegám mutatta be Čurković-Major Franciskát, a Zágrábi Egyetem oktatóját, aki tanulmányok és levéltári azonosítások segítségével gyűjti össze Szabó Lőrinc Kelet-Adriai vonatkozásait. Ő készül mindezek alapján számunkra a *Szabó Lőrinc Füzetek* sorozatban kétnyelvű kötetet összeállítani. Mind neki, mind a zágrábi magyar irodalomtörténettel rangosan foglalkozó tanszéknek köszönhetjük hálával, hogy a mai ünnepi alkalomra sor kerülhetett.

Ünnepelni pedig méltó alkalom a mostani. Amikor most, a hetven évvel ezelőtti életet felelevenítjük, képzeljük magunkat a költő helyébe, aki feltöltekezhetett itt a tenger, a napfény és az éj csodáival, és képzeletünkben jelenjen meg a fiatal lány alakja is, a „repeső szobor”, és búcsúzzunk a költő szemével távolodó alakjától, aki „a tengerparti sétányon állva maradt leginkább” a költő emlékezetében, amint „a ruháját lobogtatja a szél”. Mint itt, a parti szobor.

Szabó Lőrinc Abbáziában

Franciska talán legnagyobb tette Szabó Lőrinc-ügyben az összes emlékhely felmérése, telekkönyvi azonosítása. Csak az emléktábla elhelyezésével akadt el. Végül egy magánosított szálloda vállalta, hogy a recepciós fogadótérben elhelyezi azt. Így elkövetkezhetett, hogy Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzata, a Miskolci Egyetem és a Zágrábi Egyetem Bölcsészettudományi Karának Hungarológiai Tanszéke 2007. április 20-án délután 18 órakor Szabó Lőrinc-emléktáblát avatott Dubrovnikban a költő emlékére. Az emléktáblát Policsányi István szobrászművész készítette.

Dubrovnikban a Petka Szállóban nagyszámú érdeklődő, idegenvezető és a városban élő magyar származású lakók részvételével tartott ünnepségen a köszöntő szavak után a Magyar Köztársaság zágrábi nagykövete képviselőként Disztl Antal tanácsos, a város polgármestere nevében Doc. Dr. sc. Vedran Jelavić alpolgármester a Dubrovnikai Egyetem tanszékvezetője leplezte le a szálloda halljában elhelyezett emléktáblát. A megjelenteket előadásokkal és szavalkokkal tájékoztatták a nagy költő jelentőségéről. A zágrábi Hungarológiai Tanszék a magyar–horvát kulturális kapcsolatok kutatása mellett fontos feladatának tartja a fiatal hungarológusok képzését, akik terjesztik és ápolják a két kultúrát. Egyik volt hallgatójuk, Hajdi Hajdić okleveles hungarológus és horvát nyelv és irodalom szakos tanár elvállalta a moderátor szerepét ezen az ünnepségen. A két diáklány, akik Szabó Lőrinc verseit szavalták, a Lapadi Általános Iskola tanulói, ahol Hajdi horváttanárként dolgozik. Az emléktábla avatását a szálloda egyik kongresszusi termében konferencia követte, ahol Luko Paljetak akadémikus köszöntő szavai után a költő poétikai jelentőségéről értekezett, Ćurković-Major Franciska beszámoló előadást tartott kutatásairól, ismertette Szabó Lőrinc dubrovnikai jelenlétének dokumentumait, majd jómagam mondtam el avatóbeszédemet. Az emléktábla elhelyezését nagy sajtóvisszhang követte, majd minden újság, rádió, televízió beszámolt az eseményről.

Avató előadás Dubrovnikban

Reggel óta ülök a parton
és nézem a hullámokat.

Kezdi egyik legjelentősebb versét Szabó Lőrinc, a magyar irodalom világirodalmi mértékkel mérve is klasszikus személyisége. A *Beszélgetés a tengerrel* című verset éppen errefelé gondolja ki, Kelet-Adriai útjai egyikének során. Nem egyszer járt erre, Dubrovnikban is többször megfordult. Lakott itt, ebben a szállodában, illetőleg ennek egyik korábbi épületében, mely szintén a Petka nevet viselte. A költő élete és a szálloda története szinte egymásra rímelve szenvedte meg a huszadik század viharos történelmét. De mindketten dacoltak a mulandóság eseményeivel. A szálloda mindig megújulva szépült meg, hogy a vendégek sokaságának gyönyörűségére szolgáljon, a költő életműve pedig a halhatatlan versek sorával idézi fel táj és tenger összefonódottságát, az emberi létezés veszélyeit és örömeit felmutató jeleneteit.

Szabó Lőrinc, ha tehette, vissza-visszatért az Adriához. Ez volt gyermekkori álma, amikor a világháborúk előtt, még a Monarchia idején errefelé nyílt kijárat a földi tereket megismerni vágyó, a világot látni akaró közép-európai alföldi ember számára. A tenger: távoli és csodás világ, amelyről a kisiskolás a földrajzórán még csak álmódoshatott, és aminek látványában elgyönyörködve a költő megélhette felnőtt fejjel a véges emberi létnek és a végtelennek a találkozását. A másik magyar zseni, a tizenkilencedik századi Petőfi az Alföld végtelenében fogalmazta meg szabadságeszményét. A huszadik századi költő eljutva erre a tájra, sajátos filozófiai paradoxonnal szembesülhetett a tenger látványát szemlélve: a lét és idő metafizikájára kérdezhetett rá. Rettenetes lélekállapotban, máskor meg éppen ellentétéként: gyönyörködve és játszadozva. Minden esetben beszélgetve. Versei legtöbbször „átszövi a mások életébe, gondolataiba, érzéseibe való beleélés, nemcsak az emberekébe, hanem az állatok-, növények-, tárgyakéba – a világmindenségbe” – amint beszédmódját maga a költő jellemzi visszatekintve élete végén. És mindjárt néhány címet is utánamond: köztük éppen az itt keletkezettek, az *Egy raguzai leanderhez* és a *Beszélgetés a tengerrel* címűt. Költő lévén, a szöveget keresi versében, amelylyel rákérdezhet a bölcs lángesze által fel nem érhető titkokra. A *Beszélgetés a tengerrel* című versben mintha a Szabó Lőrinc által íróként is nagyra becsült Szent Ágoston tengerparti sétáját ismételné, a kisgyermek és a szent találkozását, költészetté alakítva a filozófus elmélkedését. Átvesszi a megdöbbenést, amit a „gyermek” váltott ki: aki kagylóval kezdte kimerni a tengert. Gyönyörködve és rettegve figyeli a játékot, amelyben a tenger „sohsem únja meg” a hullámok mozgását. Vitatkozva Valéry világismertségű versével, a *Tengerparti temetővel*, az „örök-eleven temető” képzetét is beidézi versébe, de ő a gyermek ártatlan szemével is képes fürkészni a végtelenből felénk sugárzó, mégis örjítő talányt.

Ezért is hozza magával poétikus képzetű leányát, Kisklárát, másszor a játékos merészségével a veszélyeket fürkésző fiát, Lócit. Aki azután felnőttkori nyarait – apja példáját követve – szintén ezen a tájon szerette eltölteni. Itt, Dubrovnikban éli át a költő fiával az élet-halál örjítően veszedelmes pillanatát, melyet a *Lóci és a szakadék* című versében halhatatlánított. A tengerparti sétából kifejlő teológiai paradoxon verses anekdotáját formálva belőle:

„Apu!...” Igazán csoda volt, de
még elkaptam a gyereket.
„Látod?!...” mutattam le a mélybe.
Hallgattunk. Lóci reszketett.

Reszketett és csak nagysokára
mondta: „Rémes, hogy az ilyen
életveszélyektől az ember
nem szabadul, csak...” s hirtelen

elakadt. „Csak, ha...” szava ismét
fátyolos lett és remegő.
„Csak ha szót fogad!” mondtam én. És:
„Csak ha már meghalt!” mondta ő.

Bárha látta a „medúzákat Helgolandnál” is, számára *a tenger*, a létezés nagyszerű viszonyítási pontja mégis csak Kelet-Adria világa maradt. A gyönyörködés, szemlélődés éppúgy belefért itteni utazásaiba, mint a történelmi számvetés. Levelei, gyermekei leírásainak, elbeszéléseinek tanúsága szerint találhatott itt üdítő családi együttlétre, feleséggel, gyermekekkel, bensőséges jelenetekkel. Végezhette itt magányosan fordítói munkáját. Sőt szerelmi kapcsolatba is bonyolódott egy Angliában élő magyar asszonnyal, akivel bárha többé sohasem találkozhatott, mégis megtartották – levelekkel – évtizedeken keresztül a kapcsolatot. És közben itt kezdett ismerkedni Kelet filozófiájával. A *vendégség* élménye ekkor váltott át számára az *útonlét* érzésévé. Mintha a Tao törvényszerűségét is keresné a tengerrel beszélgető versében, az egyszeri jelenetben a naponta ismétlődő örök történetet átélve. Elnémulva, mégis gyönyörködve is.

Partodon már évezredek
múltak el ép ily csendesesen;
múlják el ez az egy nap is,
ez az egy ember, aki csak
vendégnek jött most messziről
és nézi hullámaidat.

Az Adria partján keletkezett verseket költészete fordulópontjaként írhatjuk le: a személyes létezés mulandóságának, az egyén pusztulásának őrijítő tényei ellenében itt, a tengert szemlélve fedezi fel a létezés gyönyörűségét, a világmindenség egészében helyét feltaláló ember esélyét is:

az óra reggelt és delet
mér ki, tegnapot s holnapot:
saját magadban ringva te
az öröklétet mutatod.

Egy nagy költő élete fontos tanulságait találta meg ezen a tájon, ennek jelképeként emlékeztessen a jövőben erre a kapcsolódásra a Policsányi István szobrászművész készítette emléktábla, melyet Čurković-Major Franciska kutatásai eredményeként helyezhetünk el most itt, a Hotel Petka szálloda halljában. A horvát és a magyar nép szeretetteljes barátságának megnyilvánulásaként.

Amilyen nehezen talált rá Franciska a befogadó Petka-szállóra, olyan viharos lett itt az emléktábla története. Az igazgató nyugdíjba vonulását követően változások következtek a szálloda életében. A látogatók hiába keresték a jól beharangozott

emléktáblát. De Franciska szívós ügyszeretetésén nem tudtak kifogni. A keserves történetet a reménybeli happy endig ő maga, Ćurković-Major Franciska, PhD, egyetemi docens, a Zágrábi Egyetem Bölcsészettudományi Kar Hungarológiai Tanszék oktatója foglalta össze.

A dubrovniki Szabó Lőrinc emléktábla állításának története

Szabó Lőrinc (1900–1957) kétszer nyaralt Dubrovnikban (Raguzában). Először 1934-ben, amikor az egykori Hotel Petka nevű szállodában szállt meg. A költő másodsor, 1937-ben egy Stefani nevű panzióban lakott. Szabó Lőrinc kelet-adriai utazásainak kutatása folyamán sikerült feltárnom megbízható adatokat a szállodáról és a panzióról. A régi Petka nevű szállodát 1944-ben lebombázták, a mai szálloda a háború után épült. Megkerestem, hol volt a Stefani nevű panzió, ám az épület magántulajdonban van, és a tulajdonosok nem mutattak érdeklődést emléktábla-állítás iránt, ezért úgy döntöttünk, hogy az új Hotel Petka legyen a Szabó Lőrinc dubrovniki tartózkodására emlékeztető tábla helye.

A dubrovniki emléktáblát, az ezt megelőző abbáziai emléktáblához hasonlóan a magyar részről Miskolc Város és a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karán működő Szabó Lőrinc Kutatóhely és a Szabó Lőrinc Alapítvány, horvát részről a Zágrábi Egyetem Bölcsészettudományi Karának Hungarológiai Tanszéke állította. A tábla készítését a magyar fél finanszírozta és szállította a helyszínre. A zágrábi Hungarológia oktatójaként koordinátori szerepben én végeztem az emléktábla állításának szervezési teendőit.

2006-ban kezdtem el a tárgyalást az akkori igazgatóval. Ő közvetített a tulajdonos között és köztem. A tulajdonos beleegyezett abba, hogy a szálloda előcsarnokának egyik falára kerüljön az emléktábla. A helyet (falat) az igazgatóval együtt választottuk ki, fontos volt ugyanis, hogy a fal elbírja az emléktábla súlyát.

2007. április 20-án volt az emléktábla avatása. A védnökséget Mohai László, Magyarország zágrábi nagykövete vállalta. Az avatáson Mohai László nagykövetet Disztl Antal, a Nagykövetség első tanácsosa képviselte. Beszédet mondott dr. sc. Kabdebó Lóránt, a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karán működő Szabó Lőrinc Kutatóhely vezetője, horvát részről Dubravka Šuica dubrovniki polgármesterasszony kiküldöttjeként az időközben sajnos elhunyt dr. sc. Vedran Jelavić alpolgármester, a Dubrovniki Egyetem Tengerészeti Karának vezetője, továbbá Luko Paljetak akadémikus, a Matica hrvatska dubrovniki tagozatának képviselőjében, jómagam mint az emléktábla állításának koordinátora. A rendezvényen számos dubrovniki lakos is jelen volt. Az emléktábla a Hotel Petka előcsarnokának egyik falára került.

2011-ben a Hotel Petka előcsarnokának felújítása miatt az emléktáblát eltávolították helyéről, amiről azonban a fenti intézmények közül egyet sem értesítettek. Egy magyar turista adott róla hírt, aki azért ment el a Hotel Petkába, hogy megnézzék az emléktáblát.

2011 őszétől a tábla állításának koordinátoraként több ízben beszéltem telefonon a szálloda egyik jelenlegi igazgatójával (a régebbi, akivel a tábla állítását megbeszéltem, nyugdíjba vonult), hogy mikor helyezik vissza a táblát a helyére. Ezt a 2012-es év elejére ígérte, akkorra látták előre a felújítási munkák befejezését. Miután 2012 elején telefonáltam neki, újra csak azt mondta, hogy majd visszatesszük az emléktáblát, amikor azonban később több ízben is érdeklődtem, nem válaszolt a telefonon feltett kérdéseimre.

2012. július 1-jén levéllel fordultam a szálloda igazgatójához, és a levelet továbbítottam az akkori polgármesternek és helyettesének, továbbá a Matica hrvatska dubrovniki tagozat elnökének és egyik akadémikus tagjának. Választ egyik címzettől sem kaptam.

2012. szeptember 6-án ismételtelen elküldtem a fenti címekre az e-maileket, és postán is elküldtem a leveleket. Választ csak a Matica hrvatska akadémikus tagjától kaptam, aki azt ajánlotta, hogy forduljak a szálloda illetékeseihez.

Miután telefonon újra beszéltem a Hotel Petka igazgatójával, aki azt tanácsolta, hogy írjak a szálloda tulajdonosának, ezt meg is tettem, és 2012. október 17-én írtam neki. Válaszában megismételte mindazt, amit már eddig is tudtam az emléktábla eltávolításának okairól, és hozzátette, hogy a szálloda előcsarnokában a jelenlegi falak minősége nem teszi lehetővé a tábla visszahelyezését az eredeti helyére. Válaszomra, mely szerint elfogadjuk, hogy az emléktáblát bármely, a célnak megfelelő helyen újra felállítsák, nem kaptam választ, mint ahogyan arra a levélre sem, amelyet 2012. dec. 9-én újra elküldtem neki elektronikus postával.

2013. januárjában szóban elmondtam az emléktábla körüli bonyodalmakat a zágrábi Magyar Nagykövetség első titkárnak, és kértem a segítségét a tábla visszaállításának ügyében. Kérésére, hogy mindezt írásos formában is küldjem el a Nagykövetség címére, ezt megtettem.

2013. február 15-én volt Budapesten a Charta XXI. összejövele. A találkozó horvát vonatkozása miatt jelen volt a budapesti horvát nagykövet is. Dr. Dsc. Kabdebó Lóránt tájékoztatta őt és a megjelenteket a dubrovniki emléktábla körüli bonyodalmakról.

2013. február 17-én a Charta XXI. összejövetelen tett javaslatára e-mailben tudósítottam a budapesti horvát nagykövetet a dubrovniki emléktáblával kapcsolatos eseményekről.

2013. február 19-én kaptam meg a budapesti horvát nagykövet választát, amelyben értesített, hogy a Charta XXI. összejöveteléről írt beszámolójában kitért a dubrovniki emléktábla esetére is. Ezt a beszámolót elküldte a Horvát Köztársaság Elnöki Hivatalának, a Miniszterelnöki Hivatalnak, a Külügyi és Európai-ügyi Minisztériumnak és a Turisztikai Minisztériumnak. Erre egyik intézménytől sem reagáltak.

2013. április elején annak ellenére, hogy a tulajdonosnak októberi levelére azonnal válaszoltam, és még háromszor kértem választ arra, a szállodában melyik más helyre tehetnénk az emléktáblát, nem kaptam választ. Ekkor telefonon kerestem már régebből is udvariatlanként emlegetett igazgatót, aki csak annyit mondott, hogy hívjam később, most nincs ideje hülyeségekre – ezzel a szóval. Amikor újra felhívtam, hajlandó volt meghallgatni, de ismét csak azt mondta, hogy a tábla sorsa a tulajdonostól függ. Akkor írtam negyedszer a tulajdonosnak, de azóta sem válaszolt.

2013. április 21-ig még Magyarország zágrábi nagykövete sem válaszolt januári levelemre. Ekkor találkoztam vele, és azt mondta, hogy ha már „ennyire” nem akarják a dubrovnikiak az emléktáblát, akkor nyugodjunk bele, kérjük vissza és tegyük fel másol, pl. Rijekában. Mivel a tábla feliratában Szabó Lőrinc dubrovniki nyaralása szerepel, erről mint lehetőségről tárgytalan volt gondolkozni.

2013. április végén még mindig nem kaptam választ a Hotel Petka tulajdonosától a tábla ügyében. Szem előtt tartva a tényeket és konzultálva dr. sc. Kabdebó Lóránttal, telefonáltam a szálloda igazgatójának, akivel eddig is tárgyaltam. Mondtam neki, hogy ha már nem akarják visszahelyezni a táblát, akkor elhozzuk tőlük. Kértem, hogy pontosítsuk az átadás körülményeit. Azt mondta, a tábla a portán lesz, mehetünk érte.

2013. május 22. Pár napja a Hotel Petka igazgatójával telefonon megbeszéltem, hogy a tábláért majd a Zágrábi Egyetem Bölcsészettudományi Karának Hungarológiai Tanszékén végzett volt hallgatónk megy el, és azt is, hogy mikor. Amikor ma az illető megjelent a szállodában, a tábla nem volt ott, már elvitte valaki. Ez a tény is a szálloda személyzetének nemtörődömségét igazolja. Szerencsére a táblát egy másik ismerősöm vitte el röviddel azelőtt, aki tudott mindenről és segíteni akart, mivel épp akkor arrafelé járt.

Most tehát új helyet kellett keresni a táblának. Szabó Lőrinc másodszori dubrovniki nyaralásakor a Stefáni nevű panzióban lakott, ez azonban ma magántulajdonban lévő lakóház, emiatt szóba sem jöhetett. Az említett volt hallgatónk egy rokona révén megtudtam, hogy a budapesti Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium (1144 Budapest, Kántorné sétány 1–3.) testvériskolai kapcsolatban áll a dubrovniki Leánykollégiummal (Ženski đacki dom), amely az óvároshoz elég közel helyezkedik el. Szerencsés véletlen volt az is, hogy az említett volt hallgatónk középiskolás korában ebben a kollégiumban lakott. Így ő is segített egyengetni az utat, hogy az emléktábla a kollégium épületében kerüljön megfelelő helyre.

2013. május 22-én telefonon beszéltem a kollégium igazgatójával, aki nem zárkózott el a tervünktől, azonban meg kellett várnia az iskolatanács döntését. Ezért a testületnek elküldtem egy kérelmet, amelyben vázoltam Szabó Lőrinc jelentőségét és a tábla állításának fontosságát.

2013. június 6-án a kollégium igazgatója értesített, miszerint az iskolatanács elfogadta a kérelmet, hogy az emléktáblát a kollégiumban állítsuk fel. Az emléktábla hivatalos újra avatását a budapesti testvér kollégium érettségiző diákjai dubrovniki látogatásának idejére, augusztus végére tervezték.

2013. szeptember 21-én telefonon beszéltem a kollégium igazgatójával, aki örömmel közölte velem, hogy a kollégium falán van a tábla, és meghívott, hogy ha arra járok, menjek el, nézzem meg.

2014 júniusában elutaztam Dubrovnikba, és megnéztem a táblát. A fényképek akkor készültek.

Az emléktábla új helye:

Ženski đacki dom Dubrovnik, Branitelja Dubrovnika 27., 20 000 Dubrovnik

Megközelíthető a Hotel Imperial Dubrovniktól balra, a városból kivezető Ulica Branitelja Dubrovnika utcán a városból kifelé haladva. Ennek az utcának és az Ul. don Frana Bulića utcának a sarkán kezdődő magas kőfal a kollégium parkját bekerítő fal. A falon az első kapu be van zárva, a következő kapu a kollégium bejárata. A kollégiumban nyáron turistákat szállásolnak el, így akkor is megtekinthető.

Amikor Dubrovnikban, a Petka Szálló halljában ünnepélyes keretek között, rögtönzött konferencia keretében felavattuk a Szabó Lőrinc ott tartózkodására emlékeztető táblát, maradt egy szabadnapunk, két doktoranduszommal kihasználtuk az időt, és átutaztunk Korcula szigetére. Megkerestük azt a kis városkát, valahai velencei gyarmatot, amelyet oly szeretettel emlegetett élete során Szabó Lőrinc. Még az életét összegezõ *Mi még?* című versébe is belefoglalta emlékezetét: „A régi Korčula”: a csodálatos óváros. Kis ékszerdoboz, így emlegettük mi is azóta, hogy megláthattuk. Úgy döntöttünk, ide is kellene valahova emléktáblát állíttatnunk. Telefon, e-mailek sorozata, szegény Franciskára ismét rászakadt a nagy feladat. Abbázia és Dubrovnik után megszervezni a harmadik horvátországi emléktáblát.

Közben egy újabb emléktáblát is avattunk. Igaz csak félig volt köze a külföldhöz. Balassagyarmaton. Azon a hídon, amely a régi Ipoly-híd helyén épült, de elvesztette funkcióját, mert a trianoni és a párizsi békeszerződések a folyót „hajózható” határfolyóvá nevezték ki, utóbb a szlovákok a folyót átterelték másik mederbe: évtizedekig ott csúfokodott a csonk, drótháló mögötti látványként. Mára már ipari műemlékként maradt meg, a valahai Templom utca végén. Mai nevén a Szabó Lőrinc utcánál. Baráti beszélgetésen vetődött fel magyarországi és Szlovákiában élő írók-költők társaságában: ékesítsük fel a csonkot, szervezzen körülötte a város egy trianoni ligetet, legyen ott minden, Balassagyarmattal kapcsolatba került írónak emlékeztetője. Határon túl élő barátok anyagi és szellemi segítségével létrejött az emléktábla, avatására két újdonsült politikust kértünk fel. Balassagyarmat fideszes polgármesterét és a parlament kulturális- és sajtóbizottságának elnökét, az általam is több ízben méltatott költőt, L. Simon Lászlót.

Felbuzdulva a jólsikerült ünnepségen, megkértem a költő-politikust, segítsen lehetővé tenni az új emléktáblát, és jöjjön velünk az újabb avatásra. Könnyelműen ráállt minderre. Közben belekésedtek a korčulaiak, az idegenforgalmi hivatal vezetője, sőt még az építészmérnök polgármester is. Csakhogy költő barátunk, akinek minket és a táblát is le kellett volna vinnie, elhalmozódott a törvényhozás munkálataival, Korčula messzebb van, mint Balassagyarmat volt, a miniszter megígérte pénzt pedig minisztériuma dolgozói lehetetlennek mondták utóbb. De hát visszaút nem maradt. Készültek OTKA-támogatással korábban is emléktáblák, meghirdettük, elindultunk, doktoranduszok, Rutkai Balázs és felesége, Órás Enikő voltak a kísérőink. Az orebicsi kompról éppen kiszállóban, a szigetre megérkezve megcsendül a telefonom, L. Simon László barátunk hív. Hol vagytok? Mondom, most érkezünk meg. Akkor jó. Mondja. Miniszter úr úgy döntött, hogy az emléktábla elkészítésének költségét fedezi, csak az ünnepi szertartáson hirdessük ki: a magyar kormány ajándéka. A korábban készült cikkekbe, interjúkba, a jelentős sajtóvisszhangba ugyan nem kerülhetett bele a szerencsés fordulat híre, a meghívón sem szerepel, – de az ünneplők örömmel fogadták nemzetünk kormányának nemes gesztusát. Végül is egy sikerült összjáték eredményéről számolhatok be. Magyarok, horvátok, költők, miniszterek, doktoranduszok, úgy érzem, örömmel segítettek egy jó ügy létrejöttében. Nem kegyet gyakoroltak. Szolgálatot teljesítettek mindkét nemzetnek. Jó hírünk terjedésének.

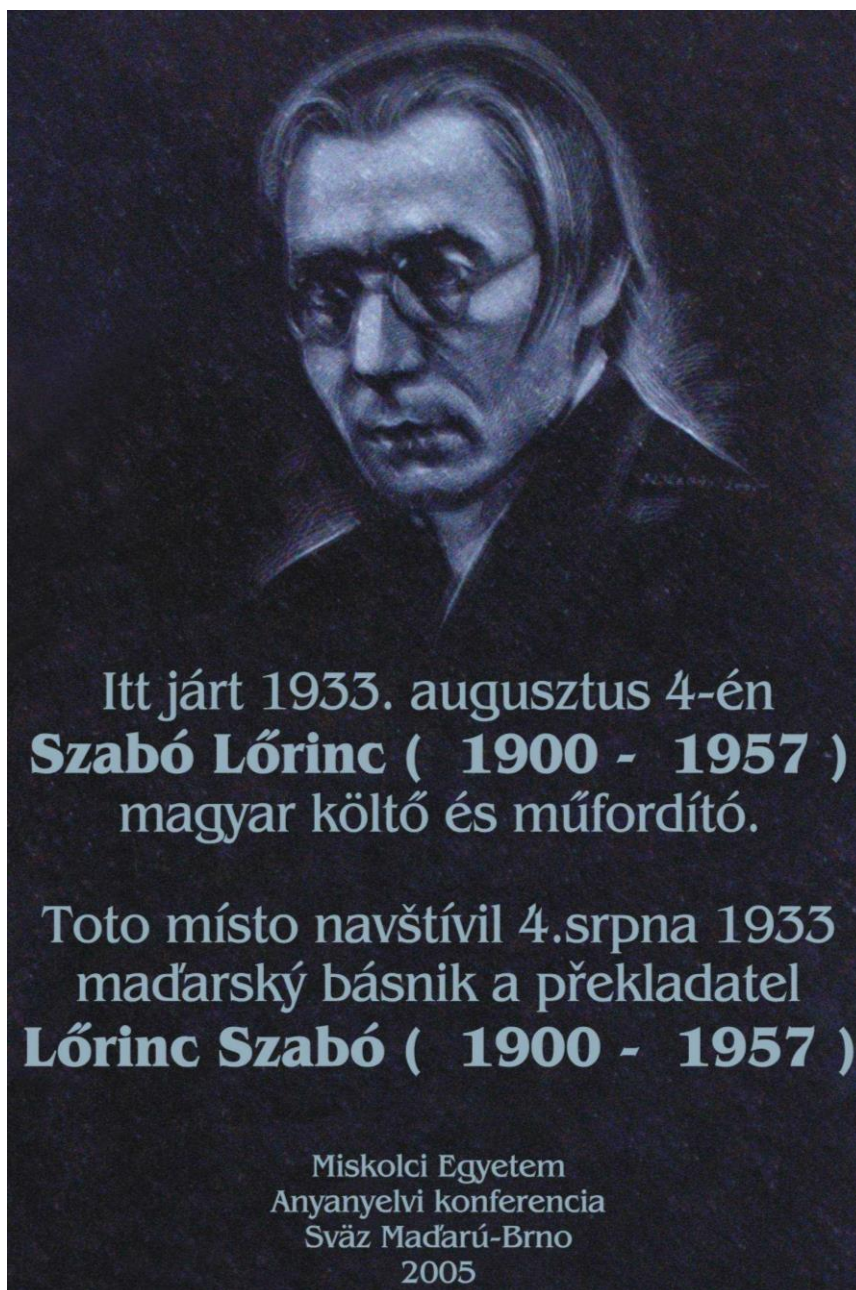

Korčula, avatás után

Azóta is e-mail-en és telefonon tartjuk a kapcsolatot egyik vendéglátónkkal, Valerija Kovačevićsel, aki büszkén beszámol az általa odavezetett magyar turisták örömeiről, és időnként azt is közli, hogy a rozsdamentes fém tábla előbb-utóbb restaurálásra is vár. Hadd idézzek legutóbbi leveléből: „Sok magyar csoport jár erre, mutogatom nekik az emléktáblát a városnézés alkalmával. Kirándulásokat is szervezek csoportoknak, aminek nagyon örülnek, mert legalacsonyabb áron, nagyon szép, hasznos információkat kapnak helyi idegenvezetőtől, szigetlakótól (18 éve itt élünk a családdal), meg még magyar nyelven. Mindig visszajönnek, akik már egyszer itt jártak.” (2016. június 11.)

A morvaországi emléktábla-avatás 2005. október 15-én a Brünn melletti Macocha szakadéknál karunk tiszteletbeli doktorának, a magyar irodalom és történelem csehországi megszállottjának, a Cseh Köztársaság első budapesti nagykövetének, Richard Pražáknak köszönhető. Ő maga, saját bevallása szerint soha nem látogatott el a világhírű Macocha barlanghoz (ez helyi viszonylatban olyan, mintha egy miskolci lakos nem járt volna soha Lillafüreden), de lehetővé tette, hogy egyeteme vendégül lásson, és összehozott a brünni magyarokkal, akik előkészítették az emlékezést. A fekete indiai gránit emléktáblát Szilaveczy István érsekújvári szobrászművész készítette, és a Hotel Macocha túristaszálló falán került felállításra. Az emléktáblát Komlós Attila, a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának (Anyanyelvi Konferencia) ügyvezető elnöke társaságában lepleztük le. Az avatást és koszorúzást követően az Újváry László által felnevelt lévai versmondók szépen válogatott és előadott műsorral bizonyították Szabó Lőrinc költészetének nagyszerűségét. A szórólapon pedig a költő *Hazám* című versének magyar és cseh változatával ismerkedhettek a résztvevők. Az esemény a brünni magyarok évfordulós ünnepségébe illeszkedett, Vojtek Zoltán elnök irányításával. Az egésznapos rendezvény magyar nyelvű szentmisével kezdődött. Ismerve a történelmi előzménye-

ket, hogy a második világháború után a kollektív bűnösség nevében a Csehszlovák államalakulatban tilos volt a magyar nyelv használata, ismerve Fábry Zoltánnak az ez ellen megszólaló röpiratát, *A vádlott megszólalt*, és valaha hallva a szerző elbeszéléseit a benesi időkről, az öröm meghatott könnyei gyűltek a cseh templomban felhangzó ünnepi szentmise majd minden magyar mondatának elhangzásakor.

Emléktábla-avató Hafling-Avelengóban

„Avelengo-Haflingban írtam, a Belvedere caffè-ristorante terrasán. Előző éjszaka nagy vihar volt; az 1200–1400 m magasban lévő Sulfner-panzió, ahol laktam, benne úszott a villámos fellegekben. Másnap adtam postára, Meránban, *Az Esmek* (1924 júniusában)” – ezt írja Szabó Lőrinc az utóbb *Búcsú Avelengótól* címmel elhíresült verséről az úti élményeit is összegyűjtő kötetének, a *Fény, fény, fény* címűnek házi példányában. Emlékeztetőül.

A magyarországi nagy Alföldön felnőtt gyermek először erre utazva látott – előbb tenger, majd – nagy hegyeket. Itt kezdte megismerni a világot. Amit a budapesti *Est-lapok* újságírója a világról összefutó hírekben gyorsírással jegyzett le, azt utazása során saját szemével láthatta, élhette magáévá. Csodát jelentett a mélység és magasság, az éjszakai vihar „villámos” elektromossága, a visszhangzó hegyek moraja, a kivilágított Meránra való letekintés esti képe. A véletlen sodorta ebbe a szállodába, de sorsa úgy irányította lépteit, hogy itt megismerhette a világ csodáit. Még egy szerelmi kaland is kapcsolódott ehhez a viharos éjszakához, hiszen élete vége felé egy emlékező versvázlatában utazására emlékezve a Val d’Ega s a villa Enzian mellett „az avelengói lányt” is emlegeti.

A költő annyira megszerette a helyet, hogy utóbb feleségének is bemutatta a csodákkal telített világot. És megint csak a véletlen úgy hozta, hogy fia, amikor évtizedek múlva végigjárta atyja útját, feleségével átélhetett egy hasonló viharos éjszakát.

A költő versbe zárva „rabolta el” a látványt, és vitte magával: azóta minden magyar versszerető számára élő képpé rögzült Avelengo-Hafling látványa:

Hálám s az öröm,
Mellyel e szép napokat köszönöm,
A legistenibb akarat:
Szemeimbe zárlak, fellegek,
Tirol, hó, bérc.

Mi, kései ünnepeleők, úgy üdvözljük most e tájat, hogy látjuk benne a költőt, amint a Katalin-hegyi ősi templom mellett áll, és a Krisztus-képre

Búcsúzó kezem
Az avelengői szent hegyen
Most enciánt és pipacsot akaszt.

(H. Z.) Hogyan kerültél vissza Miskolcra, mondj néhány mondatot a kötődésről a Bölcsészettudományi Intézethez, majd Karhoz!

(K. L.) Személyes titokkal kezdem. A pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Irodalomtudományi Tanszékének a vezetését hagytam el érte, ahol Kulcsár Szabó Ernő barátommal elkezdtük a rendszerváltó szakmai konferenciák megszervezését, és ugyanakkor két meghatározó irodalmi folyóiratnak voltunk a főszerkesztői, ő a *Literaturának*, én pedig az *Irodalomtörténetnek*, amelyekben alkalmunk nyílt a mára már vezetői rangba kerülő tudósok felnevelésére. Pécsen nem az egyetemi vezetést tartottam hivatásomnak, hanem a szakmai lehetőségek irányítását. Családom ugyanis nem vállalta az odaköltözést, pedig feladatom beteljesítése teljes embert kívánt volna. Feleségem akkor már a rendszerváltás első sikerkönyvének, a

félszázezer példányban megjelent *A szeretet önkénteseinek* a szerzőjeként annak hősnőjével, aki Miskolc város kitüntettje is, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat és az Ungarische Malteser Caritas Dienst alapítójával, az Európa Asszonya címet elnyert Boeselager Csilla bárónővel együtt dedikáltak. Mégis, titkos diplomáciával előkészítette, hogy felkérjenek, én pedig elvállaljam az akkor szervezés alatt álló Bölcsészkar vezetését. Ő, a valahai kohászhallgató, majd hőkezelő szakmérnök vált az összekötő kapoccsá, amely lehetővé tette, hogy a kezdetben „tarisnyarákoknak” csúfolt jövevények első évükben „bölcész mérnökökké” emelkedjenek. Én pedig a szakma átalakításának országos esélyét jelentő konferenciákat áthoztam, a folyóiratot innen szerkesztettem tovább. Kötődtem én ehhez az egyetemhez korábban is, hiszen a bécsi Herder-díjára emlékező klasszikusunkat, Németh Lászlót én mutattam be a miskolci egyetemistáknak, Barcsay Jenőt, a világhírű *Művészeti anatómia* szerzőjét én hoztam le, hogy megtekintse a könyvtárt díszítő mozaikját, majd dékánságom idején lett egyetemünk díszdoktora két ma már klasszikusként ünnepelt prózaírónk, a végzettségét tekintve mérnök Határ Győző, aki a Rákosi korszak internáltjaként enkezével építette a ma már ipari műemléknek számító egyetemet, valamint a világismertségű Szabó Magda, aki tanácsaival segítette dékáni éveimet. Mindebben az általam tisztelt professzor és egyetemi vezető, Terplán Zénó volt példaképem és társam, ma is ott van szobám falán bekeretezve, mint egy diploma, kézzel írott gratuláló levele, amellyel karrá válásunkat üdvözölte. Ő éppúgy tudta, mint a kar alapítását kezdeményező rektorunk és az egyetem akkori főtitkára, Mang Béla barátom, akivel bárha pártállásunk különbözött, a karépítés nehéz mindennapi feladataiban együtt dolgoztunk, és aki az utolsó éjszakára elkészült dékáni láncot kocsijával repülve hozta a pénzverdéből, hogy a szertartást a karok szabályai szerint a meghirdetett időben elkezdhessük.

(H. Z.) Mi volt a legnehezebb feladat ezzel kapcsolatban?

(K. L.) „Tarisnyarákokból” „Bölcsész mérnökökké” válni. Bebizonyítani, hogy abban a közösségben akarunk otthonra találni, amely a selmeci hagyományokat egészen idáig, Miskolcig mentette. Hogy bölcészek és mérnökök együtt tudunk egy nemzeti hagyományt ápolva élni, a magunk speciális tudományos sajátosságait kiteljesíteni. Akkor bölcészek voltunk többségben, és az akkori gazdasági főigazgatónk a minisztere azt hangoztatta: inkább kiküldök Németországba évente tíz diákot kohómérnöknek tanulni, mint itthon pazaroljam rájuk a tanítás költségét. És akkor mi hangos nemet mondtunk a neves történésznek. Ezt kapjuk vissza ma, amikor pedig mérnökhányra panaszkodnak, és kérdésessé válik a bölcész képzés. Ebben az összehangolt egymást segítségben múltak dékáni éveim. De jaj, ha csak az én időm telt volna, feleségem Kőmíves Kelemennéként épült bele ebbe a nem neki dicsőséget hozó, mégis nélküle elvégezhetetlen feladatba.

Az igazat megvallva az Intézetet Pokol Béla professzor kollégám indította meg, szervezetét is ő alakította ki hagyományossá váló szakjaival együtt. Ő volt az első igazgatója is. Rektorunk, Kovács Ferenc máig csodálattal megemlegeti, hogy amit ma megbeszéltem szakindítást veled, arra a jövő héten már hozta is a hivatalos enge-

délyt. Rohammal legyőzni a lehetetlent – ez volt a módszere. A régi műszaki professzorok ezt az erőszakosan hódító akaratosságot nehezen viselték, okosságát el kellett ismerniük, de helytállását alaposan megnehezítették. Végül lemondásra kényszerítették. Utóbb nekem is sok vitám volt Bélával, de tudtam, hogy szükségünk van kitűnő szakmai felkészültségére. Szakmailag Pokol Bélát, Fehér Istvánt éreztem partnernek, ha nem egyszer ellenfelekké váltunk is gyakorlati kérdésekben. Pláne, ha – mint mindenütt – itt is voltak minket szembefordító törekvések. Végül eljutottunk oda, hogy amikor Pokol Béla végképp Budapesthez kötődött, én kérleltem maradásra. És emlékszem egy szociológiai kari összejevetelre, ahol ketten elvonulva kifejtette nekem történelmi látomását. Meg vagyok győződve, hogy az első Orbán-kormány hárompárti politikai koalícióját ő álmodta meg. Erről ma már nem beszélnek, én itt, a kék teremben beszélgetve ámultam ennek lehetőségén. Rohammal győzni – ezt jelenti számomra Pokol Béla alakja, csak amit megálmodott, azt végre is kellett hajtani. Ennek már nem tudott ugyanolyan művésze lenni. Ekkor fordultak felém. Miskolci származék voltam, sokszor jártam erre, feleségem itt végzett. De a rektor mégis úgy érezte, hogy a sötétbe ugrik. Tesztelni akart. Én pedig, diplomata hajlékonysággal, de következetesen ragaszkodtam elképzeléseimhez. 1956-os mártír dékánunk, I. Tóth Zoltán példázatos egyetemvezetése, a hallgatókért kockáztatása volt példaképem, szakmailag pedig mesterem, Szauder József utódokat nevelő szakmai szigora lett a példám. Azt hangoztattam, hogy nem szemétdombon akarok kakas lenni, hanem egyenlő vitapartnerek között egynek lenni. És mindenhova a szakma akkori legjobbait tudtam személyes diplomáciával idevonzani. Szakjaink egy időben az országos élvonalat reprezentálhatták.

Pár évig az egyetem rektori apartmanját kaptuk meg. Nem nekünk, az egyetemnek volt szüksége állandó jelenlétemre. Nyári szünet, a hivatal is szabadságon. A tanulmányi osztály kihalt. És akkor zúdultak ránk a felvételit követő fellebbezési árhullámok. Feleségem tartotta a frontot. Lakásunkra kapcsolták a szünni nem akaró telefonokat. Megoldottuk. Én pedig a TÜKI volt épületébe költöztettem a teljes kart. Az évkezdet az épület belakásával kezdődött. Pokol Bélát felhergelték: fotelokat gyűjtök a szobámba. Mire felhívtam tanszéki szobácskámba. Az épület legkisebb kamrájába. Egyetlen fotel sem férhetett oda bele. Szétnézett, elnevette magát. Majd elkáromolta magát. Átverték – mondta. Ha nem is barátság, de őszinte kapcsolat született. A nyílt viták háttereként. Kis ünnepséggel, „ellenpártommal” a legkedvesebben társalgunk, amikor megérkezik a rektor. Távoztával, visszahallom, először mondta ki: „jól választottam”.

De még mindig nem bízott. Ezért kért fel, tartsam meg én az összegyűjtött évkönyvet. Azt hiszem, mindmostanáig egyetemünk alapszövegét sikerült megfogalmaznom. A rektor sem olvashatta előzőleg. Legyen számára is meglepetés. Az első csatát a világ színe előtt megnyertem. Íme a szövege:

Évnyitó gondolatok 1993 szeptemberében

Vannak az emberiség történelmének legendás aranykorszakai, amikor valamely kultúra fel lendülése egyszerre alapozza meg a gazdasági és a művelődési élet előrehaladását. Gyanak szom persze, hogy alaposabb történelmi analízis könnyen tudna összhangnak ellentmondó eseményeket is bemutatni. Mert bizony a magam vizsgálódásai és főként életem tapasztalatai azt mutatják, hogy a történelem és a művelődéstörténet menete a legtöbbször egymással ellentétes képet mutat. Mindez akkor tudatosodott számomra, amikor magam is fejet hajtottam a Towerben a Wakefield bástya azon szobájában, ahol a hagyomány szerint megölték a rózsák harcának legmostohább sorsú uralkodóját, a szinte születése pillanatától árnyékkirályként tengő-lengő VI. Henriket, kinek balsorsáról Shakespeare három drámányi történetet is összehordott. Mégis ennek az alig-királynak az emlékezetére halála évfordulóján minden évben gyertyát gyújtanak, és hol elvázott, liliomot és rózsát hintenek a kövezetre. Kik? A Cambridge-i Eton College és King's College képviselői. Mert ez az árnyékkirály volt olyan hatalmas intellektusú személyiség, hogy megalapítsa az angol kultúra egyik nemzetközi elismertségű felnevelő otthonát. Kérdezem én: vajon volt-e mélyebb pontja az angol történelemnek, mint éppen a rózsák háborúja?

De ne menjünk olyan messzire. A tihanyi apátság templomban nyugszik az ifjúkori száműzöttségéből a trónra hazahívott Árpád-házi herceg, első Endre királyunk, kinek élete nemcsak a külső beavatkozással szembeni hősies védekezéssel, de – talán maga hibájából – vészes testvérharcban is telt. Mégis ő alapította 1055-ben az apátságot, és e tényt rögzítő dokumentumot minden magyar iskolát végzett ifjú ismeri, hiszen abból idézzük az első ismert összefüggő magyar szöveget, egyik legbecsesebb nyelvmemlékünket: „Fehérü váru reá menehodu utu reá.”

És mi? Várjunk valamilyen – talán sohasem volt – aranykor eljövételére? Szégyen és gyalázat lenne, ha azzal érvelve, hogy országunk anyagi nehézségekkel küzd, feladnánk művelődésünk fejlesztését. Apáczai Csere János egy újabb tatárjárás városégető tüzeitől rettegetve, haldokolva is a hazai iskolaügy megújításáról álmodott. Megtehetjük-e mi, hogy anyagi nehézségekre hivatkozva lemondjunk egy csodálatosan élénk nyíló lehetőség kihasználásáról?

Mert ki is láthatott csodálatosabb, minden történelmi nyomorral dacoló lehetőséget, mint ami az elmúlt évtizedekben „Dudujkániában” megtörténhetett. Ennek mi, idősebbek mindvégig szemtanúi is lehettünk. A valahai mocsár helyén, internált rabokat dolgoztató, istenkísértő vállalkozásnak induló telepítés ma az ország legszebben parkosodó-ligetesedő *campusaként* díszel. A külpolitikai diktátumok következtében előbb Selmechányáról hontalanként menekülő, utóbb belpolitikai félelmek miatt a határmenti Sopronból akarattal ellenére ide kényszerített tanárok és diákok évtizedeken át féltett hagyományként védték és ma is őrzik az egyik legrégebbi, már indulásával is Európához kapcsolódó magyar egyetem évszázados színvonalát és összetartó diákszokásait. Éppen ezért tehetett szert 1956 után világhímnévre: az innen menekülni kényszerült barátaink bármely részén a világnak megállták a helyüket, olyan szakmai alapokkal, tanulói erkölccsel távoztak innen. A kiemelkedő szakmai tekintélyt kivívott műszaki egyetem azután önmaga erejéből újraszervezte a Felsőmagyarország – valaha egy Kossuthot is felnevelő – jogászai felsőoktatását; és büszke elzárkózás helyett célul tűzte ki: mi eddig még tájegységünkön sohasem sikeredett, megteremti az *Universitast*. És valóban, szinte évente újabb karokkal gazdagítva nyitja kapuit az imígyen itt ékeskedő egyetemi együttes.

Én, a legfiatalabb, papíron még nem is létező, bár épp ez évkezdéssel új otthonba – a volt TŰKI-épületbe – költöző kar tagjaként ámulva veszek részt ennek az együttesnek a létrehozásában. Mert ne mondja senki azt, hogy ha a bölcsészkar épül, az csak egyfajta szakma belügye.

Amikor más egyetemekről kollegáim kérdezik, hogyan tudtok ti *ma itt* felfejlődni, akkor azt válaszolom: nem mi fejlődünk, hanem egy többszáz éves egyetem érzi szükségét, hogy megújuljon, önmaga hatókörét megtágítsa. Amikor a politikában és a gazdaságban megszületett a különböző nézetek párbeszédének lehetősége, természetessé vált, hogy az egyetem, amely műszaki jellege révén a nehéz években is megszerezhetette és tarthatta szakmai tekintélyét, lélegzetet vesz, a tudományok teljességét akarja önmaga területén szóhoz juttatni. A karok szeretettel vonzzák egymást, legalábbis én ezt tapasztaltam. Összevetemben gondolkoznak, amelyhez az újabban hívtaknak is hozzá kell simulniuk. Öntudatos, sajátos tulajdonságokkal jelentkező egyedként és összemunkáló részegységként egyben.

Persze ne dugjuk struccként fejünket a homokba. Nehéz évek előtt állunk. Csak azt szeretném hangsúlyozni: *mi* ne neheztünk a munkát. A hagyományt, amelyet őseink formáltak, nekünk kell magunkhoz alakítani. Külön-külön is. Ez természetes. De együttesen is, – ez még természetesebb. Együtt lélegzenek itt a műszaki tudományok és a humaniorák. Segítsük, hogy egymást kiegészíthessék, gondolkozásuk összehangolódjon. Ahogyan azt – az egyetemet valaha jelenlétével is megtisztelő – Németh László legszebb perceiben elgondolta.

Mind a történelemben, mind a jelenben összekapcsolható a többféle hagyomány. Csak egyetlen – ma már – történelmi példát említenék, amellyel magam találkoztam sajátos kutatói területemen. 1927: egyazon évben alkotják meg és védik meg az úgynevezett koppenhágai formulát Heisenbergék, jelenik meg a modern filozófia alapkönyve, Heidegger *Sein und Zeit* című műve, és írja azokat a verseit Szabó Lőrinc, amelyek a dialogikus poétikai paradigma világviszonylatban is egyik első megjelenési formáját reprezentálják. A levegőben volt *valami*, amire hasonlóan kellett, több oldalról is rákérdezni. Mi ez a *valami*? Azt hiszem, ezt a valamit, ezt a közöset *itt* és *most* nyílhát mód összekeresni. De ez csak egy a számtalan közös téma közül.

Egy másik a legjelenebb élő jelenünkbe vezet. Ma már elképzelhetetlen körülmények között épült „Dudujkaniában”, a mocsáron egy kísértetváros. Az internáltak között dolgozott az a Hack Győző *mérnök*, akinek akkor már íróként is megjelent egy regénye és két verskötete Határ Győző néven. *Héliane* című regényét a politikai kritika vezető személyisége feljelen-tésszámba menő glosszával a sárba tiporta – nem csoda, ha távozni akart *abból* az országból. Amikor a „Nagy Kocsedó” falait építette, és barátaival vigyázták, hogy zongorista társuk, Cziffra György keze meg ne sérüljön, nem gondolhatták, hogy ő lesz az első, aki külföldön élőként részesülhet a legmagasabb magyar művészeti elismerésben, a Kossuth-díjban. De azt még kevésbé képzelhették, hogy majd egyszer, az egyik évnyitó pillalataiban – mint éppen *most* – készülő e falak között *Életút* című háromkötetes életrajzi visszaemlékezéseinek korrek-túrája, amelyben az itt valaha történtek is elbeszélésre kerülnek. Ezt bizony nemcsak ők nem gondolhatták akkor itt, de magam sem hittem, amikor lassan évtizede ennek az elbeszélés-nek első változatát Wimbledonban magnószalagon rögzíthettem.

De mily szerencse lehet a mai egyetemistának – mérnökhallgatónak, leendő jogásznak, közgazdásznak, szociológusnak, politológusnak –, ha egyetemi éveiben, egymás mellett élve, akár közös kollégiumi szobáikban vitathatják meg mindazt az ipart és társadalmat sújtó erőt, amely éppen ezt a vidéket pusztítja a legsúlyosabban hazánkban. Mi is várhat rájuk? Talán nem a legfényesebb jövő. De egymást segítve jobban felkészülhetnek az elkövetkezőkre. Könnyebb így a bajt is elviselni. A mostanit éppúgy, mint az eljövendőket.

Minden egyetem valaha helyt adó városát hírlelte a világban. Bologna, Párizs, Prága, Krakkó – de kisebb helységek is világhírré juthattak: Oxford, Cambridge. A Dudujkán épült egyetem nem történelmi alakot, de egy befogadó várost emelt nevébe: *Miskolci Egyetem*.

Valljuk be, ez a város nem a legjobb csengésű nevek közé tartozik. Ha vendéget hívok, inkább Tapolcát említem, azt jobban ismerik, inkább vonzza a távolban élőket. Mégis az Egyetem felelősséggel tartozik ezért a városért.

Ha nem segíti, saját neve is devalválódik. Ez a város most válságos éveit éli. Legalább kultúráját ne hagyjuk omlani. Már nem egyszer megemlegettem: amikor ifjúként ebben a városban éltem, a „csak” műszaki egyetem igenis tényező tudott lenni, profeszorai minden rendezvényen ott voltak, bölcs, kulturált szavuk mértékadó volt a város életében. A legtöbbször már csak emlékével találkozom, van, aki utcanévként köszön vissza megéremeltem. Most, amikor a kiterjedt Universitas polgárai évnnyitóra seregelnek – azoknak a nagyhírű professzoroknak az emléke előtt hajtok fejet, akik az egyetem hagyományát ide, erre az akkor még mocsaras területre plántálták, itten megújították ezt a hagyományt, új egyetemet teremtettek, és ennek eredményeként indulhat most újabb, tágabb körben az 1993/1994-es tanév.

És ha hagyományról van szó, hadd utaljak még arra az örök szertartásra, amellyel az emberiség minden nagyobb vállalkozásába belefogott. Mondjuk eposzírásba éppúgy, mint valamely világdöntő ütközetbe. És természetesen az európai hagyományban évszázadokra visszamenőleg minden tanévkezdés idején is, az elkövetkező szellemi gyarapodásra készülődve. *Segélykérés* – így tanultuk az eposz kellei között. *Veni Sancte* – így emlegeti a kultúrtörténet a tanévkezdő szertartást. Gondolom, hívő társaink most is lélekben felfrissülve érkeznek avagy az évnnyitó után felkeresik vallásaik szentélyeit. Mert régebben is itt folytathatta tanulmányait a legtöbb szerzetes iskola nevelte diák, kikkel mindig is lehetett találkozni a város templomaiban. Csak remélhetem, hogy az elkövetkező években a magát büszkén városnak nevező Egyetem önmagán belül is – a campus *teljességét* megalkotva – megépíti a belső ünnep külső formáját is, a tudomány csarnokai mellett a lélek templomát – akár templomait – is. Nem valami kötelező aktusként, és nem másokat kizáró jellegű gyülekezetek szervezőjeként. Csak hogy elérhetővé váljék azok számára, akik ezt belső szükségétől vezérelve óhajtják, a lelki megújulás campuson belüli otthona.

Régiekre emlékezve, újakat köszöntve, nehéz évekre is felkészítve még egyre szeretnék figyelmeztetni. Amiről el szoktunk felejtkézni. Pedig ez együttélésünk alapja. Tudomásul kell vennünk, hogy minden ember *más*. Mindenki: egy *másik*. Ezt szeretném tudatosítani most is, amikor mégis az Universitást teremtő hagyományt és új akaratot hangsúlyozom. Mert ez a kettő elválaszthatatlan. Ha ezt megértjük, akkor itt, ezt a tanévet legalább magunk között békében, szeretetben kezdhetjük el. Ehhez kívánok nagy türelmet, megértést, szorgalmat – és főként egymás másságát is tudomásul vevő, szeretve becsülő összhangot.

A külvilágot emlegettem. A város is kíváncsi lett a Dudujkán elhangzottakra. Az *Észak-Magyarországban* ennek alapján írtam egy szöveget. Fényképet is tettem mellé. Ott vagyok lefényképezve a főszerkesztő, Nagy Zoli barátom foteljában Beppó kutyánkkal. Rektorunknak csak az volt mindenkori kutyáinkkal a kifogása, hogy kicsi. Persze az ő vad kuvaszához képest. Helyettese és majdani utódja, maga is kutyaszerető gazda ellenben megrótt, komolytalannak tartotta. Mire közöltem velük: én csak Beppóval tudok ennek az egyetemnek egyik vezetője lenni. Ifjúkori emlékem okán. Amikor úgy látszott, nem vesznek fel az ELTÉ-re, bárha megnyerem az országos tanulmányi versenyt, akkor a Földes Gimnázium igazgatója, Tok Miklós kivitt Sályi rektor úrhoz, hogy a pótfelvételik idejére legalább apám kívánására a mérnöki tanulmányokat elkezdhessem. A rektor szobájában három ülőalkalmatosság volt, kettőben Sályi és Tok Miklós foglaltak helyet, a harmadikban Motyóka, a rektor legendás tacsója aludt. Én természetesen állva vettem részt a beszélgetésen. Ez ellen az érv ellen nem lehetett kifogás.

(H. Z.) Hogyan jutottál el a kar vezetéséig, mesélj a dékánságod éveiről!

(K. L.) Megtaláltam a gépemben az évvárókon tartott beszédeimet. Pontosabban szólnak ezek a történekről, mint elmosódó emlékeim. Azt szoktam mondani, hogy egy kar létrehozásának ára esetemben egy infarktus és egy négyeres bypass műtét lett. De hogy az izgalmak, azonnali válaszokat kívánó beszélgetések, az emberekkel való törődés nem csak pusztítja az embert, de éppen hogy életben tartja, arra legyen példa, hogy 78. életévemben foglaltam össze eddigi Szabó Lőrinc értelmezésemet átalakító könyvemet, és most egy átmeneti betegség okozta szobához kötöttség egy régi adósságot, az Orbán Ottóval a Petőfi Irodalmi Múzeumban készített tíz részes beszélgetésünket stilizáltam nagy sikerrel. Mondhatom, mert két napja volt a sajtóbemutatója a Magvető által kiadott kötetnek. Hipochonder lévén, ha kezdem siratni magamat, akkor leülök a gépemhez, és egy-egy újabb írásba fogok. Nagybátyám, Barcsay Jenő mondta 85 éves korában, egy hirtelen epeműtétet túlélve: megmaradtam, mert vannak még festészeti problémáim. És amíg lesznek, élni fogok. Az ő édesanyja 102 évet élt. Amikor a minisztertanács váratlanul egy héttel hamarabb vette sorra és szavazta meg kari rangunkat, akkor egy kora délutáni telefon rázott fel ebédutáni – még apámtól eltanult – alvásomból. „Professzor úr! Jó hírt mondok, jót fog tenni beteg szívének: megszavazták a kari rangot.” Hogy honnan tudták, ekkor estem át az infarktuson? De tényleg örömmel töltött el.

Évváró gondolatok

1996

Magnifice Domine Rector, Professzor Urak, az Egyetemünkkel nemcsak ünnepi alkalomból közösséget tartó kedves Vendégeink, legfőképpen pedig a hosszú éveken át vállalt áldozatkészességükért és szerető aggódásukért tiszteletreméltó Szülők, és legeslegelsősorban ifjú új Kollegáim! Mindnyájan, akikkel egyetemben részesei lehetünk egy sok százados történelmi folyamat – egy kultúra, egy nép és egy universitas egymást kölcsönösen feltételező léte – önmagát felmutató, hagyományos megszenteltségű ünnepi pillanatának.

Amikor négy éve a megtisztelő feladatot elvállaltam, évnyitó beszédemben megidézttem a pillanatot, amint magam is fejet hajtottam a Towerben a Wakefield bástya azon szobájában, ahol a hagyomány szerint megölték a rózsák harcának legmostohább sorsú uralkodóját, a szinte születése pillanatától árnyékkirályként tengő-lengő VI. Henriket, kinek balsorsáról Shakespeare három drámányi történetet is összehordott. Mégis ennek az alig-királynak az emlékezetére halála évfordulóján minden évben gyertyát gyújtanak, és hol elvérzett, liliomot és rózsát hintenek a kövezetre. Kik? A Cambridge-i Eton College és King's College képviselői.

Idéztem ezt a jelenetet akkor a hagyománytisztelet példájaként. A mi Egyetemünk iránti hódolat magyarázataként. Mert meghatott tiszteletet kell kiváltson bennünk a több mint harmadfélszáz éves Alma Materünk, mely szinte mitológiai erejű szűznemzéssel, önmaga energiáinak átcsoportosításával teremtett újabb és újabb karokat, legutolsóként a miénket is.

Ha ma ismét idézem a múltnak ezt a példázatát, akkor inkább a keserves sorsú árnyékkirályt látom, aki volt olyan hatalmas intellektusú személyiség, hogy megalapítsa az angol kultúra egyik nemzetközi elismertségű felnevelő otthonát. És látom a Rózsák Háborújának önpusztító Angliáját, amely története egyik mélypontján is képes volt azt a szellemi kisugárzást indukálni, amely a világ egyik legrangosabb iskoláját teremtette meg.

De profundis clamavi. Túl magas a mérce? Csak így érdemes élni és dolgozni, a legmagasabbra tekintve. Ha túléljük a veszélyeket, csakis ilyen példák segíthetnek. És még így is meghatódottan csodálkozom, hogyan is lehettünk képesek, hogy az anyagi elrekesztések vérzivatarra és a belső vívódások-önpusztítások közepette mégis megépítsük és megtartsuk azt a szellemi építményt, mely tavaly 283, az idén 407 új diplomást bocsáthat útjára. Köszönöm minden munkatársamnak és minden hallgatónknek az egyetemlegesen vállalt feladat teljesítését.

Ha megmaradtunk és felvirágozánk, csakis a mindnyájunk közös akaratának köszönhetjük. Annak, amire a világtörténet példázata adhat magyarázatot. Vészhelyzetekben még világosabban rajzolódik ki, hogy „Az Élet él és élni akar”. Mert ilyen időkben – és a mi tájainkon mikor nincs *ilyen* idő – vagyunk a legkíváncsiabbak létezésünk mikéntjére, ekkor válik meghatározóvá az erre való rákérdezés igénye.

A század nagy természettudósai gondoltak arra – szinte egy időben a költőkkel és a filozófusokkal, és egybehangzóan a mind többek számára megtapasztalhatóvá vált történelmi tapasztalatokkal –, hogy kerüljük az „egyértelmű” törvényekben való gondolkodást. Tudatunk egyszerre vizsgálja és alakítja létezésünket: az élet olyan színjáték, amelyben mi magunk vagyunk a nézők és a szereplők, mint azt Niels Bohrt idézve Heisenberg leírta. Mondjam mindjárt utána büszkén: Miskolc szülötte, a magyar irodalom világméretű klasszikusa, Szabó Lőrinc pedig eszerint építette meg a maga költői poétikáját.

A tények ott vannak könyvtárunk polcain, tudásunk abban áll: mikor és mit keressünk könyveinkben. Erre tanított valaha első óráján Szentgyörgyi Albert.

Ha van és alakul miskolci bölcsész iskola, akkor az: éppen erre, a tények közötti tájékozódás mikéntjeinek elsajátítására nevel. Nem mindenben csak a hibákra vadászó Beckmesser-szerű iskolamesterekre van szükségünk, de Hans Sachs jellegű iskolateremtőkre, akik a módszerek választékát mutatják fel: az ő neveltjeik közül kerülhetnek ki a jövő Stolzingi Walterei, az új változatokat megteremtő leendő „mesterdalnokok”. Hét fő- és 15 másodállású akadémiai doktor, 33 fő- és 50 másodállású kandidátus, sok esetben szakmájuk határainkon túl is jól ismert alakító személyiségei fogtak össze ennek a műhelynek a létrehozására. Ha személyes ellentétek fel-feltűntek is az évek során, a szakmai összehangzás mindig is él e falak között. Hiszen éppen a *sokféleség* megmutatásában működünk össze.

Kérdezni és viszonyítani tanítottunk, kollegáim és magam is *kérdező* emberré neveltünk – remélem – benneteket. Egyik tanítványom az enyémmel vitatkozó okfejtést írt le, publikálta is. Gratuláltam neki, és hozzátettem: ha orvosok lennénk, egyikünk diagnózisa alapján betegünk már halott lehetne. De a mi szakmánkban az a szép, hogy a különböző horizontokról való megközelítések nem kizárják egymást, hanem összemunkálnak, újabb kérdezőhorizontokat nyithatnak meg. Ennek a módszernek a felvetése és hazai bevezetése volt az évtized elején a „pécsi iskolaként” megismert, kötetekkel is dokumentált kezdeményezésünk – ennek megvalósítására gyűltünk össze itt, a dudujkai campuson is. Nem lecke-felmondó feleleteket, de a megismert adatok szembesítése során felvethető okos kérdéseket vártunk és várunk az évek során. Erre a feladatra választottan hívtunk munkatársakat, és erre neveltünk utódokat. Kollegáim véleménye és az utóbbi év záróvizsgáinak tapasztalatai végül is azt mutatják: ifjú kollegáink nagy részben felnőttek ehhez a feladathoz.

Mert ha most itt útravalót adhatok, az lehet, hogy furcsán hangzik: nem valamilyen elvont, lezártnak feltűnő szakmába zárkóztatok, hanem állandóan megújulni kész, kérdésre alkalmas szakemberekké váltatok. A vérzivataros századokban mindig is erre volt szükség. A kérdezési, vitatkozási módszerek sajátotokká élésére. Erre taníthat a középkori egyetemek példaképet kiválasztó és a kiválasztott példa tudósi etikájára serkentő nótája is, melyet épp Ti vállaltatok magatokévá is:

Catherinae collaudemus virtutum insignia
cordis ei presentemus et oris obsequia
ut ab ipsa reportemus aequa laudum premia

Petneki Áron kollegánk adaptációjában:

Bölcsészstudomány védője, kinek járunk nyomain:
Alexandria szülötte, üdvözlégy, Szent Katalin!
Példádat szív, száj dicsérje, vezess éltünk útjain!

és a folytatás:

Vitában a pogány féllal legyőzted a bölcseket,
Tiszta hittel, tiszta ésszel soroltad az érveket.

Végül is elégedettek lehettek? Kérdezze meg mindenki önmagától. A legszebb ünneplés az önvizsgálat lehet. Aki a sikeres záróvizsga után ezt is meri vállalni, azt nem hiába oktattuk, neveltük az évek során.

Ünnepelünk. Mindenki hite és lelkiismerete szerint. Veletek ünnepelek én magam is. Lelkiismeretem szerint köszönöm az itteni évek küzdelmei során életben tartó feleségemnek, hitem szerint pedig hálát adok az Istennek, hogy kiválasztott veletek együtt erre a közös feladatra.

1997

Magnifice Domine Rector, Tisztelt Nyilvános Egyetemi Tanácsülés! Professzor Urak, Kedves Vendégeink! És legelsősorban ifjú új kollegáim!

Akikkel immár beléptünk történelmünk folyamatába. A tavalyi évvázaron kézbevevett bölcsészdiplomák újdonsága után ma már éppen a folyamatosságot hangsúlyozom. Ma érzem először, hogy már természetes és végérvényes, hogy itt és most bölcsészek számára is sor kerül erre; és ez ismétlődni fog, míg e helyt, a Dudujka-völgy campusán egyetem állani fog. Remélem, az idők végezetéig. Per omnia saecula saeculorum.

Éppen ezért most már nem az újdonságot ünnepelem, amikor beszámolok arról, hogy az elmúlt tanév folyamán, szinte karácsonyi ajándékként a Magyar Akkreditációs Bizottság szakmai megmértetésünk eredményeként egyhangú határozattal döntött úgy, hogy szakmai szempontból méltóak vagyunk a kari rangra. És éppen ennek a hétnek az első napján javasolta a Felsőoktatási Tudományos Tanács képzési operatív bizottsága – szintén egyhangú határozattal – a plénum számára a cím megadását. A miniszter és a minisztertanács a törvény értelmében e két tanácsadó testület javaslata alapján mérlegeli a végső döntést. Tehát reménykedhetünk: a célegyenesben vagyunk. És nem csak bölcsész jellegünket hangoztatom, amikor arról beszélek, hogy tavasszal sikerrel állottunk helyt az Országos Tudományos Diákköri Konferencia humán szekciójának megrendezésével, amelyről a záró összegezésben azt hirdették ki, hogy az elkövetkező évek számára ez a rendezvény emelkedett mértékké.

Az egyetem egyenrangú tagjaivá válhattunk azáltal is, hogy ebben az évben indult meg nálunk is – szintén következetes szakmai megmértetések eredményeként – a bölcsész doktorandusz-képzés, egyszerre két programmal is (a szinte egyedülálló *szövegtanítólógiai* témakörben és a *modern magyar irodalom* elméleti és történeti modelljeit vizsgáló tudományterületen); az elkövetkező tanév elején pedig sor kerülhet a törvény szerinti legmagasabb szintű egyetemi tudományos minősítési eljárásra, mindjárt két habilitációs védésre minálunk is. Mindezzel visszavonhatatlanul felnőttünk: a kar minden törvényes kritériumának eleget teszünk.

„Annyi balszerencse közt, oly sok vizsály után” ezek már nem – illetőleg nem csak – bölcsész ügyek, ha beszélek róluk, ezzel az egyetem egészét, az Universitas egységét köszöntöm. A név kötelez: mindenkit külön-külön, hogy személyében egyenrangúan összemunkáljon a Miskolci Egyetem tudományos rangjának, a felsőoktatási hierarchiában elfoglalható helyének biztosításán. Részt vegyen az állandóan megújuló küzdelemben. Ennek az egyetemnek mindenkori értéke kísér ettől fogva titeket életek során: ma egy rangos egyetem értékes diplomájának útlevelével léphetek az alkotó-oktató diplomás emberek világába. Nem egyen köztetek ma is országos ismertségű íróként, költőként. Mi pedig, akik ezt az universitást immár nélkülöttek alakítjuk tovább – ígérjük, a ti számotokra is öregbítjük egyetemünk hírnevét. Rátok is tovább sugárzó fényel. Kövessétek figyelő szemmel az Alma Mater további útját. Remélem, ezután is büszkék lehettek mindenkori utódaitokra.

„Nem sokaság, hanem lélek ...tesz csudadolgokat” – idézem a költőt. Idézhetem, mert mint az ország legnagyobb létszámú vidéki egyetemének és egyetemünk jelenleg legnagyobb létszámú oktatási egységének tagja, ezzel éppen én nem a számbeli fölényre hivatkozom. Pedig azt is tehetném! Hanem arra az egységes lelkiületre, amelyet a mi egyetemünk több mint harmadfélszáz éves története edzett. Mint bölcsész, tisztelem történelmünket: részesének tartom-tartjuk magunkat. A hagyományokat átvettük, továbbalakítjuk, együtt élünk, ünnepeünk, szenvedünk és reménykedünk az universitas minden tagjával. Együtt fogjuk a fáklyát, amikor a városon keresztül vonulunk, lássák, ilyenek vagyunk. És együtt ünnepeünk az évvázorok sorozatán, amelyek ugyanazon hagyományos rítus szerint ismétlődnek második hete, szinte naponta, mert már annyian vagyunk, hogy ebben az aulában egyazon helyen egyetlen időpillanatban el nem férhetnénk. Megosztva magunkat naponta cselekedjük meg ugyanazt – őseink szokása szerint, éppen az ő emlékezetükre.

Mi bölcsészek itt hiába csak öt éve létezőnk, mi is a kétszázhatvankét éves múlt részesei vagyunk, mint ahogy részesei lesznek az utánunk érkező zenészek is a közeljövőben.

Az egyetem minden karának, minden szakának egyetértésével köszönhetem a többi diplomázó mellett az ezúttal nálunk első ízben diplomát átvehető filozófia szakos bölcsészeket és középiskolai tanárokat. Vártuk őket, üdvözljük, gratulálunk nekik, mint ahogy a jövő évről már most hívjuk és várjuk a politológia és kulturális antropológia szakos kollegáinkat. És köszöntjük azokat az egyetemi kiegészítőt elvégzett magyar nyelv és irodalom, illetőleg történelem szakos középiskolai tanárokat, akik szintén első alkalommal vehettek át egyetemi szintű diplomát. Fáradságot és anyagi áldozatot nem kímélve egéztették ki tudásukat, legtöbbször már nem is egészen fiatalon. Gratulálok eredményükhöz, nem egy államvizsgázót magam is hallottam szerepelni: jó volt hallgatni megfontolt, szépen formált, pontos tudásra alapozott feleleteiket.

Köszöntelek mindnyájukat, akik az egyetem diplomásainak nagy folyamába kapcsolódtak e mai napon. Egyéni sorsotok fordulója egyben az egyetem történetének újabb fejezete. Selmezbánya–Sopron–Miskolc; műszakiak, jogászok, gazdaságos, bölcsészek – immár az egységes egyetem történelmének és hagyományainak részesei, tisztelői, elfogadói és továbbalakítói. A magam részéről éppen ezt, a tanáraink és diákjaink közt példásan megszerveződött közösséget-egybemunkálást hangoztatom. Nem szeretném, hogy csak vágyképmet festeném elétek. Én köztetek élek, hiszem, a valóságról beszélhetek.

A közösség véd is – viharok és a gazdasági depressziók idején is. Még a közös elkeseződés is a biztatás egyik fajtája lehet. Mával ez a fajta védettség szűnik meg körületek, sőt bennetek is. Mától külön-külön kell szembenéznetek a boldogulással. Mely remélem – mindennek ellenére –, nem csak vágyálom. Hiszen a tavalyi, első végezettek mindnyájan álláshoz jutottak. Kívánom ezt számotokra is. De nemcsak személyetekben, hanem mindenkori környezetetek számára is. Édes hazánk jövője érdekében.

Mi bölcsészek úgy tekintünk a jövőbe, hogy állandó tudatában vagyunk múltunknak is. És a múlt szemünkben a biztatás példázata. Ez a föld és – tágabban – ez a táj évezredek óta a küzdelem színtere volt. A megmaradás vágya éltette az itt megtelepedetteket. Ma már itt ezeregyszáz év kér éltet vagy halált. És itt és most ugyanígy kétszázhatvankét év biztat a megmaradás példázatával. Ha kiléptek innen: ezt a szívós küzdelmet folytassátok – önmagatokért és a majdan örökötökbe lépőkért.

És ha történelemről beszélek, hadd kapcsolódjak ahhoz a hagyományhoz, amely századok, sőt immár ezredek óta a hálaadás szavaival összegezi eredményeit és mond sikereiért köszönetet. A fáklyás felvonulás során leendő új doktoranduszaim mondták: a mai ünnep igazán nem is a miénk, inkább szüleinké. Kedves Szülők, Kollegák, csatlakozzunk az ifjú szakemberekhez, akik e percekben vették át diplomáikat, mondjunk dicséretet hitünk és elképzeléseink szerint annak, akitől eredményeinket eredeztetjük. Hadd hívjak mindenkít egy hálaadó szertartásra: délután három órakor a Jezsuita templomban ökumenikusan mondhatunk köszönetet az elmúlt évekért. Azért, hogy itt lehettünk és eljuthattunk idáig. Aki szükségét érzi, találkozzunk az egyetemünk feletti magaslaton, az Avasról reánk tekintő templomban, mely téglalapítségével oly természetes módon kiválik a paneldzsungelből, és ahonnan oly biztatóan hangzik felénk napszakonként a hívogató harangszó.

Remélem, sokan követjük az évezredek hagyományt. Ki hite hívására, ki a múlt hagyományára iránti tisztelettel, ki pedig érdeklődő-kíváncsi szeretettel. Mint most is itt együtt vagyunk, egészítsük ki az együttlét perceit, hátráltassuk még egy kicsit a búcsú idejét. Találkozzunk még egyszer, ti szüleitekkel, társaitokkal egyetemben, én magam legfontosabb segítők-támaszom, feleségem társaságában, hívjuk meg egyetemünk vezetőit, a többi karok hallgatóit, diplomásait is, hogy együtt fogalmazzuk a hála szavait.

Régi-új hagyományt teremtve-folytatva. Én a magam szavát hittel szövöm a hagyományos szövegbe, mondhatnám intertextuálisan: Te Deum laudamus, magyarul is visszhangosítva: Téged Isten dicsérünk.

Majd pedig a jól megérdemelt párhetes pihenés után elkezdhetjük majd életünk újabb korszakát. Bölcsészek lévén, gondolom legtöbbször valamilyen szinten majd **tanévet**. Kívánom, hogy akkor – az elfoglalt állások első mozzanataként – ugyanolyan boldog szívvel énekeljük-mondjuk majd a hagyományos Veni Sanctét, mint ahogy most délután megünnepeljük a Te Deumot. Kívánom, hogy a jó befejezések és a szerencsés újrakezdések örök körforgása alakítsa és formálja sikeressé és boldoggá életeteket. Pályátokat és személyes sorsotokat.

1998

Magnifice Domine Rector! Ünnepi nyilvános Egyetemi Tanácsülés, Professzor Urak, kedves vendégeink, és Ti, akikért mindnyájan itt vagyunk most ezen ünnepi alkalomból, Kedves Végzős Hallgatóink!

A mai nap a Ti számotokra egyedi pillanat, olyan esemény, amely megismételhetetlenül egyszeri az életetekben: az első diploma átvételének alkalma. Mi többiek nem először, és remélem, még nem utoljára veszünk részt hasonló rendezvényen. Mégis mindig átéljük veletek, elődeitekkel és majdani utódaitokkal együtt az egyszerűségnek ezt a felemelő és mindig megható pillanatát. Ilyenkor mi magunk is mindig újra és újra végzősök vagyunk: belőlünk is kiszakad a múlt egy-egy fontos darabja, és veletek nézünk bizakodva a jövőbe – mert melyik fiatal nem hiszi, hogy egyetlen példányként ő lesz a világ nagyszerű gondolkodója, nevelője, felmérője, netán majdani irányítója is. A világnak ezt a rendjét fogalmazta verscímébe Szabó Lőrinc imigyen: *Gyermekek, tiétek a jövő*. De a történelem tapasztalata az is, hogy az idősebbek, mestereitek veletek együtt álmodoznak, reménykednek, hiszen a mi jövőnk mostantól a ti sikereitekkel fonódik össze. És a diplomaátadást követő kézfogás pillanatában, amikor tekintetünk búcsúzóul összetalálkozik, mi is azt kérdezzük, jövőtökbe előre tekintve: sikerül? És vágjuk rá: sikerülni muszáj. Muszáj. Ezzel a magyarul bizony csúnyán hangzó szóval, de amelyet Jókai egyszer megszentelt, mert a lehetetlent nem ismerő akaraterő kifejezésévé magasztosította fel az élet-halál szembesítésének egy történelmi pillanatát felidézve.

Mégis most engedjétek meg, hogy ennél az évenként ismétlődő diák-tanár egybefogózásnál személyesebben folytassam. Most, amikor tőletek búcsúzom, az én saját első diákjaimtól köszönök el, azoktól, akiket itt Miskolcon elsőként választhattam ki, akikkel elsőként foghattam kezét, amikor az egyetem polgáiraivá fogadtalak benneteket öt évvel ezelőtt. És veletek együtt ünnepelem a mai évszáróval karunk első *teljes* évszáróját: ti veletek következhetett el a *nyolc, szinte külön-külön is kar nagyságú szak* imponáló összesítő seregszemléje.

Végigkísértétek ennek az öt évnek a küzdelmeit. Büszkén, harcra készen, fiatal lendülettel és öntudattal vártalak titeket az évnnyitóra, eskütételre, kérdeztem a politológusoktól: ki lesz közületek majdani miniszterelnököm, az antropológusoktól: tudjátok-e mire vállaltok, tudjátok-e, hogy a világnak azon a felén, ahonnan formálisan, politikai elszigeteltségben pár évtizedre kiszakadtunk, nincs egyetem antropológia szak nélkül. Azért emellek ki éppen titeket a többi nyolcból, mert ti velem egy időben jelentetek meg a kar életében, és most első alkalommal kaptok diplomát beérett szakotokon. Főszakként hazánkban máig egyetlenként itt nálunk. Siker kísérje további utatokat.

Persze a többiekől is kérdeztem ezt-azt azon a kézfogón, mert számomra minden egyes diák külön világ, egyén, akit más-más módon kell megszólítani. És kérdezem ma magamtól, az öt év alatt sikerült-e mindnyájukat személyetekben, a csak külön-külön rátok érvényes módon, legalább egyszer is megszólítanom. Kemény lelkiismeret-vizsgálat számomra is ez a kézfogással egybekötött tekintetváltás. És vajon megszólítottatok-e ti is mindnyájan külön-külön engem az évek során? Ijesztően sok diplomát adunk ki ezen a mennyiségileg naggyá nőtt karon. Vajon a szellemi együttműködés *minősége* is meghatározza-e a búcsú pillanatát? Ismerősök búcsúznak, vagy csak formális aktus részesei vagyunk?

Számomra jelképes híd is összeköti az öt évvel ezelőtti kézfogást a mostani búcsúzással: akkor az egyik fiatalember – aki most nevetekben a búcsú szavait mondta – nagyapai hagyományt követve abban az öltözékben jelent meg, amely azóta, éppen a hallgatói önkormányzat javaslatára, Karunk hivatalos ünnepi viseletévé vált; egyként viseljük, búcsúzóik és búcsúztatók ez ünnepségen. A jövő formáját adhatja ez is, higgyem, nem csak formalitását.

Öt éven át együtt laktunk; egy hazánkban egyetlen, egységesen felépített campuson éltük le életünk közös öt évét. Ti is, én is, családommal, feleségemmel, unokámmal, kiskutyámmal. Természetes volt naponta egymással találkozunk. A tiközöttetek eltöltött öt év személyes biztonságot is adott számomra, és ez győzött meg engem és családomat, hogy vállaljuk az idetartozást, a visszafordítást, nemcsak a kötelesség okán, de a városhoz tartozás örök jogán is.

Kiteljesedett és rangot nyert ezalatt a kar, amiről öt éve még csak álmodhattunk. És közben pedig nehéz éveket éltünk itt együtt: átéltek a restrikciónak csúfolt leépítést, az egyetem egészét is fenyegető ellenszelek – sőt viharok – és nem egyszer a személyes ellentétek vagy csak a tehetetlenség örlő-pusztító rombolásait. Az öt éve még ifjúként harcba szálló valahai harcos mára bölcsességre törekvő öregemberré szelídült. De azt egyre világosabban látja, hogy érdemes volt értetek és veletek végigküzdeni ez éveket. Tisztelet nektek, hogy meggyőztetek, értetek érdemes küszködni és élni. Nagyon jó évfolyam volt a tiétek, összevetésben is kiemelkedő. Szakmailag az államvizsgák színvonala és azt követően a napokban lezajlott doktorandusz felvételiben elkövetkezett bőség zavara győzött meg erről. Utravalóul ezt mondhatom: bárcsak utódaitok is felküzdhethnék erre a szellemi szintre még magukat.

Most végre örülök. Olyan nagyratörő tervekkel megfiatalodó, a hagyomány nagyszerű megújítását célul maga elé tűző egyetemről léphettek az életbe, amely elmondhatja a következő Shakespeare-textust önjellemzésül, idézem atyai barátom, a neves költő, Vas István magyar szövegével:

„York napsütése rosszkedvünk telét
Tündöklő nyárrá változtatta át.”

Felejtjük el rosszkedvünk telét, és higgyük, York napsütése lesz az Alma Mater jellemzője a továbbiakban. Erre kérem Isten áldását, segítsen Titeket életek további útja során, és virágoztassa fel – nagyszerű tervei megvalósításával – a kibocsátó Egyetemet és Karotokat az elkövetkező időben. Mert az egyetem mindenkori fénye adja a rangját hallgatói nemzedékeinek, mint ahogy az innen származó szakemberek személyes sikere is visszasugárzik, erősítve a felnevelő intézmény erejét.

Hiszem, ahogy az elmúlt öt évben, ugyanúgy a jövőben is: összetartozunk továbbra is; egymás nélkül csak kevesebbek lehetünk. Búcsúzzunk? Isten veletek, de egyben Isten hozott titeket: élő hagyományá váló évfolyamot. Én pedig köszönöm, amit Töletek kaphattam.

1999

Magnifice Domine Rector! Professzor Urak, Kedves Vendégeink, Szülők, és legeslegesősorban ifjú, új Kollegáim!

A közelmúltban fülemnek igen kedvesen hangzó meghívással fordult hozzám nemrég megalakult első kari intézetünk igazgatója: az öt tanszék oktatói úgy érzik, hogy rövid, kötetlen baráti együttlétre vágnak, ezért leszünk együtt. És mondta mindezt egyik legközelebbi munkatársam házi összejövételén, aki ekkor ünnepelte friss professzorságát és fennállásának félszázados évfordulóját. A társaságban ott volt legközvetlenebb barátom, szintén karunk nemzetközi hírű tanára, aki pedig ezt megelőzően szilveszterkor látta vendégül oktatóink jórészét. Eszembe jutott az is, hogy másik vezető oktatónk meghonosította körünkben az Újvilág kedves szokását, születésnapján évente „nyitott házat” szervez, baráti beszélgetésre vendégül várva kollegáit.

Számomra mindez természetesnek tűnt fel. Hiszen amíg itt laktunk a 6-os kollégiumban, feleségemmel benne éltünk diákjaink és tanáraink közösségében. Sokáig azt hittem, hogy mindez inkább csak a campus adta lehetőség, az itt lakó hallgatók és a minket meglátogató kollegák összetartozásának irigylésre méltó példája. A meghívás pillanatában azután világossá vált, hogy mára megszületett az úgynevezett „inter city-tanárok”-at Miskolchoz és egymáshoz kötő közösség, a Miskolcon lakó és ide utazgató kollegák olyan együttese jött létre az alkalmilag szerveződő informális baráti együttlétek során, amely megteremtette tanáraink valóságos campusát. Ezekben a személyes jellegű, alkalmilag szerveződő, egymást köszöntő családi összejöveteleken akár egy újabb kart is akkreditálható vezető oktatói együttes beszél meg hivatalos és magánéleti ügyes-bajos dolgait. Nemcsak önmagunkba zárt körben, de a legkülönbözőbb tudományág és hivatalosság kölcsönös jelenlétében.

Nem beszélhetek minderről meghatottság nélkül. Hiszen még évtizede sincsenek ezen a campuson bölcsészdiákok és tanárok, nemrég még inkább csak statisztikailag számoltattuk jelenlétüket, vajon elegendően vagyunk-e a kari akkreditációhoz, és most íme, ezen a negyedik diplomaosztó együttlétünk alkalmából máris egymással a szeretetben céltudatosan összekötődött együttes jelenlétéről beszélhetek.

Persze egy-két pályázatnak a rivalizálást hangsúlyozó eseményei hangos disszonanciaként belerikkanthatnak az alakuló harmóniába, de én most hadd ünnepelem a sokkal fontosabbat, az észrevétlen alakuló, de annál inkább az együvé tartozást formáló kari együttlétet. Amikor 1993-ban megtisztelő feladatként visszahívott az egyetem akkori rektora városunkba, úgy éreztem, mintha kéz a kézben haladnék a sorssal, s mintha egész elmúlt életem csak felkészülés lett volna erre a próbatételre. Mostanra elmondhatom, hogy diákjaink várakozó segítőkészsége mellé egy olyan tanári együttes is felzárkózott, amelynek tagjai nemcsak vendégnek, de otthonra, oktatói-kutatói műhelyre találó iskolateremtő személyiségnek érzik magukat. Akik itteni létüket szintén sorsszerű elhivatottságnak tekintik.

A számvetésnek ebben a felemelő pillanatában hadd ünnepelem azt a tudományos és oktatói eredményt, amellyel az új kar megtalálta a miskolci létben az egyetemes távlatokat is. Az iskolaalapítás programját és gyakorlatát mára összekapcsoltuk a regionális adottságokkal, a *genius loci*, a hely szellemének kihívásaival.

Talán leegyszerűsítő metafora lehet az általam most nem először felrajzolt ábra: Miskolc város kezdőbetűjének önként adódó példázata. Beszéltem róla a gyűrűavató ünnepi légkörében, de hangsúlyoztam kötetlen tájékozódások alkalmával is nem egyszer. Mi még az elemi iskolában úgy tanultuk: az *M*, mondjam úgy, a Miskolc-betű: 3 lábú. Hadd emlékeztessek mindenkit azokra a tudományos műhelyekre, amelyek bölcsész részről ezt a hármasságot mostanra már „belakták”.

Említsem a történelmi sorrendet követve elsőként az őstörténetet, a Szeleta kultúra feltárásának folyamatát, amely Haifától Cro Magnonig összekapcsolja kutatásainkat az emberiség legrégebbi múltjának feldolgozásában. De ugorgyunk. A középkor legnagyobb diplomáciai, gazdaság- és politikatörténeti eseményeinek egyik meghatározó központja volt a királyasszonyok vára, Diósgyőr, amely három tenger vizét kötötte össze a mi Közép-Európánkban, és amely várnak ikertestvérét Nápolyban csodálhatjuk, ahol a hungarológiai világkongresszus egyik fő előadását éppen a mi egyik doktori programunkat vezető professzorunk tarthatta nemrégiben, neve mellett minden nyelven olvashatóan: a Miskolci Egyetem tanára. És e köré a történelem köré szövődik a város mostani nagyszerű kulturális vállalkozása: az oktatóink munkáját is magába foglaló városmonográfia első kötetét a kar javaslatára éppen ma tiszteletbeli doktorunkká avatandó, szakalapító professzorunk szerkesztette. És erről a várról is szól a bevezetőben említett kollegánk egyik könyve a sok közül: *Diósgyőr monográfiája*. De ugorgyunk még tovább, a legújabb korba: századunkkal egy időben e város egyik zajos környezetű kis házában született a magyar irodalom e századi talán legnagyobb klasszikus költő-személyisége, akinek centenáriumát az elkövetkező évben ünnepeljük, életének dokumentációját, műveinek hiteles publikációit pedig az egyetemünkre telepített akadémiai kutatóhelyen alapozzuk és összegezzük.

Mindez persze a jéghegy csúcsa. Csak mint legfrissebb aktualitást tenném hozzá: három oktatónk, egy professzor, egy docens és egy tanársegéd külön magyar szekciót alkotva tart a mediavisztika, a középkorkutatás legfontosabb éves nemzetközi seregszemlénjén Leedsben előadás-sorozatot Árpád-házi szentjeinkről. Éppen most, amikor a pápa Őszentsége egy újabb szentet emelt oltárra a napokban az országalapító-nemzetet formáló magyar királyi család tagjai sorából.

De a nyolc, mennyiségét és minőségét tekintve önmagában külön-külön is kari súlyú szakunk számtalan hasonló eredménnyel büszkélkedhet. Egyetemünk önvizsgálatának és szellemi önmegvalósításának nagy próbáján, az *50 éve Miskolcon* rendezvénysorozatnak méltán nevezetes konferenciáit rendeztük mi is már eddig is, és folytatjuk az elkövetkező szemeszter során. Ezt kiegészítésül végül hadd jelentsem be, egyik dékánhelyettesünk a város tudományos elismerését, a Herman Ottó-díjat, másik dékánhelyettesünk a MAB nagydíját vehette át a közelmúltban; ehhez tenném hozzá, hogy szeptembertől a karon eddig működő két doktori iskolája mellett beindul a harmadik, a tudományfilozófiai tudományterületet átfogó programunk. És ebben a pillanatban, az évzárónk előtt kaptam a hivatalos közlést, hogy a politológia szakunkat is bevonó újabb alprogramunkat akkreditálta a MAB plénuma, sok dicséret kíséretében.

Hogy éppen ezen az évzárón beszélek erről? Mert mostanra adhattam meg a tényszerű és csattanós választ arra a Bokros-csomag idején a miniszteri vizsgálóbiztos szájából elhangzó kifogásra: a kari ranghoz iskolateremtő tudományos műhelyekre is szükség van. A mi karunkon nem egy ilyen műhely szerveződött. Nem függetlenül a hallgatók részvételétől: legfrissebben kinevezett tanársegédeink máris első végzett tanítványaink közül kerülnek ki. Akik megtanulhatták a szakma szeretetét és felkészülhettek jövőendő hivatásuk gyakorlására.

De ne csak róluk, a legkiválóbbakról vagy legszerencsésebbekről beszéljek. Akik itt végeztek, eddig mind álláshoz jutottak. Visszajárnak, beszámolnak életútjuk alakulásáról, újabb feladatokat, tanácsokat kérve, doktori programjainkba is folyamatosan bekapcsolódva. Lehet, hogy a bölcsész diploma ma nem a legnagyobb keresetet biztosítja: de a tanári felelősség, amivel együtt jár ez a diploma – a nemzet további életének elengedhetetlen feltétele. A ti kezetekben lesznek az újabb és újabb generációk. Tanulásra szoktatni őket, egymás szeretetére felkészíteni: ez legyen a *ti* különleges pályakép-eszményetek.

Végzős ifjú barátaim! Akik városunkban maradtok és azok is, akik távolabbra készültök mitőlünk! Büszkén mutathatjátok fel diplomáitokat. A több mint harmadfél százados egyetem, amely számotokra most munkátok eredményének igazolását adja, immár félszázada egy olyan városban telepedett meg, amely város egyetemével együtt most nagy remények korát éli. Szerencsés találkozás: a város és az egyetem vezetői egyként kialakíthatták a maguk egybehangolt látomását a város és egyeteme jövőjéről. Nem véletlen, hogy éppen ti választottátok a város első emberét tiszteletbeli évfolyamtársatokul. Visszaigazolást és további biztatást jelent ez a kitüntető megbecsülés e nagy felelősséggel járó méltóság – a ti szavaitokkal fogalmazva: – graduális és posztgraduális ciklusaira.

Percekkel előbb még fontos ütközetét vívta a Területfejlesztési Bizottság ülésén, melyre készülve tegnap este – amikor a szalamander fáklyás felvonuláson végigkísért titeket is ünneplve – Amneris szavaival búcsúztam tőle: térj vissza győztesen. Örömmel látom, hogy végül is időben érkezett vissza évvárónkra Polgármesterünk, a *ti* tiszteletbeli évfolyamtársatok.

Pár éve tanártársaimat és vendégeimet még úgy csábítottam, gyertek Tapolcára, Miskolc ugyan az ország legcsúnyább városa, de – higgyetek nekem, – ennek a városnak a legszebb a környéke. Azóta, éppen a ti egyetemi éveitek idején arcot cserélt a város: megszépült, levegője megtisztult, szellemiségében pedig tudományos és diákcentrummá emelkedett.

Most, amikor lelkünkben mindnyájan ilyen vagy olyan igékkel, kimondva-kimondatlan Te Deumot-hálaadást tartunk, a magam részéről az Isten áldását remélem a ti pályátokra éppúgy, mint öreg, nemrég még 6-os kolibeli társaitok, a feleségem meg a magam még hátralévő éveire.

És hadd tegyem hozzá búcsúzóul, közös éveinkre visszatekintve: hálát adok, hogy egy olyan egyetem polgárai lehettetek-lehetünk, amely ma már nemcsak a múltjából él, de éppen jelen teljesítménye jogán mondhatja el: ha ezer évig áll is még fenn ez a város és egyeteme, az emberek akkor is így emlékezzenek vissza erre a korra: „akkor mutatták meg, hogy mit érnek!”

2000

Magnifice Domine Rector, Professzor Urak, tisztelt vendégeink, és legelső sorban a mai ünnepi egyetemi tanácsülés főszereplői és ünnepeltjei: végzős bölcsészek, leendő tanár urak és szüleik!

A diplomáknak, amelyeket ebben az évben kiadunk, sajátos jellegzetességük van. Kiállításuknak keltezése: a 2000. év. Az európai kultúrát meghatározó kereszténység második évezredének zárófejezete. Egyben pedig a kereszténység jegyében létrejött magyar államiság ezredéves jubileuma. Ennek az évfordulónak szimbolizálója a mostani szerencsés személyes találkozás, amely a Karunk által javasolt tiszteletbeli doktorok személyével éppen ezt az ünnepélyességet hangsúlyozza. Jerzy Wirozumski professzor a magyarságnak a kereszténységgel való kezdetektől datálódó összefonódottságát dolgozza fel történészként, többek között a nemrégiben szentté avatott Árpád-házi hercegnő, Szent Kinga monográfiájaként. Tönu Seilenthal tanár úr pedig a magyarságot is magában foglaló finnugor népcsalád követeként, mint az idén megrendezésre kerülő finnugor világtudományi kongresszus elnöke az eredetre hívja fel figyelmünket, az észet nép és kultúra üdvözlését közvetíti – teszi ezt karunk alapításának kezdetétől diákjainak küldésével és a mi diákjaink szerető fogadásával, kontrasztív konferenciák szervezésével.

És ha már ilyen szépen együtt vagyunk Európa talán legviharvertebb zugaiból, hadd emlékeztessenek arra a pillanatra, amit félve-ijedten már mindnyájan, közösen élhettünk át a kilencvenes évek elején, 1991-ben, nálunk már túl a rendszerváltás idején. Pár éve történt csak – de hál’ Istennek már történelmi korszakok választanak el tőle. Amikor Őszentsége, a keresztény világot jelentősen meghatározó katolikus egyház feje, a krakkói érsekségből a pápai méltóságig emelkedett II. János Pál éppen Magyarországon tartózkodott – a kis észt nép vakmerő szabadságnyilatkozatának pillanatában még egyszer, utoljára megmutatta magát a vasfüggöny a maga valóságában. Az egész világot bejárta a híradó képe: szovjet kommandósok akarták erőszakkal elfoglalni a nemzeti szabadságot kihirdető televízió közvetítőtoronyát. Magam első kérése volt észt barátaimtól, amikor utóbb immár szabad földjükre léptem, hadd zárandokoljak el ahhoz a vasajtóhoz, amelynek két oldalán foglaltak helyet a szabadság minden áldozatra kész védelmezői és a zsarnokság fekete álarcos ördögei. Ott, annál a vasajtónál dőlt el jelképesen is a küzdelem: az évtizedekig báb szerepre kényszerített közép-európai államok egyenrangú tagként visszatérhettek a keresztény világban évezrede kiküzdött helyükre. Megnyílt a lehetőség helyretolni a kiközített idők. Az új ezredévekbe mind a vendégeink, mind a mi népünk emelt fővel léphet. „Beata, quae credidisti” – idézhetem a Lukács evangéliumából vett szöveget (1, 45) melyet 1987 karácsonyára küldött feleségemnek saját kézzel írott üdvözlésként Johannes Paulus pastorum secundus.

Kedves diákjaim, a ti diplomátok érvényessége, amellyel immár a leendő ezredévet köszönthetitek, az új évezrednek szól, abban állhattok majd helyt. Évezredek humán tudománya, bölcselete, művészete, hite üzen benne általatok a jövőnek.

Humán diploma, bölcsész diploma. Sajátosan nemes csengése van a szónak a mai pragmatista világban. „Eladó az egész világ” – énekli Mefisztó gúnyosan az ember szemébe vágva elanyagiasodását. Mibe kerül? Mennyi az ára? Hangzik első kérdésként minden tárgyaláson. A bölcsészletnek, a szellem tudományának, a kultúrának – bármennyire is szeretnék anyagi keresetképzővé lefokozni – nincs és nem is lehet ára. Pénzben nem fejezhető ki az érték, amit mondjuk a Krakkói Wavel, a Tartui Egyetem épületének klasszicista fensége vagy akár a Diósgyőri és Sárospataki vár nemzetének és a világ kulturális örökségének jelenthet. A diploma, amelyet most átadtunk, talán nem a legjobban jövedelmező állások felé nyithat pályát számotokra. De a hivatás, amelyre felkészített itteni tanulmányaitok sora, az a szellem függetlenségének biztosítója. A történelem bizonyítja, hogy az volt, amióta ember él e földön. És remélem, az is lesz a jövőben is, mindörökké. Arra vigyázzatok, hogy ez a szellemi függetlenség, a véleményetek kimondásának szabadsága ne válhasson alku tárgyává. A szellem ne legyen soha megvehető. Lehet, ismeretlen vagy nagyon is ismert befolyások, alapítványok anyagi erőként hatalomra törnek. A történelem tényeinek feltárása, a filozófia gondolatszövése, a művészetek világa a világ bármely tájára tekintünk is – valljuk be –, nem a legjövédelmezőbb, a nem nagy jövedelmek bármely gazdasági átvilágítás számára bármikor áttekinthetőek, mosolyt keltően kicsiny százalékot képviselnek – de ez ne a lehangoltság érzetét keltse bennetek. Mert ugyanakkor a mi szakmánkból táplálkozik az emberiség egészének öntudata. Az olimpia évében is vagyunk: a győzteseket a nemzeti himnusz köszönti. Kik hozták létre a himnuszokat? Költők, zeneszerzők. Éppen a mi karunk egyik oktatója magyarázza készülő könyvében, előadásában, mit jelentettek ezek a himnuszok különösen ebben a viharvert térségben a nemzetek öntudatra ébredésében, szabadságvágyának megfogalmazásában. A szellem nem megvehető. De a honpolgári közösség éppen önmaga megbecsülése érdekében köteles támogatni. Önmagát becsüli a kultúra, a szellemtudományok felvirágoztatásával.

Kapcsolódjon ehhez a gondolathoz befejező példázatom. A karnak személyes tudományos ünnepe is a 2000. év. 100 a nemzeti 1000-ben és a kereszténység 2000 évében. Városunk szülötte a magyar költészet egyik legjelentősebb klasszikus nagysága, a költő Szabó Lőrinc. Városi, országos és – mondhatom – külföldi rendezvények sorozata emlékeztet költészetének értékére. Ez alkalommal személyiségén keresztül saját eredményeinket ünnepelhetjük. Karunk első akadémiai támogatottságú kutatóhelyét az ő munkássága feltárására hozhattuk létre, és Karunk első ízben rendezett a Magyar Tudományos Akadémia Dísztermében tudományos ülést. Amikor pedig a kutatóhelyet az Akadémia Főtitkára meglátogatta, rátekintve a volt TÜKI épületére, mosolygó elégedettséggel hangoztatta: „a legnagyobb csoda, hogy a valaha csak műszaki egyetemen fennáll és virágzik a Bölcsészettudományi Kar.” Rektorunk a Roosevelttéri Díszteremben pedig büszkén mondhatta, hogy a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karával is joggal büszkélkedhet a tudományos életben.

Kedves Diákjaink, Vendégeink! Nehogy azt higgyétek, hogy egyetlen szak – a magyar nyelv és irodalom – akar dicsekedni általam itt búcsúzóul. 546 diplomát adtunk ki itt ma. Nyolc szakon. A nyolc szak olyannyira független egymástól, mintha nyolc önálló kart alkotnának: diplomásainak és oktatóinak számára is. És akkor még nem is említettem a mindegyik szakhoz hozzáfűződő, a kari akkreditáció – és ebből következően (tapasztalhattatok) az államvizsga – részét is jelentő tanárképzést.

Egyetemünk életében már az elmúlt év is jubileumi év volt. Az egyetem Miskolcon honosságának évfordulója. Az évforduló mindegyik szakunk különálló tudományterületének legjobb sajtóságait is kihozta. Szinte hetente következtek a campuson és a MAB székházában rendezett konferenciák, amelyeken történészek, filozófusok, politológusok, antropológusok, szociológusok, nyelvészek ipartörténészek hazai és külföldi kollegáik bevonásával rangos tudományos eszmecsereket folytattak. A konferenciák publikált kötetei összegzik az egyetem legfiatalabb karának tudományos teljesítményét.

Bárha a szellemiség nem helyhez, hanem a megalapított iskolához kötött, és akkor Egyetemünk a sárospataki scolától és a selmeci bányaiskolától évszázadokkal mérheti létezését, de mégis meghatározó a régióhoz és a városhoz való mai kötöttsége is. Különösen akkor, ha a régió és a város igényli is a kötöttséget, visszaigazolja törekvéseinket. Nos, a múlt heti fáklás felvonulás, a városi hagyomány szentesítette „szalamander” az eddig voltakát felülmúlóan a legnagyobb részvételt mutatta. A hat kar diákjai együtt vonultak, jelezve az egyetemen belüli baráti összetartozást. Ennyien még soha nem vonultak – maguk közé vonzva korábban végzetteket és leendő végzőket is. A búcsúzó szövegekben is megjelent a város különböző intim zugaira való utalás. Íme, bizonyosság: diákjaink belakták mára ezt a teret. Sárospatakról mindig is tudtuk, hogy diákváros. De most már Miskolc is diákvárosként mutatkozott meg. Ezt jelképezte a Városházától a Petőfi szoborig vonuló diáksereglet.

Kedves végző diákjaim, életetek során mindig is elmondhatjátok majd az új ezredévben is: Miskolc felnőtt a diákváros méltóságához. Ebben éltetek; akik közöttünk maradnak, ennek tudatában éljenek, akik másfelé távoznak, erre emlékezzenek. Erre emlékeztet a diploma is, amelyet a Miskolci Egyetem adott megérdemelt munkátok eredményeként. És engedjétek meg, hogy a ti nevetekben is emlékezzem erre Rektorunkat és városunk vezetőjét, aki megtisztelte diplomaátadó ünnepeteket jelenlétével. Hadd adjam át számukra a Szabó Lőrinc Kutatóhely legújabb reprezentatív teljesítményét, a Könyvhétre megjelent, kiállításában is reprezentatív könyvet, a Szabó Lőrinc és Vékessné Korzátí Erzsébet szerelmének dokumentumát bemutató levelezéskötetet.

Ehhez kapcsolódva hadd legyek személyes egy kicsit. A Bokros-csomag idején, amikor a még fél sem épült kart csonkolták, metszették vissza, akkor a kirendelt miniszteri biztos még azt mondta: Pécssett megcsináltál egy országosan akkor elismert műhelyt, itt miért nem próbálkozol vele. Még gúnyolsz is? Kérdeztem vissza. Persze tudtam, hogy olyan kollegáim vannak, hogy mindegyik szakunk meg fogja – csonkán is – építeni a maga tudományos műhelyét.

Kedves diákjaim, immár diplomával a kezetekben: Kollegáim! Ezek a műhelyek a ti diplomátoknak az értékét növelik. És közületek várom – nevelem magam is – az utánpótlást, a folytatást. Ezért, Istennek megköszönve eredményeinket, közös diplománkként adom át az egyetem és a város vezetőjének munkánk látható szimbólumát. Egyben kérve Isten áldását mindannyiunk munkájára. Életünk –hosszabb-rövidebb – további folytatására.

Évzáró a Dudujkán, 2001

1. Nyolc év után

„Most búcsúzunk és elmegyünk, a mi időnk lejárt” – énekeltük, és énekeltem veletek én is. Mert én is búcsúzom. Csakhogy ti az életre készülve távoztok, én pedig egy másfajta búcsúzásra felkészülöben. Előttetek a cél: a pálya. Az én búcsúm szavait a számomra legnagyobb magyar költő – természetesen Ady Endre – fogalmazta:

Most tán állnánk meg,
Nem cél, nem pálya:
Ez a világ leghülyébb
Komédiája,
Jaj, öregszünk, öregszünk, öregszünk.

Vigasztalásom legyen: miután ezt leírva Krúdy Gyulának elküldte versét Ady Endre, még életműve jelentős része előtte állott. Igaz, előtte állott szenvedéseinek története is. Ki tudja, mit hoz a sorsunk? Egy biztos, „törvény szava legyen szent”. Hatvanöt éves kora után egyetemi méltóságot nem tölthet be egyetlen professzor sem. Legfeljebb egyet: a legfontosabbat, a tanítást.

Mivel búcsúzhatok karunk vezetőjeként. A múltat számbavéve kezembe került egy szöveg: „KONCEPCIÓ. A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi [akkor még] Intézete vezetéséről.” Megható és megthatott szavak helyett választom a legnagyobb merészséget: szembesítésül felolvasom a karalapítás vállalkozásába kezdő néhai – ötvenhét éves – fiatalember szövegét:

„Ami hátránya volt a *Miskolci Nehézipari Egyetemnek* – előnyére válik a *Miskolci Egyetemnek*: földrajzi helyzete Tapolca és a Város között. A régi nehézkes közlekedési viszonyok közepette ez elválasztó volt, a mai tömegközlekedési alakíttottság már a város részévé szervítette a területet. A városban van, ugyanakkor külön egységet képez: az egyetlen magyar egyetem, amely *campusban* szerveződött. Óriási kihívást jelenthet mindez mind a vezetőket, mind az oktatói-hallgatói együttest tekintve: különlétében a szervezettségét megépíteni, a városban bennelétében pedig harmonikus kölcsönhatást biztosítani az *urbs* művelődési színtereivel. (Ha a *műszaki* orientáltságú egyetem jelen lévő tényezője lehetett – emlékezetem szerint – a város zenei, színházi és képzőművészeti életének jóval mostohább körülmények között, akkor most – egyéb, humán jellegű karokkal kiegészülve – sokkal jobb eséllyel folytathatjuk e hagyományt, építhetünk újabb kapcsolatokat.

Személyes emlékem, életem egyik emlékezetes „nagy” pillanata, amikor századunk meghatározó alkotói személyiségét, Németh Lászlót éppen ennek az egyetemnek a falai között Terplán Zénó professzor társaságában köszönhettem 1967-ben; és a „rég” egyetem nem egy nagyhírű professzorával éppen közös zenei és kulturális érdeklődés hozott baráti közelségbe.)

Németh László nevét nemcsak nosztalgia íratta le velem, hanem az a kihívás, amelyet ez a *campus*-lét biztosíthat. Ő volt ugyanis annak az elvnek következetes hirdetője, hogy a bölcsészeti tudományok csakis a természettudományokkal összekapcsolódva, „összeolvasva” közelíthetők meg érvényesen. Mint hallottam, már gyakorlatban van az „áthallgatás”, ezt én a magam részéről nemcsak engedném, hanem szervezetté is szeretném tenni. (Kezdve olyan alapvető ismeretektől, mint az általánossá teendő számítógép-használat, az olyan, bölcsészek számára érthető és hasznosítható fizikai, matematikai stb., alapoó ismeretekig, amelyek egy modern képzettségű filosz számára nélkülözhetetlenek. És viszont: bármely kar hallgatói részére – kívánságuk szerinti témában, általuk választott előadókkal is – akár kollégiumot, akár egyes előadásokat is szeretnénk tartani.)

Hasonló előnnyel jár a Bölcsészettudományi Kar új elhelyezése a volt TÜKI-épületben: a bölcsész szakok között az áthallgatás nemcsak kívánatos, de „kreditálható” is, énáltalam hangsúlyosan támogatott lesz. (A pécsi egyetem nagy hiányosságaként szoktam panaszolni, hogy az irodalom és a történelem szak két, egymástól távol eső városrészben helyezkedett el, így szinte lehetetlen az összeműködés oktatói és főként hallgatói szinten.) Ezzel kapcsolatban megadó a nyelvészszakok és a lektorátus szerepe: meg szeretném kívánni, hogy az öt év során a bölcsészhallgatók legalább két nyelv használatában gyakorlatot szerezzenek, szakdolgozatukban ennek alapján adjanak számot szakmai jártasságukról.

Minden eddigi vezetői posztomon (szerkesztőség, múzeumi osztályvezetés, egy egész szakot – az irodalmat – egybefogó tanszékvezetés) gyakorolt elvem: a döntések közös megbeszélésen és konszenzuson alapuló előkészítése. Ami az Intézetet illeti: eddig, tanszékvezetőként is ragaszkodtam hozzá, vezetőként is biztosítom a *jó szakemberek vezetése alatt álló tanszékek önállóságát*.

Terveimet tekintve egy szűkebb, pragmatista programot kell megvalósítani a tágabb elképzelések tudatában. A legfontosabb, legszűkebb feladat: az Intézetet Karrá alakítani. Nem formai kérdés ez: hiszen addig nem doktoráltathatunk, és jelen esetben minden perc késés esetleg évtizedes visszavettséggel járhat. Most készülnek a PhD-vel kapcsolatos akkreditációs elképzelések, sőt már pályázatok is.

Ahhoz, hogy szakmailag elfogadható szintű bölcsészeti képviselhesünk, megfelelő számú minősített oktatóra van szükség. Hogy saját egyetemünk kitermelje a szükséges oktatókat, továbbra is olyan oktatói kart kell „utaztatnunk”, amely *önzetlenül* kineveli már helybéli utódját. Éppen ezért a magam részéről az „utaztatást” úgy képelem, hogy az eddigiek mellett olyan szakembereket nyerjünk meg oktatóként, akik esetleg *több napot is* itt tudnak tartózkodni: ehhez pedig a campuson belül, a diákok környezetében kulturált szállási körülményeket kell biztosítanunk. Én magam, amikor hasonló életmódra szántam magam pár éve, éppen az itteni „rég” egyetem kiváló utazgató tanáraitól kaptam biztató példát.

Az oktatói névsor rövid áttekintése biztató képet adott: mindegyik bölcsészszakon találkoztam olyan ismert kutató-nevekkel, akiknek munkáit jómagam is felhasználtam eddigi munkám során. A továbbiakban – nem kizárólagosan – főként akadémiai intézeti szakembereket szeretnék közénk hozni, mert velük könnyebb az „időegyeztetés”, főként vizsgaidőszakban, többet tudnak „távol” lenni főmunkahelyüktől, és az ő számukra elméleti munkájuk kedvező visszaigazoló terepe lehet az oktatás.

A Bölcsészettudományi Intézetet sürgősen bele kell kapcsolni a szakmai „közlekedésbe”. Munkatársaink konferenciákon való szereplését, hallgatóink OTDK-helyzettségét a legsürgősebben meg kell szervezni.

Előadóként meghívjuk az oktatott szakmák *különböző* szemléletű és más-más módszert követő mértékadó mestereit: tudjanak ők is rólunk, hallgatóink pedig ismerjék meg emberközelből a szakirodalom szerzőit. Itt a szűkebb program a hazai szerzőket tervezi, a tágabb a nemzetközi kiválóságokat. (Hogy csak szűkebb szakmából hozzak példát: megszervezzük Ferenczi László kollegám irányításával az Összehasonlító Irodalomtörténeti Tanszékot, amely – többek között az AILC-n keresztül – felveheti a kapcsolatot a világ legfontosabb komparatiztikai műhelyeivel, megszervezi ajándékozás útján a legújabb szakirodalommal való ellátottságunkat, később, anyagi feltételek biztosítása után az oktató- és hallgatócserét, majd a közös doktoráltatást.) A szűkebb program részeként az ez évtől (1993) főszerkesztésében megújult nagy múltú *Irodalomtörténet* című, az MTA által az Irodalomtörténeti Társaságnak kiutalt dotációból fennálló és a tudományegyetemek irodalomtörténeti tanszékei által jegyzett folyóirat szerkesztőségét áttelepítem a Miskolci Egyetemre; tágabb programként egy nemzetközi szerkesztőbizottsággal diszelve, többnyelvű történelmi, nyelvészeti és összehasonlító irodalomtörténeti *Actát* szervezünk. (Íme, az utóbb megindult *Praehistoria*, a *Modern Filológiai Közlemények* és az *Irodalomtudomány* tervcsírája.)

Elvem: az oktatás színvonala érdekében minél több, *egymástól különböző* szemléletű, módszerű és személyiségű tanár – lehetőleg professzori szinten – vegyen részt az oktatásban. Nem tanszékvezetőként, hanem „csak” oktatóként. Tehát számukra nem tanársegéd, titkárnő kell, hanem hallgató, akiket nevelhessenek. Ők adják a fényt, nevét a leendő karnak, a módszert a leendő tanároknak. Amikor évekkkel ezelőtt átvettem az irodalmi tanszékemet a pécsi egyetemen, azt ígértem, és meg is tartottam: csakis hozzám hasonló szintű kollegát hozok magam mellé, vagy még jobbkat. Nekem nincs miért félnem, féltékenynek lennem. Különben is: egy jó együttes nemcsak pénzkérdés – persze az is! –: a jó tanárok egymást vonzzák. Az pedig az én dicsőségem, ha egyre több, a diákok által is kedvelt neves munkatárs van körülöttem.

Ugyanakkor az utánpótlásról is gondoskodnunk kell. Karrá szerveződve bekapcsolódhatunk a PhD-oktatásba, akkor pályázatással fiatalokat képezhetünk-tarthatunk magunk mellett. Addig a szeminarizálási munkát is bonyolítanunk kell egyfajta „adjunktusi” szinten. Nagyon szeretném, ha tanársegédeink, adjunktusaink nem ezt a szintet tartanák „végállomásnak”, mert ez a kar halálát jelentheti. Magam részéről – és ezt sugallom minden kollegámnak is – mindent meg szeretnék tenni, hogy munkatársaink szakmai fejlődése biztosított legyen. Az *Irodalomtörténet* és a tervezett idegen nyelvű *Acták* hasábjain a műhelymunka eredményeit publikálni is szeretném (mint ahogy az *Irodalomtörténetet* is kezdettől a tehetséges fiatalok és pályakezdők fórumaként igyekszem bevezetni).

És még néhány személyes megjegyzés. Magam második gimnazista koromtól miskolci diák voltam, utóbb tanár és szerkesztő. (Most, 2001 novemberében lesz pont fél százada, hogy Miskolc földjét először érték lábaim.) Feleségem ezen az egyetemen szerzett két diplomát is. Tanszékszervezői és vezetői tapasztalatommal is szeretném szolgálni ennek a városnak az egyetemét. Amikor a Tisztelt Rektor Úr megkeresett, úgy gondoltam, hogy képes leszek arra, hogy ezt a megtisztelő, de nagyon nehéz és bonyolult feladatot ellássam. Ugyanakkor kértem azt, hogy bízzanak meg tanszékvezetői feladattal is, az általam alapítandó Új Magyar Irodalomtörténeti Tanszék vezetésével. Az igazgatóságot nem a rang vagy a cím miatt pályázom meg, hanem azért, hogy tapasztalataimmal, szervezői erőmmel eleget tegyek ennek a nagy szellemi kihívásnak. De majdan múlnak az évek, és remélem sikerül egy fiatal, az egyetemhez végleg kötődő gárdát kinevelnünk: folytassák majd ők, amit mi most elkezdünk, mint ahogy a magam kezdése is mestereim és a már itt lévők munkájának folytatása. És én azután is itt szándékozom maradni és oktatni azt a nemzeti irodalmat, amelynek egyik – világirodalmi mértékkel is mérhető – klasszikus nagysága éppen ebben a városban született.

Szeretném életem elkövetkező szakaszát e szépen rendeződő falak között eltölteni (ahol már az impozáns könyvtár előcsarnokában nagybátyám, Barcsay Jenő mozaikja ékeskedik, és az új épületbe Schéner Mihály festőművész barátom egy fal ingyenes megtervezését is ígéri nekem).

Innen szándékozom az emlékével már ezen az egyetemen is otthonra talált Bay Zoltán osztálytársának és legjobb barátjának, Szabó Lőrincnek életművét közkinccsé tenni, és tanszéketem a Szabó Lőrinc-kutatás központi helyévé avatni. Nem egyedül, nem egymagam: az általam – általunk – kinevelt kutatókkal egyetemben.”

Kelt Budapesten, az **1993-as év** május havának ötödikén. Aláírás: Kabdebó Lóránt. Nyolc éve íródott mondatok! Kovács Ferenc rektornak címezve.

És most itt állok, veletek és közöttetek. Magam is frissen diplomázottként. „Annyi balszerencse közt, oly sok vizzály után” derűs szívvel mondom hálát a Jóistennek, hogy segített beteljesíteni mindazt, amit elterveztem. Köszönetet mondva egyben feleségemnek, aki nemzetközileg is kiteljesedett újságírói-írói pályát hagyott el, hogy részt vegyen társamként e páros feladatban. És emlékezem munkatársaimra, kik elhulltanak a hosszú harc alatt, Gárdus Jánosra, Kunt Ernőre, Heckenast Gusztávra, Fügedi Mártára és Bodóné Jácindra. A kar minden oktatójának köszönettel tartozom a közös évek munkájáért, nevüket felsorolni egy újabb diplomaosztást jelenthetne. De hadd említsem meg az alapításban való munkálkodással és mindmostanáig oly önzetlen segítségnyújtással mellettem álló Mang Béla, az egyetem főtitkárának nevét, akit ennek visszaigazolásául karunk tiszteletbeli dékánjaként szoktam emlegetni.

Most pedig, átadván utódomnak, mindvégig hű bajtársamnak a dékáni láncot, kívánom, hogy mindenik utódom, amikor majd továbbadja e méltóság jelvényét, hasonló derűvel szembesülhessen az önmaga számára megfogalmazott „konceptióval”, mint én tehetem most itt közöttetek – társaim és tanúim előtt –, visszatekintve a kezdetekre. Kívánom, hogy rosszkedvünk telét az idő tündöklő nyárrá változtassa át, anyagi jólétben is fejlődjön tovább Karunk. És remélem, hogy Schéner mester elkészített és a dékáni szobában kiállított pannótervét is falra varázsolja valamikor az egyetem a Kar előcsarnokában.

Mindehhez kérem utódaink számára Isten segítségét. A hálaadás hagyomány megszentelte szavaival búcsúzza: **Te Deum laudamus.**

2. Disz doktorunk: Szabó Magda

Az Összehasonlító Világirodalmi és Művészettörténeti Tanszék, valamint a Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszék javaslatára a Bölcsészettudományi Kar Tanácsa kéri, hogy Szabó Magdát, aki a debreceni gróf Tisza István Tudományegyetemen szerzett magyar–latin szakos tanári diplomát, és ugyanott 1943-ban latinból doktorált, a debreceni Református Hittudományi Akadémia tiszteletbeli doktorát, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagját, az amerikai Getz Corporation magyar életműdíjának 1992. évi méltatottját, Debrecen Város Díszpolgárát, Kossuth-díjas író, a magyar irodalom klasszikus nagyságrendű alkotóját a Miskolci Egyetem tiszteletbeli doktorává válassza. Indokolásként hadd olvassam fel a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia által a Nobel-Díj Bizottsághoz küldött javaslat szövegét, amelynek fogalmazását magam készítettem: „Szabó Magda, a közép-európai íróno üzenete egyedülálló problémát vet fel: a hagyományaitól hatalmi eszközökkel elszakított és manipuláltan kényszerkörülmények közé szoruló emberben minduntalan a természeti törvények erejével feltörő erkölcsi hagyomány újjászerveződését regisztrálja. A kálvínista neveltetésű íróno az emberi kultúra minden elemét örömmel mutatja fel főhősei tudati újraépüléseit nyomon kísérve.

Egyetlen politikai helyzetet átélve (a kereszténység és a modern totalitárius diktatúrák ellentétét) alakítja történeteit, mégis valószínűleg minden ma érvényes társadalmi-történelmi környezetre, kultúrkörre adaptálhatóak regényei. A szellemi lepusztultság ellenében minden emberben megszülehet az önvizsgálat szuggesztív erejű kényszere: történeteiben mindig kivirágzik valamilyen morális igény. Ez a pontos történetekbe épített öntudatra ébredés a világ bármelyik kultúrkörében érvényes történetként olvasható.

Szabó Magda (született 1917-ben) hazájában a magyar irodalom egyik kiemelkedő klasszikus nagysága, aki a szépirodalom és az irodalomtörténetírás minden műfajában nemzetközi mértékkel mérve is maradandót alkotott.

Költőnek indult, az utóbbi évtizedek egyik sikeres hazai színpadi szerzője, esszéi új horizontokat nyitnak a magyar irodalmi hagyomány vizsgálatában, úti emlékezései a személyes élmény és a kultúrtörténeti érdeklődés szerencsés összefonódásai, és még ráadásul az ókori latin világ vagy Shakespeare avagy Galsworthy értő fordítója – bárha itthon és külföldön is par excellence prózáirónak számít. Regényei megjelentek 34 országban, angol, német, orosz, francia, holland, olasz, dán, lengyel, spanyol, finn, török és japán nyelven, némelyik többféle fordításban is egyazon nyelven (mint például *Az ajtó* németül). A hazai felmérések szerint a legolvasottabb magyar írók közé tartozik.

Annak a hagyománynak a folytatója, amelyik az író létét morális meghatározottságnak tekinti: az általa megfigyelt, észlelt jelenségek erkölcsi kihívást jelentenek számára, felháborodását formálja történetekké. Pályája elején (a Rákosi-diktatúra éveiben még titokban) írott regényeiben (*Freskó*, megjelenhetett 1958-ban, *Az őz*, 1959-ben) a morális indulat válik esztétikai eredménnyé. Pályaképe: a hagyományos realiztikus ábrázolásmód az évtizedek során átalakul a személyiség és a történelem folyamatos szembesítésévé, a múlt jelenlétének felmutatásává a jelenben (*Ókút*, 1972, *Régimódi történet*, 1977), majd horizontokat váltogató belső önvizsgálattá (*Az ajtó*, 1987) illetőleg a posztmodern esz-köztárát is használó leszámolássá a kiszolgáltatottá tevő történelemmel (*A pillanat*, 1990).

Korábban minden története mögött ott munkált egy-egy archaikus erkölcsi öskép. Mindezt csak patetikusan lehetett elmondani. De Szabó Magdának elege lett a történelemből: felmondja hát a kapcsolatot. Ha pedig nincs történelem, akkor minden történet annyiféleképpen mondható el, ahány szereplője van, annyiféleképpen olvasható, ahányan kézbe veszik. Utóbbi két regényében ezt gondolja végig tragikus, illetőleg ironikus hangnemben. *Az ajtó* című regényében Szabó Magda eljutott a történelemmel viaskodó heroínáktól a történelmen kívül létező erkölcsi fenomén megformálásához. *De A pillanat* című regényében még ezen is túlmegegy, a regény kifordított története: mindenféle hatalom történelmi önlegitimációjának leleplezése. *Az Aeneis* történetét a visszájára fordítva kegyetlen bosszút áll minden hatalmon: hahotára fakaszt. Nemcsak egy hazug világra, hanem minden hazugságra, az emberi méltóságot megalázó külső és belső kényszerre érvényes megfogalmazást teremt, keserű gyűlölettel tekint vissza látszólag játékos formában. A mű megalkotásának poétikai öröme, a megformálásban a szerzőnek éledő gyönyörűsége a regény jellemző hangneme: győzelemvétel a poklokban.

Az Ajtó című regény magányos hősnője minden e századi történelmi változással és sokféle emberrel kapcsolatba kerül, mégis mindentől különállóan megőrzi a maga szinte ősemberi intaktságát; mindenfajta tragikus és megalázó helyzetet méltósággal emelkedik felül. *A pillanat* hősnője, *Creusa* – a legendával ellentétben – nem pusztul el Trójában, hanem ő öli meg férjét, *Aeneast*, és ő éli végig férje nevében annak kalandjait. Egy nő, a csábító hérosz történetét. Kegyetlen, racionális kalandor lesz, céltudatosan cselekvő, diadalmas csaló és boldogtalan asszony. *A pillanat* – amelyet a regénycím is aposztrofál –: amikor egy embernek felkínálja a sors a másságot, azt, hogy szabályosan kimért, vesztésre álló életét sikeresre változtassa.

Csakhogy olyanok a körülmények, hogy ez a pillanat nem a teljességet, a személyes kiteljesedést kínálja, hanem csak egyfajta diadalmas »egérutat«. Cserében érte a boldogtalanságot kell hurcolnia. Mert sikeres csak úgy lehet, ha a többi embert eszköznek tekinti, lenézi, kihasználja, és ő maga is mást tesz, mint amit szeretne, a szerelemre vágyó asszonynak ezentúl egy életen át szerelmet nem adható férfit kell játszania. És végül mindezért megveti eszközeit is és saját magát szintúgy. A pokol nem az alvilág, ahol a mondabeli Aeneas kereste, hanem benne él a megszabadult Creusában. Akinek számára minden siker egyben újabb kudarc is.

Szabó Magda életműve kapcsolódik századunk legfontosabb poétikai eredményeihez. Egyszerre beteljesítője a hagyományos epikai kötöttségeknek és jelenti a kiszabadulást belőlük. A patetikus hangnemet és a keserű kiábrándulás élményét az alkotásban felszabaduló elemi erejű derű felülírja: a játék szabadságának, a történelem dekonstrukciójának és a keserű történet megszüntetésének öröme. Korábbi regényeiben az író a személyiség szabadságharcát a mitikus háttérű heroinák realiztikus álarcában vívja, utóbb az elkeseredést a posztmodern játékoság derűjével leplezi. Mindkét beszédmódjával a személyiség önvizsgálat által elérhető átrendezésének reményét szervezi műalkotássá.”

Mindehhez kiegészítésül: Szabó Magda 80. születésnapjára a Miskolci Egyetemen szerkesztett Irodalomtörténet című folyóirat különszámot készített, amelyet az MTA ünnepi köszöntésén adtunk át számára. Portréját a Gale Resarch kiadásában, Detroitban megjelenő Dictionary of Literary Biography számára karunk egyik professzora készítette. Az Európa Kiadó gondozásában megjelenő életmű-sorozatával párhuzamosan készülő monográfiáját pedig karunk doktorkolájának vezetője készíti. Karráválásunk folyamatát számtalan konzultációs beszélgetésen bölcs tanácsaival folyamatosan elősegítette.

Ünnepségünkön egyéb elfoglaltsága miatt nem tudott megjelenni Göncz Árpád író, korábbi köztársasági elnök, valamint Kosáry Domonkos akadémikus, az MTA korábbi elnöke. Göncz Árpád táviratban küldte el gratulációját.³ Kosáry akadémikus pedig levélben csatlakozott a javaslattevőkhöz.⁴

³ Miskolci Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Kabdebó Lóránt dékán úr

Tisztelt Dékán Úr,
kedves Barátaim!

Végtelenül sajnálom, hogy majd egy hétig külföldön lévén, közvetlenül a megérkezésem után nem tudok részt venni egyetemünk ünnepén. Szolgáljon mentségemül, hogy a Passaui Egyetemen, az Európai Napok keretében szintén magyar ünnepen vettem részt, egy olyan felsőoktatási intézményben, amely nemcsak a magyar kultúrának nyújtott egy időre igazi otthont, hanem magyar diákok oktatásából is kiveszi részét.

Bár nem lehetek jelen, szeretném, ha valamennyien éreznék, hogy lélekben ott vagyok Önökkel: boldog vagyok, hogy a Miskolci Egyetem Szabó Magdát irodalomtörténeti és írói munkássága elismeréseként díszdoktorrá avatja. Aligha mondhatnék bárki más író, művészt, aki méltóbb lenne a díszdoktori rangra, mint Szabó Magda. Alkotóművészi tevékenységének valamennyien csodálói vagyunk, művészete nyomot hagyott az ország kulturális életének egészén, s büszkék lehetünk, hogy kortársaiként személye varázsával is megismerkedhettünk.

Kérem tehát, mind Szabó Magdát, mind Önöket, hogy tekintsék leveletem lelki jelenlétem jelzésének.

Ez volt az utolsó diplomaosztás, amelyet én vezettem. Ezután a Miskolci Egyetem hagyománya szerint a talárba öltözött rektor és a jelen lévő dékánok kivonulnak a hallgatóság díszsorfala közepette. Én ekkor megtörtem ezt a hagyományt, hangsúlyozva éppen annak jelentőségét. Mielőtt levonultunk volna, lementem az első sorban ülő és az én javaslatomra megválasztott és már kinevezett utódomhoz, levettem nyakamból a dékáni láncot, és Bessenyei József professzor nyakába akasztottam, aki már a mi karunknál szolgáló éve idején szerezte meg a nagydoktori fokozatot és a professzori címét. Majd visszatértem a pulpitusra, levettem a dékáni talárt, szépen összehajtogattam, és a szék karfájára fektettem. Ekként a bölcsész egyenruhában, a „bocskában” vonultam ki díszesen öltözött társaim után. A drámai jelenetekben oly jártas író, Szabó Magda Tapolcán, a volt Pénzügyi üdülőkben, Dicsük Pali tanítványom birodalmában, ahol a díszfogadásokat és tudományos konferenciáinkat szoktuk tartani, meg is jegyezte: Úgy szceníroztad a búcsúdat, mint Shakespeare valamelyik királydrámájának egyik jelenetét. Ő nem is tudta, hogy kezdetben éppen erre hivatkoztam belépőmben, az 1993-as őszi évnyműtől.

És tettem mindezt úgy, hogy amikor a szertartás kezdete előtt elköszöntem Marianne-tól, akkor még ő vidáman társalgott a Tanácsteremben Szabó Magdával. Amikorra bevonultunk és helyet foglaltunk, helye üresen tátongott az első sorban. Mi történhetett? Csak a diplomaosztás idejére ért el hozzám Felszeghi Sára doktor-nő levele: Marica a lépcsőn bokáját törte, bevittem a kórházba. Maradjunk

Meleg barátsággal köszönti valamennyiőjüket:

Göncz Árpád

Budapest, 2001. június 27.

⁴ Domokos Kosáry
Past President, Hungarian Academy of Sciences
Institute of History, HAS

Budapest, 2001. június 13.

Kabdebó Lóránt úrnak
egyetemi tanár, dékán
Miskolc
Miskolci Egyetem
Bölcsészettudományi Kar

Tisztelt Barátom!

Köszönettel vettem a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának meghívását a június 29-én rendezendő évzáró ünnepségre, amelyen Szabó Magda írónőt tiszteletbeli doktorrá avatják. Nagyon örülök, hogy erre a kitüntetésre sor kerül. Meggyőződésem szerint nagyon is indokolt. Sze-mélyesen sajnós az adott időpontban nem tudok Miskolcra utazni, de gondolatban ott leszek. Ké-rem, szíveskedjél tolmácsolni mind Szabó Magdának, mind a Bölcsészettudományi Karnak őszinte jókívánságaimat.

Üdvözlettel
Kosáry Domokos

Shakespeare-nél: Ha a vége jó, minden jó. A fogadásra már begipszelt lábával hozta ki Tapolcára egy taxi, haza pedig egyik professzortársammal „golya viszi”-vel vittük az emeletre. Így kerek az egész történet.

Mindezt végigcsinálni, milyen adottságok kellettek?

Apámnak volt száz kötet Jókaija! Unalmamban kezdtem olvasni, de aztán nevelőm lett. Jókain nőttem föl. A mértékrendszerem, a világban való tájékozódásom az *Egy az Istenben* az első kötet, a római forradalmi jelenetek, és a *Fráter György*, amely nemcsak politikátörténetileg példaértékű, de komoly irodalmi teljesítmény is. Jókai sohasem diadalmas hőskről ír, hanem olyan politikusokról, akik az ellen-erők között egyensúlyozva keresik egy ország *továbbélését*. Diadaluk éppen ennek a hálátlan szerepnek az eredményessége: a nem látványos eredmény. Aki két véglet között kiegyenlítő akar lenni, azt előbb utóbb megsemmisítik az ellentétes erők. Vagy ez, vagy az. És nem siratja senki. Mint Fráter Györgyöt, Teleki Mihályt vagy Rossit.

Ez utóbbi alakja ifjúkorom óta rögzült belém – nem is alakja, de szerepének következménye. Amint Jókai a maga önironikus cselekmény-dramaturgiájában megfogalmazta. Már nevére sem emlékeztem, úgy kellett visszakeresnem az *Egy az Isten* lapjairól. Hadd idézzem magát Jókait: „»A pápa Rossit hívta meg a kormányra!« A derék, az okos, a tiszta jellemű hazafit; akire sem azt nem mondhatják, hogy méregkeverő, sem azt, hogy bandita. Aki sem az oltárt nem rontja le, sem a szabadságot el nem árulja. Aki nem akar se ölni, se gyújtogatni, hanem kibékíteni, felvilágosítani, jóllétet, munkakedvet, nemes erényeket népe közt meghonosítani. Aki nem tartozik sem a tízféle reakcióhoz, sem a húszféle radikál párthoz, s ezért haragszik rá mind a harminc.”

Persze Jókai iróniája éppen azt mérlegeli: sem diadalban (Rossi Rómájában), sem bukásban (a Mohács utáni Magyarországon), de még valamifajta kiegyezés idején sem (a szakadtságot feloldó Erdélyben) élhetik túl kezdeményüket a béketeremtők: „Nem kellett már akkor a kibékülés senkinek: nem hitt benne senki.” „Hát Rossi? A meggyilkolt Rossi? – Arról nem beszélt a krónika többé. A nagy tengeridő alatt – tegnaptól máig – teljes feledékenységbe ment a neve. – Útjában volt mindenkinek: a forradalomnak és a reakciónak. (Egy önzetlen, hazáját szerető polgár!) ő volt a fonál, melyen Damokles kardja függött. Ha már lezuhant a kard, ki emlékeznék az elvágott fonálról?”

Belém is rögzülhetett ez a modell, hiszen többéves Jókai-olvasás sulykolta. Az *Egy az Istenben* legfeljebb kristályosodott, szövegszerűen is megfogalmazódott, méghozzá a maga önironikus dramaturgiájával.

Példákat? Hiszen előbb is, később is ez válik a Jókai-regényekben a magánélet példázatává: így akarna élni Baradlay Jenő, és eképpen cselekszik Adorján Manassé. „Az én hivatásom az, hogy békítsek. Ezért sietek testvéreimhez haza. – Úgy tesz mint Rossi? – S lehet, hogy úgy járok, mint Rossi... De megkísértem. A példa ragadós. Kivált a megölte.”

Ma nem divat Darvas Józsefre sem hivatkozni, de *A térképen nem található* című drámájával, amelyet Miskolcon mutattak be, próbálta jóvátenni a múltját. Az én kamaszkori, jellemalakító alapélményemet idézte fel, ahogy a megoldáskereső

főszereplő önmagát jellemzi: „Na, te vén kompromisszumcsináló!” Ezt hallottam dékánéveim során, mint mostanában a fülzúgást. Állandóan.

Nézd, nem vagyunk mi világhatalom, hogy kibírjunk – római példákat felidézve – Marius-, Sulla- vagy a Gracchusok-féle traumákat, nem is beszélve a triumvirátusok véres harcairól. Nem vagyunk olyan sokan, hogy kiirtsa egymást a magyar elit. Itt csak kompromisszumokkal, az ország, nem pedig az egyének érdekét szem előtt tartva lehet megmaradni. Hát ez az, amitől mindenki fél. Nem az ír, a portugál vagy a német példából tudom, hogy össze kell fogni minden épeszű embernek, hanem Jókaitól. Békepárti volt, szokták tanítani róla. Valóban az volt, csak az a baj, ezt megrovólag említik vele kapcsolatban. Mi volt a kompromisszumcsinálók sorsa Magyarországon?

Árulónak lettek kikiáltva. Bessenyei Ferencet nagyon szerettem, épp egy igen jó pillanatában kerültünk közel egymáshoz: Miskolcon Illyés Gyula *Fáklyalángjában* Kossuthot játszotta, éjjel pedig, amikor kocsival utazott haza Budapestre, Németh László Görgey-jét tanulta *Az árulóból*. Egyszerre élt benne Kossuth és Görgey! Az egyik darabban Kossuth igazát mondta, a másik darabban Görgeyét. És szenvedte mindkettőben a másikat a sérelmét. Ez az igazán csodálatos. Számomra Görgey a megoldás, hiszen nem engedte, hogy még harmincezer magyar ember pusztuljon el. Továbbmegyek: Zsigmondot tartom az egyik legnagyobb magyar uralkodónak, mert Visegrádot és Budát világszínvonalra hozni, rendet tenni a nyugati egyházban, közben térdre kényszeríteni a német birodalmat – nem kis teljesítmény. Még a Hunyadiak alatt is sikeres államunk volt, de azóta legnagyobb győzelmünk a szatmári béke: vesztes, sok éves háború után szavatolták a magyar alkotmányt, az ellenfél birtokosainak visszaadták földjeiket, még Rákóczi is visszakapta volna, ha hazajön. Amit Pálffy János meg Károlyi Sándor stikában véghezvittek... Ha akkor megölik a kurucokat, még kevesebb magyar marad. Ezért vagyok a kompromisszumok híve. Ezt is Jókaiából ismerem! *A lőcsei fehér asszonyból*. Ezért örültem, hogy feleségem felkarolta a Bogdan témáját, a „béke emberének” (Károlyi Sándornak) segítőjét, Kelemen Didák személyiségét beemelni példát sugalló történelmi szerepe okán a közép-európai köztudatba.

(H. Z.) Erről jut eszembe feleséged, Dobos Marianne konferencia-előadása, amit éppen én szerkesztettem egy egyetemi kiadványban.

(K. L.) Bogdan Adamczyk minorita szerzetes, egy időben a miskolci minorita templom plébánosa újíttotta fel éppen Marianne segítségével a sokszor, oly fatálisan elakadt eljárást. Hadd adjam közre legalább a miskolci megemlékezések kezdeményezésének, a négy, feleségem által kezdeményezett konferenciának kiegészítő dokumentumait. Gépebben, levelezésemben maradtak meg ennek nyomai. Együtt jártunk Pfliegler Péter alpolgármester úrnál, együtt választottuk ki a helyet, amely méltó lehet Miskolc valahai nagy közéleti személyiségének emlékezetben tartására. Létrehozott alkotásait körülöleli, és – ez sem utolsó szempont! – kevés személyi igazolvány és okirat megújításával járna. A rendház és templom környéke legyen Kelemen Didákról elnevezve! Méltó a hely, és a megoldás szerencsés kompro-

misszum eredménye. Alpolgármester úr lelkesedése határtalan volt a kegyeleti és gazdasági szempontok ilyen mértékű egyeztetéséért. 2011. 08. 26. 11:32 kelt levelenek erre vonatkozó részlete:

Tisztelt Professzor Úr!

Engedd meg, hogy informáljalak a következőről:

– Főépítész úrral egyeztetve mondhatom, hogy támogatni fogjuk a Kelemen Didákról való közterület-elnevezést. Sajnos betegségek és a szabadságolások okán ez most egy picit halasztást szenved, de odafigyelek, és magam is azon leszek, hogy ez mihamarabb megvalósuljon.

Tisztelt Professzor Úr! Kedves Lóránt!

Mindenekelőtt erőben-egészségben gazdag, boldog Új Esztendőt kívánok ezúton is! Tisztelettel emlékeztetnék arra, hogy kezdeményezésekre, foglalkozunk annak a lehetőségével, hogy Miskolcon, a Minorita templom közvetlen közelségében Kelemen Didákról egy közterület(rész) kerüljön elnevezésre. Nagy segítséget jelentene munkatársaim számára, ha Te és Marianne szíveskednétek egy max. A/4 oldalban megírt összefoglalót küldeni címemre K. D. Miskolcon kifejtett munkásságáról, a Város erkölcsi és szellemi nevelésében elért eredményeiről, egész itteni pozitív tevékenységéről.

Szíves válaszokat örömmel várom.

Tiszteletteljes barátsággal,

Péter

Pfliegler Péter

alpolgármester

Miskolc

MMJV

alpolgarmester2@miskolc.hu

tel.: 46/512-706

www.miskolc.hu

Két nap múlva már küldtük is a kért javaslatot:

Kedves Péter!

Örömmel mellékelem javaslatunkat.

Tisztelettel, szeretettel: M+L

Javaslat

Utcanév elnevezésére **Kelemen Didák** emlékezetére

Kelemen Didák néhai minorita szerzetes emlékezetét Miskolcon már jelölte utcanév, amelyet utóbb Latabár Endre névre változtattak. Javaslatunk nem az utcanév visszaváltoztatására vonatkozik. Ugyanis a miskolci vonatkozású, kultúrtörténeti érdekességű Latabár család első jelentős személyisége szintén megérdemli, hogy utcanév emlékeztessen rá a városban. Javaslatunk a minorita templom és rendház környékén egy utca vagy tér megnevezésére, és az ezen területen majdan felállítandó emlékszoborra vonatkozik.

Indokolás.

Kelemen Didák, minorita örökfogadalmas pap (szerzetes), nagyra becsült egyházi szónok, város- és kultúraszervező személyiség a székelyföldi Baksafalván 1683-ban született, meghalt Miskolcon 1744. április 28-án. Az irodalomtörténeti, a várostörténeti és az egyháztörténeti köztudatban neve, személyisége, munkássága és utóélete összefonódott, sőt azonosult Miskolc városával.

Pályaképe a történelmi Magyarország területét átfogja, működött a Délvidéken, a Felvidéken. A török kiűzése, majd a Rákóczi-szabadságharc idején kipusztult és elpusztult vidékek újjászervezésében mint a harcokat 1711-ben lezáró Szatmári Béke szervezőjének, Károlyi Sándor kuruc generálisnak lelki gondozója, tanácsadója és munkatársa tevékenyen vett részt. Kezdeményezésére újjáépítették az elpusztult falvakban az iskolákat és a templomokat. Felekezeti hovatartozásra való tekintet nélkül ápolta példás módon az elszaporodott járványokban megbetegedetteket. Munkássága során jutott el Miskolcra, és az itteni állapotokkal szembesülve életműve megkoronázásaként megszervezte a minorita templom felépítését, a rendház építését és mellette iskola alapítását, amelyik a mai Fráter György gimnázium egyik elődje lett.

A Károlyi családdal való kapcsolatait felhasználva a pozsonyi országgyűlésen felszólalt a miskolci templom és rendház helyének biztosítása érdekében. Még életében elérte, hogy az új, reprezentatív barokk stílusú templom megépüljön és felszentelésre kerüljön. Utóbbi mozgásának korlátozottságával járó betegsége a rendházhoz kötötte. Itt tevékenykedett haláláig. A visszaemlékezések szerint már életében szentként tisztelték Miskolc városában.

Boldoggá avatását Károlyi Sándor leánya, Haller Gáborné gróf Károlyi Klára kezdeményezte, hangoztatván: Kelemen Didák „a hit és a szeretet erejével egy koporsója szélén álló országban” küzdött népe és városa feltámadásáért.

Boldoggá avatási eljárásának folytatásában, a huszadik században, a városunkban is megfordult minorita rendi posztulátornak, fr. Wojciech Topoliński professzornak volt jelentős szerepe, aki 1939-ben éppen az ő és még néhány lengyel szentéletű személyiség boldoggá avatási eljárása során (összekötve szentségi tevékenységét a lengyel menekültek útjának szervezésével) Lengyelország lerohanásának első hónapjában mártírhalált halt.

Boldoggá avatását Károlyi Sándor leánya, Haller Gáborné gróf Károlyi Klára kezdeményezte, hangoztatván: Kelemen Didák „a hit és a szeretet erejével egy koporsója szélén álló országban” küzdött népe és városa feltámadásáért.

Boldoggá avatási eljárásának folytatásában, a huszadik században, a városunkban is megfordult minorita rendi posztulátornak, fr. Wojciech Topoliński professzornak volt jelentős szerepe, aki 1939-ben éppen az ő és még néhány lengyel szentéletű személyiség boldoggá avatási eljárása során (összekötve szentségi tevékenységét a lengyel menekültek útjának szervezésével) Lengyelország lerohanásának első hónapjában mártírhalált halt.

1980-ban Kelemen Didák földi relikviáit nagy ünnepélyességgel a minorita kriptából kiemelték, és a templomban a Szent Erzsébet oltárnál helyezték nyugalomra. Sírja hálatáblákkal körülvéve található. Ennél az oltárnál halála napjának fordulóján, minden hónap 28-án, az esti szentmise után pedig minden nap imádkozunk boldoggá avatásáért.

A szentté avatási perek latin katalógusának utolsó, 1999-es kiadásában a Didák atyára vonatkozó szakasza szerint a pert az egi érsekség vezeti, a Szentszék 1981. április 28-án adta meg az engedélyt a per egyházmegyei bevezetésére. A szentté avatási eljárásban Kelemen Didák jelenleg „az Isten Szolgája” címre jogosult.

Miskolci tevékenységével megkoronázott munkásságát több Magyarországon és Romániában megjelent könyv méltatja (köztük olasz nyelvű is!), az elmúlt években négy nemzetközi konferencia foglalkozott életműve és miskolci tevékenysége értékelésével.

Valamint emlékeztetének tiszteletére rendezetten korunk égető kérdésével, a szegénységgel, és a szegénységgel a kisebbségi létben társadalomtudományi konferenciák is voltak.

Irodalmi munkásságát PhD-dolgozatok, kötetek tárgyalják. Pályaképét és annak XX. századi recepcióját, több Didák atyáról szóló publikációja után, PhD-dolgozatban fr. Bogdan Adamczyk lengyel minorita szerzetes dolgozza fel – aki a miskolci Nagybaldogasszony Plébánia plébánosa is volt – a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen.

Dobos Marianne, Dr. Kabdebó Lórántné, Szabó Lőrinc- és Gyulai Pál-díjas író.
Kabdebó Lóránt, professor emeritus

Nemsokára célegyenesbe látszott jutni a javaslat:

Pfliegler Péter [pflieglerp@miskolc.hu]
2012.03.21. 13:33:23
Lóránt Kabdebó [kabdebolorant@gmail.com];
Marianne Dobos [dobosmarianne@gmail.com]

Kedves Marianne! Kedves Lóri!

Azzal a kedvező hírrel írok Nektek, hogy a március 22-i Közgyűlésre – több előterjesztés mellett – bemegy az a kezdeményezés is, amely Töletek indult el, és amely alapján, remélem, Kelemen Didákról elnevezésre kerül Miskolc egy közterületi része (Deák térnek a Minorita kolostor felé eső része).

Köszönöm segítségeteket.

Barátsággal,

Péter

Majd a következő levél az ügy tárgyalásának megszakadásáról értesített:

2012.03.23. 7:52:48

Kedves Lóránt!

sajnálom... a téma a napirendről levételre került a Rend vezetőjének tiltakozása okán.

Péter

Pfliegler Péter
alpolgármester
Miskolc
MMJV
alpolgarmester2@miskolc.hu
tel.: 46/512-706
www.miskolc.hu

Mára megvalósult az eredeti terv, amint azt kezdetben a legnagyobb lokálpatriótai szeretettel végig gondoltuk városunk érdekében. Háttérinformációként hallhattam: kevesellették a területet. Valamelyik „nagy” utcát szerették volna átneveztetni? De ez már csak hallomás. Azóta Bogdán Adamczyk OFM.Conv barátunk megvédte Kelemen Didákról írott PhD-értekezését. És szeptember óta Assisiben a magyar és lengyel nyelvű zarándokok vezetője és lelki gondozója lett. A Rend vezetője pedig évek múltán elérte, a város keresztény honpolgárainak és Közgyűlésének támogatásával, hogy régi tervünk valósuljon meg. És az egyházkerület javaslatára ismét lendületet kaphatott Kelemen Didák boldoggá avatásának „pere”. Dignum et iustum est! – és no comment.

Városunk, ha megszűnt a „vas és acél” „erős bástyája” lenni, milyen szép lenne, ha egyetemi centrum jellege és turisztikai felfutása társulhatna a búcsújáró hely szellemével is, Częstochowa és Csíksomlyó mellett ide is járulhatnának imádkozni vágyó honpolgáraink.

(H. Z.) Lehet ma a Jókai-receptből főzni? – kérdezte Major Anita egy interjúban téled. Mi kell hozzá?

(K. L.) Alkalom. Az talán még megvolna. Ám emberek is kellenének, akik hajlandóak akár az önfeláldozásig belevinni magukat a kompromisszumokba. Helyi dolgokban éppúgy, mint országot érintő ügyekben. Minden kornak ki kell licitálnia a maga politikusait, akik aztán vagy megmentik az országot, vagy nem. Lengyelországot fölsoztották, többször is, majd arrébb tolták a térképen. Mégis nagyhatalom Közép-Európában; negyvenmillióan vannak!

Persze minden viszonylagos. Egy barátomnak Örményországban, ahonnét az én őseim is származnak, még az ántivilágban mondta egy akadémikus, hogy maguk, magyarok nagyhatalom, mert önálló országuk van, és sokan vannak. Most már Örményország is független, és az örmények igen életképesek.

Már apám se tudott örményül, de az örmény öntudat erősen élt a családban. A népirtás elől ide menekültek másfajta örmények, azok közül még többen beszélik a nyelvet. Engem unitus (örmény szertartású római katolikus) szertartás szerint kereszteltek. Az örményekről megint csak Jókai-kompromisszumhősök jutnak az eszembe: Teleki Mihály az *Erdély aranykora* meg a *Török világ Magyarországon* című regényből, és Apafi Mihály, akit mindenki lenéz. Azért ahhoz kellett belátás, hogy a tatárok által feldúlt Erdélybe Moldvából behívja az örményeket. Akik aztán a Szamos partján felépítették Szamosújvárt. Ne feledjük, a 18. század elején Európában két város van, amelyet körzövel-vonalzóval terveztek: Szamosújvár és Szentpétervár! A Kabdebókra (valaha Jeszajánok) ott ragadt rájuk román jellegű nevük, amely – egyik elképzelés szerint – a Moldva címerében lévő ökörfejet jelenti. Az örmények a maguk diplomatikus ravaszságukkal becsületes keresztény emberek maradtak. Az örmény királyság félszázaddal hamarabb vette fel a kereszténységet, mint Róma császárai. A haza hűséges polgárai lettek nálunk is. Az aradi 13 közül kettő magyarörmény volt. Az '56-os forradalom és szabadságharc egyik

emblemikus vezetője szintén magyarörmény származású. Több évezredes ravasz-ságuk nem bizánci-fanarióta kihasználó-törtetés, éppen az attól való menekülés.

Példaként a magam életútját idéztem meg Anita kérdésére. Amit vállaltam, megharcoltam. Mind Szabó Lőrincnek a kánonba emelését, mind a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának létrehozását. Jókai receptje szerint, és hiszem, tisztességesen. Azt pedig remélem, mindkét feladat megérte. Nemzeti feladatnak tartom, értelmet adott az életemnek.

(H. Z.) Mit gondolsz arról, mennyire van létjogosultsága a humán képzésnek Miskolcon?

(K. L.) Ha Pesten lehet száz négyzetméteren belül három egyetem különálló bölcsész-kara, és megférnek egymást kiegészítve, akkor itt Felső-Magyarországon már nagyon hiányzott ez a bölcsészettudományi kar. Aki a valahai műszaki egyetem humán karait ma feleslegesnek gondolná, az lemondana az egész Felvidékről, eladná, elárulná ezt a csodálatos múlttal és természeti adottságokkal rendelkező világot. Hiszen az a magyar nyelv, amelyen ma beszélünk, erről a tájról származik. Azoknak az embereknek a kultúráját hivatásunk őrizni és fejleszteni, akiknek beszéd-módját nemzeti sajátosságként használjuk mindennapjainkban. Remélem, az egyetem is megtalálta egyensúlyát, vezetői és a kar mai vezetői szerencsére színvonalhoz ragaszkodó, harcoló természetű szakemberek. A mai vezetőkre azzal bíztam a kart: másként csináljátok, mint én, de legalább olyan jól, ha nem jobban. Joggal várom küzdelmeik sikereit.

Támogatjuk a családokat, gyermekeink számának növekedését tervezzük. Ha történelmünket, irodalmunkat és a világ kultúráját veszni hagyjuk, hazánk pusztul bele. Fiatal tanár koromban akkori szakfelügyelőmmel vitatkozva az iskola folyosóján a szemébe vágtam: majd meglátjuk, melyikünk diákjaival fogunk évtizedek múlva is találkozni színházban, kiállításokon, hangversenyen, kulturális rendezvényeken. Még Kanadában élő volt tanítványom is, Rómában járva, a Tiberis szigetén lévő katedrálisban a jobboldali mellékoltárt őrző két kedvenc „macskám” fényképét küldi, múltkori érettségi találkozónk után, hazautaztában. „Vár állott, most kőhalom” – idézi unokám a Himnuszt. De ennek a kőhalomnak a szentségét is éreznie kell. Tudni, hogy érte „annyiszor / Apáid vére folyt”. És ha tudja azt, joggal, hogy ki volt Puskás Öcsi, akkor tudnia kell azt is, ki a fennebb emlegetett Barcsay Jenő vagy Bartók Béla, ki volt az a Fráter György, aki a három részre szakadt hazát össze próbálta tartani, és ki az a Miskolcon nyugvó Kelemen Didák, aki „egy koporsója szélén álló országot” igyekezett egészséges és kulturált, Istent követő közösséggé segíteni.

(H. Z.) Egyetemi emberként, lokálpatriótaként hogyan látod az egyetem és a város kapcsolatát?

(K. L.) Az évváró „szalamander”, a fáklyás felvonulás a város fő útjain számomra jelkép: selmeci hagyomány és mai fogadalomtétel. „Ha Miskolc hív, mi ott leszünk” – éneklük az égtájak szerint tova szétváló hallgatók. A polgármester és a

rektor együtt búcsúztatják a város egyetemén felnőtt fiatalokat. Én úgy érzem, a mi diákjaink itthon érzik magukat, és nemcsak a Dudujka-völgyben, de a város egészében is. Fél kézen megszámlálható, akiket a HÖK tiszteletbeli tagként meghív ezekre a búcsúzó bevezető fogadásokra is. Amiről ezeken a beszélgetéseken szó esik, az a város egészének ügye. Én úgy mondom: honpolgáraink közös dolga. Távolodva látom, de hívásukra nézem, figyelem a közös jövőt. Szeretnék általuk reménnyel telítődni.